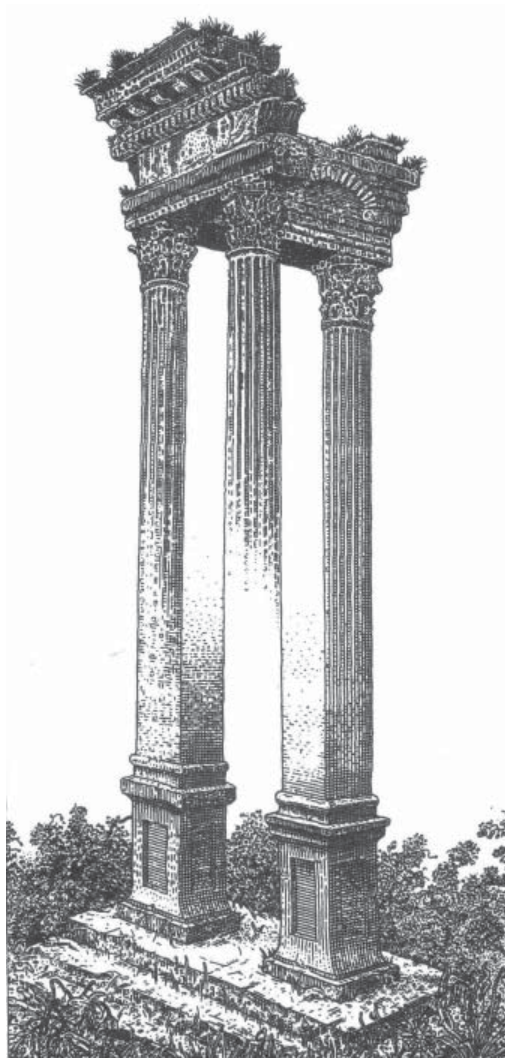

EGYÜTT

IRODALOM - MŰVÉSZET - KULTÚRA

2007

3

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA
AZ 1965–67 KÖZÖTT UNGVÁRON MEGJELENT SZAMIZDAT KIADVÁNY JOGUTÓDJA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Vári Fábián László

Főszerkesztő: Nagy Zoltán Mihály

Tagok: Bakos Kiss Károly, Barzsó Tibor (olvasószerkesztő), S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965–67), Botlik József, Dupka György (lapi-gazgató), Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Ivaskovics József (művészeti szerkesztő), Penckófer János, Pomogáts Béla

Megjelenik negyedévente az Intermix Kiadó, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Szülőföld Alap és a Credo Alapítvány támogatásával

Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,
tel.: 06 70 231 72 20; +38 096 465 5624

e-mail: egyutt@e-ctn.net; n.zoltanmihaly@freemail.hu

Versrovat: Vári Fábián László, 90255 Mezővári, Városderék u. 28., Beregszászi járás,
vez. tel.: 8 241 73 2 01, mobil: 06 20 334 34 69; e-mail: varifabian@freemail.hu

A szerkesztőbizottság ungvári címe: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a,
tel.: 00 380 31 22 64 37 37, fax: 00 380 31 26 1 70 27

e-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; [http://www.hhrf.org/mekk/egyutt](http://www.hhrf.org/mekk/egyutt;);
<http://epa.oszk.hu/00500/00595>

Felelős kiadó: Dupka György

Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a
E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió.

Készült a Borneo Kft.-ben.

A címlap Orosz István grafikusművész munkája.

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin.
Tel./fax: 8 243 214 54, Nagyszőlös, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti a Kárpátaljai Szövetség, Magyarok Háza,
1052 Budapest, Semmelweis u. 1/3.

Lapengedély száma: 3 T No 188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 3** FODOR GÉZA: Anziksz, ortodox templommal; Erdőn, mezőn gyertyát (versek)
- 4** POMOGÁTS BÉLA: Magyar kulturális régiók a Kárpát-medencében (tanulmány)
- 11** VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: A Gikhon partjain (vers)
- 13** BAKOS KISS KÁROLY: Fecske; November; Készülődés; Mint egy gép; Kétely (versek)
- 14** NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Évfordulók (jegyzet)
- 15** PENCKÓFER JÁNOS: Fényfolyam (prózarészlet)
- 28** CZÉBELY LAJOS: Hirdetés; Szembesülés a múlttal; Üzenetféle régi barátainak (versek)
- 29** VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
- 36** FECSKE CSABA–KORPA TAMÁS: Az ismeretlen évszak (interjú)
- 40** KORPA TAMÁS: [Enigmatikus konfesszió], [Radnóti], [Elücsörgünk én-ketten], [Jeszenyin a prozszozlói lányra gondol], [A herceg megebédelt indulás előtt], [Erdélyt nézzük Eszterrel] (versek)
- 44** BARTHA GUSZTÁV: Sajgás (regényrészlet)
- 57** BECSKE JÓZSEF LAJOS: Az árnyék (vers)
- 58** FERENCZI TIHAMÉR: Remény (vers)
- 59** LENGYEL JÁNOS: A szeretet mestere (elbeszélés)
- 63** P. CROW: Az élet óhajtása (vers Kudla György fordításában)
- 64** Sz. MOLNÁR FERENC: alibi (vers); Egy vagy kettő (novella)
- 68** Az eltört korsó (ruszin népballada VÁRI FÁBÁN LÁSZLÓ fordításában)

- 69** KOVÁCS VILMOS: Uráli népek és a honfoglaló
konglomerátum (tanulmányrészlet)
- 77** S. BENEDEK ANDRÁS: A siker kapujában (jegyzet)
- 79** BAKOS KISS KÁROLY: Tükör, szél, forgás (recenzió)
- 84** LENGYEL JÁNOS: Az új nemzetstratégia jegyében
(jegyzet)
- 86** SZENNYES ANDREA: Kárpátaljai görög katolikusok az
illegalitás éveiben (tanulmány)
- 91** D. GY.: Művelődési életünk krónikája
- 96** Új könyvek
- 96** Szerzőink
- BARTAL KLÁRI–IVASKOVICS JÓZSEF: Szél hátán
(megzenésített vers)
- KOVÁCS VILMOS: Őszi elégia (vers)
- Melléklet.* NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: 1944 (elbeszélő
költemény)

FODOR GÉZA

ANZIKSZ, ORTODOX TEMPLOMMAL

*Vasfák fekete gyertyáit
Rabvércsevérés szemekkel
Babonázza biborlásig
Óbitú szél, borzas reggel*

*Furuglás virággal nyitó
Fényes tüzet bont a fákban
Húvös, cserjés fennsíkokról
Lejön lassan a vasárnap*

*Nap és árnyék fölváltva ég
Marat holtevelen sebet
Messziről, görnyedve hétrét
Völgyet isznak a fellegek*

*Zöldrózsászott, szővirágos
Karénekét zengi a nyár
Csillog az ikonosztázon
Zománcos bit, kék folyondár*

*Virágosra festett zengés
Skófiomos tatárloncok
Kint-bent viselt keresztet és
Vadrózsát hánynak a bokrok*

*Hegyoldalakból nyújtózó
Örökzöld lélek a remény
Átfáj az égbe, kirívón
Isten tükör-tündöklétén*

*Sárkánytörésbe délibáb
Köbe ideges gyökér üt
Elbullt jelek és legendák
Térdig sír a barang értük*

*Mélyrajzolatú mozdulat
Döndül ódon szárnyas ajtó*

*Egyik szent az égre mutat
Bűg a zászlós templombajó*

*Vörös szegfűkkel a szívek
Félálomba lovagolnak
Fényesül is immár minden
Cirádás tűz, oltárablak*

*S mint a fájás, úgy csillagzik
Előének, papi szólam
Ezüstszemekből visszhangzik
Bánata a harangszónak*

ERDŐN, MEZŐN GYERTYÁT

*Erdőn, mezőn gyertyát
Szomorú szél üzen
Vijjog fenn a hegybát
Virít ördögfüszem*

*Elködlő káprázat –
Pecsétviaszvörös
Apró madárházak
Sistergő üstökös*

*Rezgő imák, térdek
Fákban akadva el
Fészekalja népek
Ide gallyasztak fel*

*Erdők éneke zúg
Mezők lágy dala zeng
Igézön igazuk
Fűszálakig dereng*

*Jégmadárkák úton
Hült csodákra várván
Rikít éles búron
Vadvirágszivárvány*

POMOGÁTS BÉLA

MAGYAR KULTURÁLIS RÉGIÓK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Valamikor az európai élet szerveződésében nem az államoknak, hanem a régióknak volt vezető szerepe. Hiszen akkor olyan jellegű egységesülő nemzeti kultúrák nem is léteztek, amelyek a polgári fejlődés keretében kialakultak a 18. és 19. században. Franciaország például maga is több régiónak, és ennek megfelelően több nyelvnek a területe volt. Igaz, ezek a nyelvek (a középkori francia, az occitán, a katalán) a neolatin nyelvcsaládhoz tartoztak, és csak a Bretagne-ban beszélt breton nyelv tartozott más nyelvcsaládhoz. Mindezeket a nyelvi régiókat a francia királyság államrendszere fogta össze. A középkorban Németország is több államra és több kulturális régióra volt bontható, minthogy egészen más volt például az északi protestáns Poroszország és más a déli katolikus Bajorország kultúrája. Olaszország pedig egészen az olasz egyesítésig ugyancsak több különálló régiót ismert: Lombardia, Toscana, a Pápai Állam, a Nápolyi Királyság rendszere és kultúrája, sőt a nyelve is erősen eltért egymástól, olyannyira, hogy egy észak-olasz nem értett meg egy dél-olaszt.

A kultúrának az az egységesítő és egységesített modellje, amelyet mi ismerünk, amelynek keretében gondolkoznak a közép-európai népek – például a románok is – csak a 19. században jött létre. Addig senki sem ütközött meg azon, hogy a különböző tájegységek kulturális arculata eltér egymástól. A 19. században egy nagyon határozottan és időnként erőszakos eszközökkel végbement kulturális egységesítő törekvés jellemezte Közép-Európa életét. Ekkor jöttek létre azok a nemzeti kultúrák, amelyek egy meghatározott nemzeti nyelven, meghatározott politikai keretben, meghatározott értékrendben, sőt meghatározott mentalitásban éltek egymás mellett, vagy esetenként éppen küzdöttek meg egymással. Tehát a kulturális centralizációnak a folyamata az emberiség története során nagyon sokáig – évszázadokig vagy évezredekig – ismeretlen volt, és csak a 18. század közepén-végén történt meg a váltás, amikor is a kulturális centralizáció nagy léptekkel haladt előre, és az a fajta közös kultúra, amit mi nemzeti kultúráként veszünk tudomásul – a magyar irodalom vagy a magyar kultúra történetében is –, kialakult.

Vajon ezek a keretek mennyire tekinthetők örök érvényűeknek? Nem állunk-e épp egy olyan fejlődés, olyan helyzet előtt, amikor ez a kulturális centralizáció leépülőben van, és a központi kulturális intézményrendszer s az átfogó keret helyett megint egy regionális intézményrendszer és sok-sok regionális keret jön létre? Ha ez bekövetkezik – márpedig épp az európai integrációnak ilyen következménye van –, akkor valóban el kell álmélnünk azon, hogy a kulturális centralizáció, a nemzeti kultúrának

az a fogalma, amihez hozzászoktunk, az emberiség életében csak néhány évszázadot jelent: a 18. századtól a 21. század közepéig-végéig. Előtte is más volt és utána is más lesz a helyzet. Ez egyébként nekünk, magyaroknak kedvező lehet.

A következő jelenség, amit érdemes megfontolni: a közép-európai kulturális mozaik. Közép-Európa kulturális képe, a kulturális régiók helyzete nagyon nagy mértékben eltér mind a nyugati (német, francia, angol, olasz, spanyol és így tovább), mind a keleti (orosz, ukrán, keleti szláv) modelltől. Közép-Európában legalább húsz-huszonöt nép él egymás mellett, sokszor egymással elvegyülten. Nem lehet a térképre pontosan felrajzolni sem a nyelvhatárokat, sem a kultúrák határait. Közép-Európa tulajdonképpen „mozaik-jelenség”. Ennek a mozaiktérképnek volt nagyra hivatott történelmi műhelye az Osztrák–Magyar Monarchia, amely nagyra volt hivatva ugyan a maga kulturális és nemzeti-népi sokszínűségében, ám a monarchia szerkezete teljesen elavult volt. Az a félfudális szerkezet, amit a monarchia az osztrák császári hatalom keretében kialakított, idejétmúlt volt; másfelől az elavult szerkezet nem volt képes kiállni az első világháború megpróbáltatásait. Egyébiránt ha a monarchiát sikerült volna modernizálni, amire nagyon sokan törekedtek, minden másképp alakulhatott volna.

A legkomolyabb szerepük ebben a modernizációs törekvésben az uralkodó család tagjainak volt. Már Rudolf trónörökösnek is volt ilyen irányú kísérlete. Ez számunkra kedvező lett volna, mert ő nekünk, magyaroknak központi szerepet akart adni a monarchia modernizálásában, részben személyi rokonszenve következtében, részben pedig azért, mert a történelmi magyar területet körülvevő birodalmi területek és országok között elhelyezkedő Magyar Királyságnak centrális helyzete volt, s így alkalmas lett volna arra, hogy egy nagy közép-európai monarchia központi állama legyen. Később Ferenc Ferdinánd próbálkozott meg a monarchia modernizálásával, ő viszont már magyarellenes éllel, hiszen tudjuk, hogy terveket szövögetett saját kabinetjében Magyarország felosztására. Ezeket a Ferenc Ferdinánd által képviselt modernizációs terveket a trónörökös ellen elkövetett merénylet és az első világháború kitörése akadályozta meg. A háború a magyar történelem nagy tragédiája volt. Egy felívelő történelmi korszak hirtelen megtorpant, épp akkor, amikor Magyarország a monarchián belül egyre inkább túlsúlyba jutott, és nagyon sok remény fogalmazódott meg ezzel összefüggésben Jókaitól a Nyugat körül gyülekező írókig, például Ignotusig, Krúdyig, Kosztolányiig, miszerint a monarchián belül a magyarság előbb-utóbb (legalábbis politikailag) túlsúlyba kerül, és Budapest át fogja venni azt a központi irányító szerepet, amit addig Bécs töltött be. Csakhogy miközben a magyar igazgatásnak és a magyar államtestnek ez a szerepe ilyen mértékben fokozatosan növekedett a monarchián belül, éppen egy olyan politikus, a trónörökös legyilkolása miatt

léptünk be a háborúba, aki a leginkább gyűlölt bennünket, aki eleve meg akarta gátolni ennek a természetes folyamatnak az érvényesülését. Nos, ez kétségkívül a történelem egy groteszk tragédiája volt.

A monarchia a maga mozaik-voltában eleve egy „kis Európát” jelentett, ahol a régióknak volt elsőrendű szerepük, hiszen maga az Osztrák Császárság is régiókból épült fel: a német tartományok, Csehország, Galícia, Szlovénia, Bukovina, Dalmácia hagyományos történelmi-kulturális régiókat jelentettek. Ilyen módon a monarchia szinte előképe lehetne annak a regionális folyamatnak, amely az Európai Unióban most a szemünk láttára kezd megindulni. Nagyon nagy csele a történelemnek, hogy azt a laboratóriumot, amely a monarchia keretei közt létrejött és aminek lehetett volna egy, a történelem jövődő folyamatait előkészítő, elősegítő, sőt kipróbáló jelentősége, az első világháború leállította, és ezzel nem csak a magyar államiságra mért súlyos csapást, hanem a közép-európai integráció folyamatára is.

A harmadik nagy kérdés: voltak-e a magyar kultúrában hagyományos történelmi régiók? Természetesen voltak. Egyik ilyen történelmi régió a Dunántúl, a másik pedig Erdély, ennek a két régiónak volt elsőrendűen magyar nemzeti jelentősége. Az Alföld köztes régiónak számított, hiszen az alföldi városok és kulturális központok többnyire Erdélyhez húztak. Debrecen kultúrája nagyon közel állt az erdélyi kultúra értékelveihez és eszményeihez. Ugyanez mondható el a Kárpátaljának nevezett terület történelmi és kulturális kötődéseiről is, hiszen Munkács vagy Huszt hagyományosan az erdélyi fejedelemség keretei közé tartozott. A délvidéki kulturális központok pedig részben ugyancsak erdélyi, részben dunántúli hatások alatt fejlődtek a török hatalom kiűzése után. Olyan kulturális központok, mint Szabadka, amely köztudottan Kosztolányi városa volt, lehetett volna akár a Partiumban, akár a Dunántúlon, hiszen a maga kulturális sokféleségében kettős hatás keretében élt és fejlődött.

A két nagy kulturális tér, Dunántúl és Erdély mellett természetesen voltak a magyar kultúrának más régiói is. Elsősorban a Felvidékre és bizonyos mértékig a Délvidékre, Bácskára, Bánátra gondolok. Ezek a kulturális régiók azonban nem voltak egyértelműen és határozottan magyarok. A Dunántúl egyértelműen és határozottan magyar jellegű volt. Erdély is, annak ellenére, hogy már a 19. századra a románság valamelyes számbeli többséget szerzett Erdély lakosai között. Ugyanakkor a Felvidék hármasság karaktert hordott: magyar, német és szlovák karaktert. Ebben az egységben hagyományosan és hosszú időn keresztül a német karakter kapott uralkodó szerepet, minthogy olyan kulturális központok, mint Pozsony és Kassa egészen a 19. század közepéig német jellegű városok voltak, és csak a dualista korszakban, a kiegyezés után indult meg egy erőteljes magyarosodás, ami az első világháborúig Kassát már magyar többségű várossá tette, Pozsonyt pedig olyan várossá, ahol három

nemzetiség, három közösség élt: negyven valahány százalékkal a magyarok voltak az első helyen, harmincnolc százalékkal a németek a második helyen, a szlovákok akkori részesedése a népességet és a kulturális erőt tekintve nem érte el a tíz százalékot. Aztán minden megváltozott: ma Pozsonyban a magyarság létszáma öt-hat százalék körül mozog, a németek meg teljesen eltűntek. Mint jól tudjuk, a Kárpát-medence etnikai és kulturális képe (térképe) a mögöttünk lévő évszázadban igen radikálisan átalakult.

Érdekes lehet, hogy ezek a tisztán magyar jellegű kulturális régiók, mint Erdély és Dunántúl, egy sajátos európai „dualizmust” testesítettek meg. Ha megfigyeljük a nagy európai kultúrák és birodalmak történetét, hagyományvilágát és mentalitását, szinte mindenütt ki lehet mutatni egy dualista szerkezetet. Európában többnyire egy észak-déli dualizmus érvényesült. Németországban például az északi, a Hanza-városok és Poroszország kulturális karaktere egészen más volt, mint a déli tartományoké, nevezetesen Bajorországé. Bajorország erősen katolikus hatásokat mutató, a maga művészeti-építészeti képében olasz hatásokat követő kulturális tájegység; az északi tartományok viszont többnyire protestánsok és építészeti kultúrájukban is az északi típusú építészet nyomait viselik magukon. Egészen más egy müncheni barokk, mint egy hamburgi gótikus templom. Ugyanez volt a helyzet Franciaországban, ahol az észak-francia és a dél-francia kultúra, a párizsi és a normandiai kultúrtáj teljesen más történelmi hagyományokat őrzött, mint Provence kultúrája. Még inkább ez volt a helyzet Olaszországban, ahol Lombardia kultúrája nagyon erősen a szomszédos európai kultúrákhoz, így a franciához és a némethez állt közel, a dél-olasz kultúra viszont inkább a spanyolhoz, sőt, bizonyos vonásaiban az észak-afrikaihoz.

Megtalálható volt ez a dualizmus a nagy európai kultúrák világában belül, és ugyanez a kettősség volt, van jelen a magyar kultúra történetében is, csakhogy nem észak-dél, hanem kelet-nyugat tagoltságban. A nyugati magyar kultúra mindig a Dunántúlt, a keleti pedig Erdélyt jelentette. Mi volt ennek a magyar kulturális dualizmusnak az értelme? Ha keressük a megkülönböztető jegyeket a keleti és a nyugati magyar kultúra között, akkor elsőnek az emberek mindig arra szoktak gondolni, hogy ennek hátterében a vallási hagyomány állt, mivel kelet inkább protestáns, nyugat inkább katolikus. Ez nem egészen így van, hiszen a Dunántúlon is vannak nagyon erős protestáns központok, elég csak Pápára vagy a somogyi református kisvárosokra hivatkozni; amint Erdélyben is vannak nagyon erős katolikus központok: Székelyföldön Csík megye jellegzetesen katolikus világot jelent.

Tehát nem annyira a vallási megoszlás állt ennek a kettős osztatúságnak a hátterében, hanem sokkal inkább a történelem. Mégpedig az a körülmény, hogy a nyugati magyar kultúra nyitott volt, a keleti viszont zárt. Nyugat-Magyarország minden nyugatról érkezett hatást befogadott, be kellett fogadnia. A dunántúli

kultúrát rendre érték Mátyás korában az olasz, később a német-osztrák, sőt francia hatások, ennek következtében egy befogadó kulturális régió jött létre. Erdélynek viszont mindig védekeznie kellett, hiszen mindig veszélyeztetve érezte magát a keletről érkező nem európai, nem keresztény kulturális hatásoktól. Korábban a keleti töredéknépek: a kunok, a besenyők, az úzok stb., később a tatárok, leghosszabb ideig a török befolyás ellen kellett védekeznie. Persze az erdélyi magyar kultúra is nyitott volt nyugat felé, rendre befogadta a nyugati hatásokat. Ismertek azok a mélyen ható kapcsolatok, amelyek Erdély kultúráját összekötötték a német kultúrával, sőt, a holland és az angol kultúra mozgalmaival: az erdélyi peregrináció általában német, holland és angol egyetemi központokat keresett fel. A *Cluj Ismeretlen Corvin kódex margójára* című, igen tanulságos írása is beszél erről. Ugyanakkor Erdélynek nagyon zárt védőrendszert kellett kiépítenie kelet és dél felé, hogy a keletről és délről érkező, az erdélyi magyar identitást a maga népi voltában, nyelvében, történelmében, hagyományaiiban veszélyeztető befolyásoktól mentesülni tudjon. Ezzel szemben Dunántúlnak nem kellett a nyugati befolyásokat kiszűrnie.

A nagy és természetes európai kultúrák mindig ilyen dualista szerkezetben alakultak ki. Ami az egyik regionális kultúrájából hiányzott, az a másikban jelen volt. Az egymástól történelmi hagyományörző értelemben megkülönböztethető kultúrájuk együtt adták azt a nemzeti kultúrát és nemzeti karaktert, amely végül is az összegző fejlődés eredménye volt. Így volt ez akár a franciáknál, akár a németeknél, akár az olaszoknál vagy az angoloknál.

A magyar államnak és a magyar kultúrának ezt a természetes fejlődési folyamatát akasztotta meg Trianon. Azzal, hogy bekövetkezett az ország feldarabolása, nem alakulhatott ki az a folyamat, amely a huszadik században Európa más nemzeteinél végbement. Trianon ugyanis a magyar politikai kultúra fejlődését is megakasztotta, azok a politikai és identitásbeli zavarok, amelyeket mostanában mind szomorúbban tapasztalunk, erre a fejlődési rendellenességre is visszavezethetők. Mindez legalább olyan tragédiája volt a huszadik századi magyar fejlődésnek, mint maga az, hogy az országot feldarabolták.

Az orvostudomány tapasztalata szerint, ha egy életfontosságú szerv elvész, egy másik szerv átveszi annak a funkciót. A magyar kultúra félbévágása, kettészakíttottsága, amely Trianonnal kezdődött, következképp megindított egy másik folyamatot. Az erdélyi hagyományokat bizonyos mértékig megpróbálta pótolni a tiszántúli magyar kultúra: az erdélyi magyar kultúra hagyományait bizonyos mértékig átvette Debrecen, Sárospatak és számos más alföldi kulturális központ. Ez természetesen nem lehetett olyan sikeres, mint amilyen sikeres lett volna maga a természetes fejlődés. Magyarország, a magyar kultúra két lábón állt, nyugaton és keleten, a Dunántúlon és Erdélyben, és minden más, a Felvidék, Kárpátalja, a Délvidék valahogy elhelyezkedett ennek a kettős osztatú rendszernek a hatáskörzetében. Trianonnak az lett a következménye, hogy a magyar kultúra korábbi egy-, illetve a fejlődés

szükségszerűsége szerint remélhető kétközpontú modellje helyett egy policentrikus modell alakult ki. Hiszen azok az országrészek, amelyeket a trianoni diktátum leválasztott Magyarországról, rá voltak kényszerítve arra, hogy létrehozzák a maguk külön kulturális életét és intézményrendszerét. Így jött létre az erdélyi, a felvidéki, a délvidéki magyar irodalom, a második világháború után pedig a külön kárpátaljai magyar irodalom.

Ezeknek az irodalmaknak a fejlődése kétségtelenül járhatott volna veszélyekkel is, számos törekvéssel lehetett találkozni korábban, amelyek azt szerették volna elérni, hogy ezek a magyar kulturális régiók nagy mértékben vagy akár véglegesen leszakadjanak a magyar kultúra testéről. Bukarest a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas években arra törekedett, hogy az erdélyi magyar irodalmat, az erdélyi magyar kultúrát leszakítsa az egyetemes magyar kultúra törzséről, és valamiféle „magyar nyelvű román irodalomként” helyezze el a kulturális térképen. A Román Irodalmi Lexikon a hatvanas években az erdélyi magyar írókat úgy határozta meg, mint magyar nyelvű román írókat; amit a budapesti kulturális politika úgy követett, hogy midőn megjelent a romániai írók novellaantológiája, ebben helyet kapott Molter Károly, Nagy István, Asztalos István, Kovács György, Sütő András, Huszár Sándor és Szabó Gyula, mint „román író”. Hét magyar író is román írónak nevezett ki a budapesti könyvkiadás. Mondanunk sem kell, mekkora szégyen volt az, ha éppen Budapesten „románoznak le” egy erdélyi magyar író.

Az a folyamat, amely létrehozta ezt a kényszerű kulturális decentralizációt, vagyis a magyarországi irodalom mellett az utódállamok magyar irodalmait, nagyon nagy veszélyekkel járt, és ha nem jött volna közbe a nyolcvankilences történelmi változás, valóban oda vezethetett volna, hogy a magyar irodalmon, a magyar kultúrán belül valamiféle policentrikus szerkezet jön létre, és ez úgy helyezze el egymás mellett a különféle országok magyar irodalmait, mint mondjuk a francia és a kanadai francia irodalmat, vagy a német, az osztrák és a svájci német irodalmat, azaz lényeges eltérésekkel, különbségekkel. Nagy szerencse, hogy erre nem került sor; hogy közbejött a rendszerváltozás, és ezzel a magyar kulturális régiók között újabb átrendeződés következhetett be. Aminek a lényege szerint megszületett az a felismerés, hogy a nemzeti kultúra, a nemzeti irodalom valójában szerves egységet képez. Még akkor is, ha az erdélyi, a felvidéki, a délvidéki, a kárpátaljai irodalom a maga intézmény- és feltételrendszerében bizonyos változatosságot mutat és eltér a magyarországi modelltől. Stratégiai feladat, hogy az egységes magyar nemzeti irodalom fogalma mellett létrejöjjön az egységes vagy majdnem egységes intézményrendszer is.

Az európai uniós fejlődés új lehetőséget nyitott a magyar kulturális régiók előtt. Ez abban rejlik, hogy véget ért a nemzetállamok kizárólagosságának a korszaka. Az új fejlődés a (nemzet)állami kizárólagosságra épülő struktúrákat

olyan rendszerrel váltja fel, amelynek vélhetőleg három szintje lesz. A középső szinten helyezkednek el a nemzetállamok és intézményrendszerük. E fölött van egy európai szint: az európai (uniós) intézményrendszer szintje. A nemzetállami struktúrák alatt helyezkednek el a regionális struktúrák, amelyek ugyancsak számos területen vesznek át jogosultságokat és lehetőségeket a nemzetállami rendszertől. Hármasszintű struktúrában lehet tehát gondolkodni: alul a régiók, középen a nemzetállamok, legfelül az európai intézményrendszerek struktúrája. Ez nekünk, magyaroknak azért lehet kedvező, mert ezáltal helyreállhatnak a természetes történelmi régiók, amelyek már 16–17. században kialakultak a Kárpát-medencében, s amelyeket a trianoni határ választott el egymástól, sőt kisebb egységeket a régiókon belül is. Ha ezek a természetes régiók újra helyreállnak, ha például a Partium nem lesz elszakítva a kelet-magyarországi régiótól egy élesen érvényesülő államhatárral, hanem Arad, Nagyvárad és Szatmárnémeti beilleszkezhessen abba a természetes kulturális és gazdasági közösségbe, amelynek szerves része Debrecen, Békéscsaba, Nyíregyháza, sőt Beregszász, akkor a hagyományos és természetes régióknak a helyreállítását igen nagy mértékben megkönnyítheti a magyar nemzetegyesítés ügyét.

Külön gondot és fontos stratégiai feladatot (kötelezettséget) jelent az, hogy az uniós integrációból egyelőre kimaradó régiók, így Kárpátalja és a Vajdaság miként tud csatlakozni az egyetemes magyar kulturális közösséghez, miként lesz képes szerepet vállalni ennek a közösségnek a felépítésében és alakításában. Ennek a történelmi feladatnak csakis az uniós országok magyar politikai és kulturális intézményrendszerének szolidaritásával lehet eleget tenni. A szépirodalomnak – mint a magyar nemzet egyik központi szellemi és politikai intézményrendszerének – épp az lenne a küldetése, hogy a hagyományos regionális struktúrák helyreállításának a szorgalmazásával a nemzet kulturális egységének helyreállítását elősegítse.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A GIKHON PARTJAIN

*Mikor az Úr a jövőt programozta,
s szájában haszonra
fordult az ige,*

*ott lett megszabva a korszakok hossza,
akkor zizegett fel
az idő szíve.*

*Várván az első napfogyatkozásra,
felpörgette
az izzó glóriát,*

*s a napot másoló kerék agyában
elindította
a memóriát.*

*Rendületlen hitt a bűntelen világban,
holott forrongtak
már az ősködők.*

*Felöltözött azért talpig titánba,
hogy rendet rakjon
a zendülők között.*

*De már az első korszakváltó este
ember bitangolt
a védett birtokon:*

*a szerelem kéklő lábnyomát leste
a buja bozótban,
puszta szirtfokon.*

*Ám hamis illattól szédült meg egyszer –
regnálni akart
a világ dolgain.*

*Megmozdult Isten szemében a tenger,
felfakadt a föld
a Gikbon partjain.*

*Az idő vén malma leállt egy percre –
a program észlelte
a durva hibát.*

*Hát újból az ígére fordult a nyelve,
s elküldte a földre
az Úr a Fiát.*

BAKOS KISS KÁROLY

FECSCKE

*Kis éjcabátján megvillan a fény.
Bár súlya van – a súlytalan övé.
Szeretnék, mint e madár, könnyedén
Szállni fel, fel a fájdalom fölé.*

KÉSZÜLŐDÉS

*Hajnalodik. Moccanatlan
A vén fák össze-vissza ága.
Szöszmötölök, készülődöm.
Indul a ház előtt a járda.*

NOVEMBER

*Lépdél az ősz, fáim rázza.
Fázom, mintha sárga
Csontom fázna.*

MINT EGY GÉP

*Vagyok az Isten asztalán
Esett testtel.
Hiszem is talán,
A halál szétszed, mint egy gépet
Javitáskor a mester.*

KÉTELY

*Ha írok ujjaim letörnek
Ha járok mind mi út kitér
Ha mérek súlya vész a kőnek
S nem tudhatom mi mennyit ér
S nem tudhatom hogy még mi ér
Csak várok egyszer tán
megölnek...*

*Ha járok mind mi út kitér
Ha írok ujjaim letörnek*

ÉVFORDULÓK

Ünnepelni, egy-egy arra méltó személyiség valamilyen évfordulója okán érdemeket méltatni, tanulságokat levonni, példaképet felmutatni, s mindezzel önvalónk szellemiségét is építeni – alkalmanként muszáj. Fontos azonban, hogy az ilyen alkalmakkor ne elégedjünk meg a külsőségek, a protokolláris formaságok megnyilvánulásával, hanem tisztességesen felkészült – az ünnepetlet és az ünneplőket egyaránt tisztelő – szónokok, emlékezők az ünnep mindenkori lényegét igyekezzenek megvilágítani.

Az idén két, különböző okokból jeles személyiség 80. születésnapja adott alkalmat szellemi értékeink számbavételére. Egyikükben tehetséges költőt és író, polgárjogi harcost, felismert igazságok kimondóját, következképp a hatalmi szóval ellehetetlenített írástudót tartjuk számon; a másikban szintén írástudót, aki azonban ugyanennek a hatalomnak a bizalmasa, engedelmes eszköze volt, és e minőségében enyhén szólva is ellentmondásos személyiség: jobbik énjével értékeket próbált teremteni, másik énjével viszont értékeket rombolt, emberhez-művészhez méltó, a kiteljesedés igényével jelentkező törekvéseket igyekezett parancsszóra vagy önkéntes vállalkozással elfojtani.

Nem csoda, hogy amíg mindketten életben voltak, nem bírták egymás „szagát”; hogy egyiküket az akkori hatalom minden megnyilvánulásában korlátozta, majd félreállította, a másikat pedig támogatta és kitüntetgette; hogy egyikükre „csak” egykori barátai, tanítványai, kollégái és olvasóitisztelői emlékeztek, a másikat pedig ismét díszoklevelekkel jutalmazta a mai hatalom, születésnapj ünnepségét közintézmények szervezték; hogy egyikük emléknapiján pátriánk legjobb magyar alkotóinak népes csoportja volt jelen, a másik születésnapján pedig az ünneplők között – egyik napilapunk fő- és helyettes főszerkesztőjeként – egy költő és egy író-költő; nem meglepő az sem, hogy egyikük terjedelmében szerény, értékében roppant súlyos művészi hagyatéka új és új kiadásokban talál olvasókra, a másik terjedelmében lenyűgöző méretű, de sokkal szerényebb értékeket megtestesítő irodalmi életműve pedig kívül esik az olvasók érdeklődési körén.

Merthogy az idő a mindenkori olvasók szemével mérlegelve értékpárti, és úgy tűnik, a megfellebbezhetetlen döntést máris meghozta Egyikük javára.

A legközelebbi évfordulón vélhetőleg erről a döntésről is szó esik majd.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

PENCKÓFER JÁNOS

FÉNYFOLYAM*

*Égi s földi dolgok**összegabalyodásáról, avagy: kinek mi köti le figyelmét egy almáskert melletti durva fékezés után*

1. Fuvallat, és megint fuvallat, és aztán újra csak fuvallat? Nem, nem, ennél sokkal összetettebb, ennél jóval talányosabb viszontagság szegődött melléjük. Sokkal inkább Lélek lehető futólagosságok meg- meglegyintései, és aztán nyomban Egyértelmű földi szellőkések pillanatai voltak azok, méghozzá egyszer valóságos módon, egyszer pedig átvitt értelemben jelentkeztek: mikor így, mikor úgy, mikor pedig alaposan, jól összegubancolóva. Ilyesmi lehetett, amit tapasztaltak, igen, ehhez fogható volt, s egész röviden ezt így is mondanák – Mi így foglalnánk össze –, hogyha nem találnák –, Hogyha nem gondolnánk – túlzottan tömörnek, azaz leegyszerűsítettnek, és éppen ezért félreérthetőnek mindazt, ami búvkörébe vonta, ami hatalmába kerítette őket, Valamennyiünket. Mert egyik percüket, azt valóban az angyal hozta – Nem mondhatjuk másként, igenis az angyal hozta –, s akkor abban – Úgy gondoljuk, hisszük – harminchatféle utazó emlékeit, vagyis inkább: elképzeléseit röppentette fel, előre harminchatféle várakozás, míg ott, a másik pillanatban már az ördög kínálta magát aligha kevesebb, mint harminchatféle alakban. Mert egyik percben még a huza-vona közelmúltja: beszállás, az udvarias mozdulatok közt a Jó reggelt, Helló, Sziasztok, Á, üdvözlöm, Szia-szia, Pálinkás jó reggelt, Adjon Isten, Szevasz, öreg, Tiszteletem, Kik ezek, te?, Ó, hát megint együtt, Kezét csókolom, igen, a helyfoglalás izgalma, egy kevés zaklatottság, valamint az arcok újrafelismerése, emitt pár gyorsismerkedés, amott a kényelemkeresés – Ablaknál vagy belül? – majd az elindulás, az az ismert biztonságos ringás, az a mindent átölelő motorduruzsolás, idővel az elandalodás mögött is éber vágyódás, a házipálinkás, konyakos, elemóziás meg süteményes matarászás, az a csokis, kávé, rágógumis szöszmötölés, mely az utazást puhává béleli, meleg otthonná szokta varázsolni, de aztán egy hirtelen jött villanat után minden a feje tetején, egy hirtelen jött villanat után minden az elhomályosulásban kereste-találta magát – minden a saját árnyoldalára borult. Tessék: Így volt: Éreztük a világosság és a sötét akár ki is kristályosítható rövid elkülönülését, De az élet nedveiben megfogható buja vágyakat és ezek Tartósodó testetöltését ugyancsak tapasztaltuk – ki vállalkozik a különválogatásukra? Merthogy ilyesmiből: ellentétekből, meg

* Részlet a szerző új prózai művéből

ilyen sok kis apró, sűrű, színes felületességéből, semmiségekből, ilyesmi sokféleségből meg váratlanságokból, s ugyanúgy a fegyelmezett, ámde érzékcsiklandozó titkok láthatatlanságából, igen, ezekből eredeztetheti magát az emlékük. Mindenekelőtt abból a hosszú-hosszú percből, melyben Jónéhányunkat egészen körbelengett, megérintett az az Édes angyalsóhaj-szerű fuvalom, amelyben többüket magához édesgette ez a valami, amikor észrevették: jócskán fel is emelte őket a puhatólózó, de merészkedő beszélgetés, valamint a jól benyüzgősödött hangulatból egyre-másra kiugráló kacarászás, az a nőt és férfit egymásra buzdító mosolyos kedély, hogy aztán mindjárt Sajat felhorkanó döbbenetüinktől, előre bukó tehetetlenségüktől feszüljön üléstámla, csuklós karfa, szélvédőüveg, a berendezés, minden. Mert egy szempillantás, talán annyi se, és úgy fékezett le a Magyar Nova Futura, a negyvennyolc plusz két személyes – úri megjelölésében: full extrás, vagyis hát telis-tele kényeztetésekkel – busz, de olyan hirtelen és teljesen fogta meg sebességét vezetője, mintha épp a világ szakadékhöz érkezett volna, pokolkapuhoz, s mintha egy egész ördögfióka-sereg penderült volna ki eléje, oda, ki, a vizes útra. Pedig hát nem egy nagyon éles kanyar után bukkant elő, ami előbukkant, és A haladásunkra sem foghattuk rá – akkor se, meg később se –, hogy az valami nagy sebességű lett volna. Szerintük, még a buszvezető sem értette, miért volt a hirtelensége, a kemény fékre taposása, hogyha aztán engedte, hogy menjenek még, hogyha engedte, hogy guruljanak még legalább húsz-huszonöt métert. Mindenesetre annyira épp elégnek bizonyult, hogy ki-ki nekivágódjon valaminek, annyira épp elégnek bizonyult, hogy visszazuhanjanak mind a tárgyak látható és kézzel fogható világába, Az önfeledtségünk oda legyen.

Nemigen mondhatnak egyebet, mint azt, hogy bármennyire meg voltak ők zavarodva – mert hát Megijedni megijedtünk rendesen –, de azért valamennyiüknek, Szinte mindnyájunknak, mégis megmaradt a magához való esze. Előbb a kabátok, a dzsekik, sapkák után nyúltak – Még ha kapkodva is, ám előbb ezekkel bíbelődtünk –, és csak aztán kezdtek tülekedni, majdhogynem egymásra is taposva igyekezni, hogy meglássák, amit látni kellett. A szanaszét heverő dísztárcsákat, össze-vissza karcolódott csomagtartót, pozdorjává hullott szélvédőüveget, Hepehupás motorházatetőt és karosszériát, leginkább pedig – hát igen –, leginkább még a vért, A nyirkos aszfalton meghülő vért és mocsokságot, no meg hát a sosem felejthető ámulatot-révéletet azon az idősebb férfiarcon, Azt a semmit fürkésző tekintetet, amely az almafák fölé, végig az almafák fölé figyelt, mert ott valami olyasmi történhetett, ami őt kiemelte ebből a tragédiából, Ebből a világi borzadályból – ahogy később mondta.

De, mint utóbb kiderült, mindenkit más hökkentett meg a szörnyűségből, s mintha külön-külön más-más balesetet láttak volna, olyan volt az igyekezetük az elmondásban. A Lengyel-házaspár, Aranka s Misó mintha csak egy különálló szerencsétlenségről számolnának be, még napok múlva is – ha felhozódott – csupán azt a felfordult, az árokba borult kis szürke Zsigulit beszélték. Azt, amikor odaértek – Majdnem legutolsóként, de mégis odaértünk –, mindjárt észrevették, hogy Valakik abban igencsak küszködnek, de ők úgy értették, mintha nem tudnának kijutni a szerencsétlenek, mintha a szűkös ajtóréson nem férnének ki, hát megpróbálták segíteni rajtuk. Kijjebb s kijjebb feszítették az amúgy is elhajlított ajtókat, s a két fiatalat markolászták, és csak jó pár másodpercnyi buzgólkodás után vették észre, hogy azok valami hatalmas csomaggal erőlködnek, azt Szeretnék végre kiszuszakolni az ajtóréson: maguk számára sem ők a fontosak. Ezzel szemben, viszont mindezekkel szemben rémültek voltak meg kétségbeesettek, szóval, Ne higgye azt senki, hogy kicsit is komikusan hatott, mármint Ez a segélynyújtó, ez A mi kis erőfeszítésünk. Sőt még az sem nevezhető annak, ahogy Szinte menekülni próbáltak előlünk, ahogy ez a két fiatalember – Hogy is mondjuk? – igen, háládatlanul viselkedett. Mert hát ők simogatni, babusgatni kezdték, amint kijutottak végre mindenestül, ám Azok a csomagjukkal hazakelődtek továbbra is, azok csak azzal voltak elfoglalva, Mint a bolondokra, úgy néztek ránk, Miközben meg csak a mobiljukat nyomogatták, amikor tehették, azon babráltak, piszkáltak kétségbeesetten. Hát egy karcolás, az nem sok, de azokon annyi se volt, csak a riadalmuk. Mintha tényleg menekülniük kellene, igen, úgy forgatták szemüket, hogy ők azt hitték, neki fognak vágni, mindjárt nekiiramodnak, hogy a szerencsétlenek azonnal eltűnnek az irdatlan nagy almáskertben.

Na de az a téglaszínű Audi, Hát az aztán megcsinálta rendesen. Attól még, hogy Lengyelék: Aranka s Misó alig emlegették, attól még Ez legalább annyira felkavaró volt, mint ama másik, sőt, talán még Amannál, még a mikrobusznál is, igen, a Peugeot Boxernél is hátborzongatóbb volt, Már ha szabad így beszélni erről – jegyezte meg Icuka, a Horváth Ilona. Lehet, ebben az is közrejátszott, hogy ennyire lestrapált kocsit – a Dodi, azaz Stéfán Györgyi szavaival –: Ennyire kimustrált járgányt ritkán lehet látni, meg hát az, ahogyan ez a téglá Audi az orrát szinte bele akarta dugni a sekély árok koszos vizébe, és ezt egy kicsit öngyilkosságnak, vagy legalábbis ilyen kísérletnek látták ők, A három lányok. De hát nemcsak ők, a lányok, hanem Sunyó is, ki negyedikként úgy ragaszkodott e társasághoz, mintha létezése függne tőle – főként Szilviától, főként az ő Szíve Szalviájától, ahogyan szólítani szokta néha ezt a szőke-barna csíkos hajú nőt, szerinte Minden lében egy kanál babát. Így hát Szilvia szavára szinte háromszorosán figyeltek az Audi

esetében, mert hát meglátásait többnyire meg-megismételte a Sunyója, s ha mindez kevésnek bizonyult volna, akkor eszükbe jutott a sárga kamerája, valamint az ugyanolyan sárga színű digitális fényképezőgépe, és ez döntően hatott a véleményformálás alakulásában – már ami e három szerencsétlenül járt kocsit illeti. Szilvia ugyanis hidegvérrel használta gépeit, amíg valaki nem kezdett el tiltakozni, hogy aztán a kárfelmérők meg a rendőrség, a hatóság megérkezésekor eldugja, végleg dzsekijébe rejtse. Na, szóval: A téglaszínű Audiban ami elborzasztó volt, azt igazán egy mozgókép tudná csak visszaadni – tette hozzá Kovácslivi kiegészítve és ezzel tovább is vive a hangadást. Azt látni kell – mesélték aztán négyen: Szilvi, Dodi, Kovácslivi meg a Sunyó, és a hozzájuk csapódott még fiatalabbak bólogattak –, látni kellene, amint a visszapillantó tükörről alálógó nagyobbfajta feszület a szélvédőüveget meg-megkocogtatta, ugyanis veszettül – Na de hát ezt mindannyian tapasztaltuk –, nagyon is veszettül lökdösött meg támadt, Nagyon is veszett volt ekkor az a hülye szél.

Mintha valaki felakasztotta volna magát, valóban olyan erős volt a szél, és csapkodott, Még mindig verdesett valami esőféle is, hogy már november végi szürkületből kapjanak előleget, és ne higgyék a színes októbert, a színes ősz pompáját, ne higgyék az örömet, leginkább ne higgyenek semmit. És pont a széparcú Skirecki Margit mondott hasonlókat még a beszálláskor, no meg ezt, amire többen felkapták a fejüket: Olyan a szél, mintha valaki felakasztotta volna magát. Akkor, ott, ezekből, mindebből csupán a szerfeletti ellentmondást, csak a rendkívüli ellentétet vette észre Tunyogi úr: Ez a kackiás bajuszú Albert bácsi, s magyarázta Szahajdák Istvánnak, frissen szerzett barátjának, hogy hát milyen furcsa jelenség az Ápolt, fiatalos arc, az igen szépre Duzzadt, kecses ívelésű, gusztusos szája, és az abban megszületett lemondás szava az örömökről, miközben ő akár megesküdne – Megesküdtem volna, mikor észrevettem, akármikor megesküdnék erre –, hogy hát igenis az öröm beszélteti ezt a Guszta asszonyt. Amikor pedig már ott állhattak, ott is álltak szinte egymás mellett, és a fehér mikrobuszon keresztül süvítő szélről neki – mármint Tunyogi Albertnek – újra eszébe jutott a beszálláskor hallott lelki móríkalás, hiába várta, hogy mi lesz, hogy vajon Most milyen szó hagyja el azt a szájat – Sehol semmi, csak a szél ereje körülöttünk, meg A lélek megrettent figyelme odabenn. Csak Letaglózva néztük valamennyien, ők meghökkenve, megijedve bámulták a fehér mikrobuszt, a Peugeot Boxert, és csak jóval később vallotta be ez a szépre duzzadt, kecses ívelésű, gusztusos szája, hogy őneki akkor, egyszerűen, Bocsánat, de a testem, igenis a teste jutott róla eszébe, hogy azt őneki egyszer, bizony egyszer el kell hagynia; s aztán a háza, és aztán a szülőfaluja, és mit ne mondjon, kicsit az egész hazája, hogyha valójában tudná, mit is jelent Ez a szó, na de hát mégis, Így szokás

mondani, nem igaz? Igenis, többük szemében valamilyen kikerülhetetlen jelkép lett a fehér Boxer – így mondták egy idő múlva egyre többen –, Amint elnéptelenedve, kiürülve, elhagyatva állt. Hát ennyi lenne, ennyi csak az élet: egyszer mindenképpen, egyszer úgyszólván török majd a szélvédőüveg, az ajtók kivágódnak, minden össze-vissza horzsolódik, karcolódik, keresztbe áll a buszunk, A nagybetűs buszunk keresztbe áll az úton, és csak jár majd rajta ki meg be a szél? És mi, Akik majd akkor érzünk, hol leszünk? Hát ki tudná azt megmondani, Hol lesz, amire rámondjuk: Én, az életem, s a megrettent figyelés odabentről hova, hova, hova vándorol? Hogyan és miképpen lesz: Ki-ki lebeg majd a maga almása fölött, vagy azt mondjuk, Ezt jól megúsztuk, verje a nyavalya azt a kocsit, azt az ideiglenes házat – hazát? –, úgyse lehet örök, semmi sem örök, csak ami láthatatlan?

2. Az ördög játéka valahogy izgatóbb az angyalénál, és ezt nem most fogalmazta meg először Tunyogi úr: Albert bácsi, s mindjárt magyarázta volna Szahajdákunk, de az István, Ez a szerencsétlen flótás, nem tudott figyelni. Tunyogi szerint E hórihorgas, szikár és hát Mit szépítem: tesztoszta alak Annyit idéetlenkedett, hogy Munka volt figyelni, különösen, hogy a buszba visszasietők megint csak kavargtak-tolakodtak, mint a hirtelen jött fékezést követő baleset-felismeréskor – amikor mindenki máris látni kívánta a borzadályt –, Ebben a forgatagban tényleg munka volt őt nézni. Mintha valamilyen Hajótörött-féle lett volna a szerencsétlen, mintha mindannyian ide-oda, arrább-errébb taszigálták volna – így emlékszik Tunyogi Albert e sűrű-sűrű pillanatokra –, Mintha csak mindig arra ébredt volna Szegény Szahajdákunk, éppen rossz helyre dugja a nagy nehezen levetett kabátját, mintha folyvást más helyét foglalná el, miközben pedig – és ezt más is megfigyelte – Tisztára olyan volt, mintha félszemével Kizárólag azt az eget kémlelő alakot leste volna, mintha megbabonázta volna őt az a furcsa férfi. Igen, azt az eget kémlelő alakot leste, még a visszazállás után is őt kereste, de a körötte gomolygó hangzavart, a beszédfoszlányokat – Sokunk szerint: most is –, azóta is tisztán hallja. Legfőképp, hogy Ne totyogjon már, Hát mért nem ül a helyére, Jaj, öreg, ne csináld a kuplerájt, Ez a hely foglalt, kérem, Na, ennek már annyi, ez kiömlött, Óvatosan, óvatosan, Nem, az én csomagom itt van a helyén, Na, ez is jól kezdődik, még egy durva szó, és visszafordulok; mert ő bizisten visszafordul, neki elege van, elege a világvége kicsodából, Na, Icukám drága, most kínálja újra azt, amibe épp csak belenyaltam, nem kívántam komolyabban megkóstolni induláskor –: Van-e még belőle?

Joggal szólhat Tunyogi e felbolydulásról, e darázs-fészkek-hangulatáról, mert ő nemcsak értette, de érezte is Mindazt, ami kialakult körülöttünk, hiszen Elég nagy mértékben alakítója és főszereplője volt annak, Meg hát mindjárt megszerettem ezt a csetlő-botló figurát, ő Szegény Szahajdákunk

legjobb beszélgetőpartnerévé lépett elő Mindjárt itt, az elején. És mégse, ennek ellenére nem fért a fejébe: új barátja miért nem emlékszik, vagyis, miért bizonytalan annyira új cimborája abban, hol foglalt helyet először, hol ült még a kiszállás előtt, és Miért foglalkoztatja őt mindez annyira. Na ne mondja már, vagyis: Szervusz, én vagyok az idősebb, hát Ne mondd már, hogy egy, pláne meg azt, hogy két ülésnyit – ez különben fizikailag is lehetetlen –, Ne mondd már, hogy így eltévedhet az ember, annyi történt, hogy én – mivel mind a ketten ezt akartuk – eggyel előrébb kerültem, ide, melléd, mert az unokám, a Bernadett is új helyet talált magának, leghátul, az ötös ülésen, na ne mondd már, hogy így megtévedhet az ember, még ha Szahajdák István is az az illető. És kacagtak, de komolyan is vettek mindent, merthogy azt még ő sem gondolta, hogy ebből a kirándulásból akkora ügyet csinál a múltó idő, az a tényfeltárónak is nevezhető, valójában Ködbe vesző nyomozás, vagy inkább: nyomvonal-feltárás, melynek Hol a szereplői, hol pedig az ügyvivői lettünk önszántunkon kívül. Főként akkor, főleg azokban a percekben ők nem gondoltak semmi ilyesmire, hiszen valamennyien – Na jó: eléggé sokan – hitték, Szentül meg voltunk győződve, nekünk semmi, nekünk aztán tényleg semmi közünk ahhoz, amit látunk. Na de kinek is juthatott volna eszébe, hogy hát A Szahajdák nevűnek még a totyogása fontos lehet, de még az is, Hová tette legelőször levetett kabátját, s hová, mikor visszaszállt a buszba?

Még akkor is így voltak ezzel, legalább vagy tízen hitték ezt a Semmi közünk hozzá-féle megoldást, még akkor is, amikor nem és nem engedték őket továbbmenni, pedig már a buszvezető igen-igen erősködött, nekik percek múlva ott kellene lenniük a határátkelőnél, ők viszont egy órányira, ha nem éppen kettőnyire vannak attól. Na de érdekes egy alak volt a sofőr Miki: ahogy erélyeskedett, azonnal – Melegében – meg is alázkodott: egyszerre csinálta ezt a kettőt, szóval: egyszerre volt kettő. Szilvia csak nézte-nézte, aztán hamarosan kijelentette szűk udvarának: Csigalélek, csigagerinc, nem férfi az ilyen, Hiába gondolja sármosnak meg keménynek magát azzal az előrehulló hajával – és a szeme megpihent Sunyója hárommilliméteresre szabott kopaszságán. Ámde Livia, a Kovácslivi úgy tartozott ehhez a csapathoz – Szilvihez, a pufók Dodikához, no meg persze Sunyókához –, hogy ő kételkedett, ő ebben a Miki-féle erélyben és engedékenységben másvalamit látott. Igenis, ő abban másvalamit érzett, ahogyan a rendőr előtt csaknem vigyázzba vágta magát, igen, ő azt az ügyes megtévesztőt vélte felfedezni ebben, mintha se nem egyik, se nem másik lenne, hanem valamilyen titkos harmadik, egy ismeretlen rejtőzködő valaki: egy igen fontos ember. Így aztán, amikor Kobály Miklós buszvezető bementa, hogy sajnos, várniuk kell, Mert a helyszínelők a busz utasaival is beszélni kívánnak, ő a sofőrjük hangjából rejtett aggodalmat hallott ki, de Szilvi, Dodi, no és persze Szilvi Sunyókája

előtt erről inkább hallgatott: csak nézte, nézte, mint indul el hangtalanul az elsőként megérkezett mentőkocsi, s Egyáltalán nem érdekelte, hogy Miféle baleset ez, ahol vér is van meg pozdorjává zúzott szélvédőüveg is, ámde sebesült Egy szál se.

Nehéz lenne megmondani, mit látott, hogy ebből mit vett észre az az öt fiatal ember, az a percek alatt összeverbuválódott csapat, mely teljes egészében elfoglalta, hangoskodva eluralta a busz öt hátsó ülését. Olyan érzése lett Kovácslivinek, Ezek még tán a részvétet is visszautasítják, hogy ezeket még tán annyira se, mint a többieket, hogy ezeket egyáltalán nem érintette meg, amit láttak. Ők ugyanis szelíden, de nagyon is határozottan elhárították maguktól Ezt az egész mic sodát, ez Látszott, ahogy elkülönítették magukat, de aztán Kovácslivi mondata után, aztán a zavar pillanatában lazán, vagy inkább: Lezsernyésen – ahogyan Cseritől, vagyis Csernyáki Feritől mindannyian eltanulhatták ezt –, lezsernyésen jelezték, mégiscsak visszatáncolnak, hogy Okés, okés, rendben van, csak bohóckodunk, értik ők, hogy itt egy súlyos tragédiába futottak bele, Nem barbárok ülnek itt, de hát a magnót, A sétálómagnóinkat, azokat azért még használhatjuk, nem? És ártatlanul is meg szemtelenül is néztek a Kovácslivire, akit Csernyáki Feri nagymamája, Lengyel Aranka kért meg a második ülésről, szóljon már oda az unokájának, hogy ne hozza a szégyent rájuk, ne égesse így le őket mindenki előtt, mert hát a hangját, azt odáig hallani, de Persze, hogyha meg nem sértem ezzel Livikét, csak Úgy látom, mintha most éppen arrafelé indult volna. Ám a zavar pillanatában, akkor már szinte hatan éreztek hasonlóképpen, hiszen Lívia azt kelletlenül, Lívia azt úgy darálta el, hogy őbenne az ötök, hogy ezek a nem-barbárok őbenne azonnal felismerték társukat, s ez olyan meglepően hatott valamennyiükre, különös módon a két fiúra, hogy az Okés, okés után tényleg el is csendesedtek, még ha nem is azért, amiért a Lengyel nagyszülők azt úgy szerették volna, s mégis kihívóan néztek Kovácslivi szemébe-arcába: Cseri érthető, miért, a Nagy Ákos meg azért, amiről csak ő meg Lívia tudott, és természetesen a Sunyó nevű báty, a Nagy Sándor, de ő is hallgatott, Az öcsköst: Ákit nem áruljuk el, amúgy is Ez egy régi történet, annak már több mint öt vagy hat hete, ilyesmi. Az, hogy Líviának, Csernyákinak s Nagy Ákosnak, az, hogy kinek mi suhant át a bensején, hogy ki mit érzett, arról senki nem beszél, de tény, hogy Kovácslivi ekkor ugyanúgy hozzájuk tartozónak hitte magát, Ide tartozónak gondoltam magam, ahogyan saját hármasukhoz, Na jó, egyszer tán a Szilvi Sunyója is önálló ember lesz: négyesükhez, hiába volt idősebb ezeknél, hiába volt rossz emléke Nagyákiról, s hiába grimaszolt, huzigálta ajkait, a száját Ivett is meg Krisztina is, sőt még kicsit Bernadett is, mikor megjött hozzájuk ezzel az üzenettel –: Volt ebben a hátsó kuckóban, e traktusban valami szokatlanul vonzó – Végzősoron ezért kellett nekem

idejőnnöm, érezte, hogy Van e térben valami, amihez neki köze van, vagy volt, vagy lesz, ki tudja?

Egyébként felfoghatatlannak mondták, furcsának az arra érzékenyebb idősebbek is, hogy milyen későn ért el hozzájuk, hogy milyen megkésvé érintette meg őket ez a szörnyűség. Talán még akkor se Láttuk a mélyét, amikor már Benne voltunk, hiszen jókedvűen válaszolgattak a rendőröknek, azután meg, amikor már minden és mindenki Helyrerázódott, mindenki újra útrakésznek gondolta magát – Haladjunk: Gondoltuk sokan –, mintha semmi se történt volna. Végül is – és később ebben állapodtak meg – csak az kezdte egy kevés idő múlva ráébreszteni e társaságot, Minek voltunk a megkésett szemtanúi, az az újabb felbolydulás kezdte ráébreszteni őket, hogy Mibe kerültünk, amikor Szahajdák és Tunyogi külön-külön de egyidőben szinte felkiáltottak, hogy Oda nézzenek, hát azt nézzék meg, Ott, még Ott, Hát azt figyeljék, segítsen már neki valaki, Még ott, a szemük előtt hal meg, hiszen összeesett az a férfi, aki mindvégig az almáskert fölötti egeket bámulta. Ámde hiába nyomultak mind a jobb oldali ablakokhoz, mert már nem láttak, már nem láthattak semmit, csak a kavarodást, s ahogy abban szintén hangtalanul, lassan elindul a második mentőkocsi.

Ezek után kérdezték meg önmaguktól: Ennyi hát az élet, Ennyi lenne, ugyanakkor azt is észrevették, hogy Most senki se nyúlt már a kabátja, a dzsekije után, Már senki sem kívánt a helyszínre kijutni. Jobb a szélvédett helyen, és egyáltalán, Mi közünk mindehhez, kérdeztették, ugyanakkor nem vártak ők semmiféle választ. S mintha ezzel valóban, igazán véget is ért volna valami: a rendőrök is abbahagyták a kérdezgetést, pedig hát Pihor Endre – Vérsnyomásos-gutaütéses Pihorunk – szerint arra sem volt idejük kitérni, ami – hogy mondja? – Eléggé komoly izgalmat ígért, hogy ki és mit fényképezett, hogy tudják-e az erre vonatkozó szabályokat, törvényeket, szóval: mintha elvágták volna őket, és Jó utat kívánva egyikük még intett is – de Lengyel Mihály, Misó szerint Egyáltalán nem úgy, mint egy szolgálatban álló egyenruhás, hanem mint egy férfiember –, mikor Szilvia a csábosabbik, Skirecki Margit pedig a legszebb mosolyával nézett ki az ablakon.

3. Ami másodjára történt, úgy történt, Mintha először vettük volna észre egymást, így a megrendülés helyett mégiscsak valami egész másra kezdtek felfigyelni. Mintha ez az egész út, a kirándulás most kezdődne, igen, ilyen lett az újraindulás, a biztonságos ringás alatt lassan újraéledő beszéd, amely a papramorgók – Albert bácsi, Tunyogi úr mondta így először – különféle illatában szállt fel ugyanúgy, mint jó pár órával előbb,

s megint csak egy-egy kacagásban, egy-egy hangosabbra sikeredett szóban csúcsosodott ki, de érdekes, hogy most a társaságnak egy másik csoportja volt a kezdeményező, akikről, éppen ezekről az utastársaikról gondolták Sunyóék, Na, ezeket is majd oda tesszük, ahová akarjuk, Na, ezeknek még a huszonegy is páros. Most viszont mégiscsak innen, a busz bal oldalán tömörülők közül kerültek elő a hangadók, ha szabad egyáltalán ezzel a szóval például Takáts-Kis Zsoltot, a tanár urat minősíteni, aki csak most, az eddigi út során csupán most szólalt meg legelőször, és a jósjelekről meg a gyengeségről úgy kezdett beszélni, hogy azonnal hallgatósága kerekedett. Így aztán, amikor befejezte rögtönzött kis gondolatfutamát, Egész különleges érzés támadt hallgatóságában. Amit láttak, azt, amibe belecsöppentek egy pillanat alatt, szóval, az egész szörnyűséget szinte félretessékelte valami. Már nem, már egyáltalán nem a felfordult Zsigulit, s nem az árokban kikötött, azt az öngyilkos, a téglaszínű Audit, de nem is azt a Boxert, azt a széljárta kocsit, azaz: a mikrobuszt, ők nem azt látták, s nem azt érezték át, hogy hát csaknem ott, a szemük előtt múlt el a világ az eget bámuló idősebb úr elől, ó, dehogysis. Valamiképp újraindult bennük, ami olyan hirtelenül foszlott szerte azzal a bizonyos fékezéssel, amit elveszetteknek hittek, azt a kezdődő varázsos, várakozós, nőt és férfit egymáshoz kerítő emelkedettséget Mi már korántsem láttuk annyira elveszetteknek, sőt, most már egy sokkal érzékenyebb, mélyebb titkokat ígérő kiteljesedésben kezdték újra felfedezni.

Volt valami közös, vagyis most keletkezett először valami közös, ami az egész buszban szerteáradt. Éppen ezért nem az lett a vélekedés, hogy ezek itt most afféle megmondókká léptek volna elő, hogy mondjuk a Somogyiékbán, vagy bárkiben, a Sunyóékban vagy a Cseriékbén ez maradt volna meg, dehogysis. Ha valaki, hát akkor Takáts-Kis, no meg a zenész társ, a Szedlákovics Tamás jól tudták, hogy mit csinálnak, még ha nem is direkt, Még ha nem is tudatosan tettük, amit tettünk, s még ha Kapatosságuk egy kissé hitelét is vette közönségszervező megszólalásuknak. Talán éppen ezért fogadta el őket Szilvia, és szinte elébe ment, előre menekült, mikor félig-meddig megtámadta Sunyóját, hogy Félre a cikit, Ha netán ilyesmi forogna a fejedben, Ne gondold már, hogy a kuglifej a minden, s ha valaki középkorú, ha valaki olyan szavakat használ, mint ezek itt, akkor az közzöhej, ha ők a szél s a lélek összekapcsolhatóságáról beszélnek, hogyha ők A láthatatlan erők értünk folyó harcát emlegetik, meg a gyenge érzéseknek gyenge erőssá való összeadódását, akkor azon feltétlenül Röhögni muszáj, lenézni őket, merthogy ők is felkapták az elejtett szót, ezt a papramorgót, s annak mondják a pálinkát, és mert kizárólag ehhez nyúlnak, amikor olyan a kedvük, sohasem a tablettákhoz, sohasem kívánnak lazázni kicsit, Mint egyesek! De hogy a Szilviának milyen jót tett ez a kirohanásféle, ez a

néminemű ellentmondás színesedő viselkedésében! Sokkal értelmesebb volt a rakoncátlankodása: a szőke-barna csíkos haj ellenkezése, tépettsége pedig Bajt villantott föl a cédaságban – ahogy Szedlákovics mondta –, s annak is mennyire más hangsúlya lett, Amint a széles csípőjét meg formás, feszes fenekét legalább kétszer-háromszor, Itt is meg ott is megforgatta, amíg újra elfoglalta a helyét. De hogy erről Szahajdáknak, amit mindezekről Tunyogi úr sűgött Szahajdáknak, új cimborájának, abból Szegény tesze-toszánk Aligha volt képes bármit megjegyezni – amint Misó mondta –, pedig akkor Láthatóan tetszett neki az is, amit látott, az is, amit Tunyogi úr mondott.

Ekkor jutott Krisztinának eszébe A két fura, de érdekes fazon, mert ott, a Cseriék ötös ülésén ugyancsak unatkozott. Hogy hoppá, van még két igencsak érdekes fazon ezek mögött a furcsákat beszélő zenész-tanarak mögött, vagyis Ha onnan, hátulról is látnánk őket, akkor az előtt az érthetetlen kabinos ülés előtt, egyszóval: beékelve ülnek, de hogy ennyire hallgatnak, Mégsem társai ennek a bunkócska Sunyónak, pedig ő a beszállás utáni nyüzsgősödő hangulatban tisztára így látta ezt a Korsunovszki Valentint és Molnár Márkot, hogy hát Ezek egyivásúak lehetnek, ezek bizony hasonlórúiek A kuglikoponyával. Ő különben ötödiknek, úgy értve, hogy páratlannak vette észre magát ott, az ötök: Cseriék között, hát fordult is vagy kétszer-háromszor a karambol utáni összeverbuválódás után, Na nem ezért: korántsem sértettségből, hanem sürgős mondanivalója lett, hisz unoka ő – Ilyen minőségemben vagyok a buszon –, neki legalább annyira vigyáznia kell a két öregre – Erre kértek a szüleim –, hát vigyáznia kell a két öregre, ahogyan azoknak órá. És a Lengyelék háta mögött meg éppen arról beszélgettek Szegénykéim, Somogyiék: Kálmán és Eleonóra, hogy hát Annyi nekikészülődés után Most először, s akkor is egy ilyen baljós előjelű kezdet, ugyanakkor jó érezni ezt a családiasságot, meg hogy talán mégis meghozza nekik ez az út, amit várnak tőle, és, remélik, Krisztikének is megéri, hogy láthatja, Honnan jöttünk, Honnan kell nézni magunkat. De már ott is termett Krisztikéjük, mintha végszóra érkezett volna; máris csacsogott, hogy így meg úgy e Jó-kalandos kezdés, mindjárt küld egy SMS-t haza, Ott hátul azt beszélük, még egy órányi út, aztán nem lesz már hazai téroró, Na csá, még jönni fog, csak beszélgessenek, reméli, nem ittak a bűdös pálinkafélékből –: Fú, micsoda illatfelhő! Visszafelé menet pedig hogy, hogy nem, de úgy megingott, megbotlott az érdekes fazonok párosánál, hogy a kívül ülő Molnár Márkban tudott csak valamiképpen megkapaszkodni: Hát ez van: bocs, ne gondolj, léci, semmire, ja, és a mobilját, azt visszakéri, Bocs, Még egyszer bocs, na, megyen, mert hát mennie kell, várják, és se Molnár Márk, se Korsunovszki Valentin nem tudott védekezni, mind a hárman mosolyogtak.

Á, dehogysis. Hogy gondolhat ilyet, mondta volna Somogyi-papa, a Bűdös pálinkafélékre késve reagálva, hogyha lett volna még kinek, így aztán ő inkább

gyorsan hátrafordult, hogy még egyszer megköszönje Icutának: Horváth Ilonának, Tényleg olyan tüzes az a vegyesgyümölcs, épp olyan, mint amilyen szavakkal ajánlotta, és Ezt még a feleségem is meg tudja erősíteni, mármint: a pálinka erejét, hiába hogy ő inkább az édesebbeket és gyengébbeket szokta kérni – Hiszen tudja! –, Ám ez nem abból, ez bizonyára nem abból az eresztésből való, amit otthon megkóstoltak. Krisztina ezt persze nem hallhatta, de a hátrafordulást, azt gyorsan arra magyarázta – Dünnyögött az orra alatt, és még mindig Ott időzött előttünk, mármint a Korsunovszkiék előtt –, hogy hát a nagypapája bizony szereti őt megfigyelni, lám csak, Most is úgy tesz, mintha egyszerűen hátraszólna, mintha most is épp a háta mögött ülő nővel, Icuta néniével beszélgetne, de őt nem tudja átverni, Mindig ezt csinálja – s ezt már csupán félig-meddig mondta, inkább mosolyába csomagolva ejtette a háta mögé, amitől a Molnár Márk és Korsunovszki Valentin mosolya elszállt: Bámultunk egymásra, hogy most akkor ez valami barátkozásféle volt, ez felcsípés, kikezdés, figyelemfelkeltés, vagy Csak beindult a csaj, és ez is oda tartozik a nagyon hepi – így mondta Valentin: nagyon hepi – szokavaráshoz, amely már Aligha tarthat sokáig.

És aztán valóban. Alig tíz-tizenöt perc, és megint fordult, újra saját árnyoldalára fordult a hangulatuk, Ez az egész minden. Értetlenség bújt a tekintetekbe, például Lengyelék és Somogyiék szégyelltek, hogy mi történt velük, hogy miért ez az érzéketlenség, miért, hogy ők egy mulatozó hangulatnak engedtek, amikor Itt, pont itt lebeg a megrendülés a fejünk felett, meg Itt, a mellkasunkban, Itt, a gyomorszájban, kinek hol, Az egész busznak ezzel kéne megtelnie, Mi pedig az ördög felkínált útjára tértünk. Ezt, hogy Mi pedig az ördög felkínált útjára tértünk, Somogyiék, pontosan Eleonóra mondta ki először, de még hozzá jó hangosan, majdnem úgy, amilyen hangerővel Cserinek sikerült kimondania valamit nem is olyan régen, így hát nem csoda, hogy felébredt a megfigyelmezettben: most ő gyorsan visszavághat. Oda is hajolt a barátjához, Nagyákihoz, Nagy Ákoshoz, és haláli komolyan megkérte, mondta, ugyan szóljon már oda a Kovácslivinek, hogy adja át a Somogyiéknek: Egy kicsit csendesebben, ne égessék már az egész busz előtt kis unokájukat, a Krisztikét, és úgy mondta ezt, hogy a Krisztinának hallható legyen. Ám ez a nagyon sötét, nagyon barna haj és nagyon kék szem Krisztinája így se kapcsolt azonnal, Hogy mivel, kivel disznólkodik ez a lezsérnyési tökfaj, csak Az indulatra emlékszem, hogy fölpattanok s újra megyek előre, de akkor már az első ülésről is éppen fölemelkedett a vezetőnk, és jól artikulálva mondta, Éppen ideje, hogy most már végleg mindent pontosítsunk, nézzük meg még egyszer, név szerint, hogy kik vágnak hát neki a külföldnek, hányan és hogy kik mennek át ilyen lelki batyuval, ezzel a Ránkszabott teherrel, Amit így elénk hozott a sorsunk.

És ebből is jó végszó lett. Most épp a sofőr Mikinek. Mintha csak parancsszó lett volna, úgy fordult le gyorsan a leálló sávra, és már intézkedett is, hogy Szabadi Zsuzsa csak kapkodta fejét, hogy miért ez a hirtelen leállás, miért, hogy a Kobály Miki kezd el intézkedni őhelyette. Persze igazat adott neki: Elég ha ki-ki megnézi a társát, a szomszédját, nagy késésben vannak, Minek ide névsorolvasás, hisz így vagy úgy, ahogy azt mondják, szegről-végről ismerős csapat utazik együtt. Na jó, három különböző csoport, de hát azon belül mindenki mindenkit ismer – Tán még jobban is mint kellene –, és harmincnégy ember, azaz hogy harminchat ember egy perc alatt, egy szempillantás alatt összerázódik, Pláne meg most, hogy ilyen események jöttek közbe, De ezt inkább jobb, ha elfelejtjük, mondta és a csoportvezető kezéből könnyed mozdulattal kiemelte azt a listát, melyet Zsuzsa éppen felolvasni készült, és egy másikat adott oda neki, mondván, hogy ott maradt önála, pedig Ez a jó, az meg a piszkozat, és gyorsan összehajtogatta Azt a nem-jót: kétrét, négyrét, farzsebébe tolt, hogy a Szabadi Zsuzsa csak ámult, nézett, nem tudott – Vagy nem is akart? – hozzászólni, végtére is, ez már a negyedik közös útjuk Kobály Miklóssal, s Az első három igen jól sikerült, nagyon rendes embernek ismerte meg ezt a kis tömzsi, fúrge buszvezetőt, Jó vele utazni. Meg hát nem is érkezett megnézni, mit vett a kezébe, mit miért is kellett kicserélnie: a bekiabálások elvonták, teljesen elvonták a figyelmét, hogy Harminchat, Igen, pont ennyien vagyunk, hogy Mind megvagyunk, harmincnégy, a Szabadi Zsuzsa az harmincöt, no meg a Miki harminchat, igen Mi harminchatfélék vagyunk –: Na, indulás! Ő meg csak nézett szembe utastérrel, emberekkel, önmagával, mert Tunyogi szerint Ezt a nőt valami nyugtalanította, ez a harmincnégy, egészen bizonyos, hogy ez nem tetszett neki, csak a harminchat, Én ennyire emlékszem – amiként azt visszafogva magyarázta Mikinek, miközben Lengyelék meg mindent kihallgattak –, igen így emlékszik, Mert hogy negyvennyolc plusz két férőhely van, és ő ezt úgy jegyezte meg, hogy Miki s ő: ez a plusz kettő. Így a negyvennyolcra jut a harminchat utas, s a különbség adja ki a tucatot, pont a tizenkettőt, igen, Pont egy tucatnyi szabad helyünk van, Így már minden tiszta s érthető, egyszerűval, Sehogysem a harmincnégy a jó. Akárhogy nézi: nem, vagyis hát: igen-igen, harminchat, de nem vele és nem a Mikivel. Minthogyha kettő hiányozna, mintha még az induláskor kettővel ők többen lettek volna, de csak nézte, nézte Mikit, s ez a női aggodalom olyan jól állt neki, hogy Tunyogi azon kapta magát, Szebbnek látom, mint Skirecki Margitot. És láss csodát: most Szahajdák is csatlakozott hozzá: Egész elképesztő akarattal s szenvedéllyel ugrott fel – Már előtte is csak a fejét forgatta, mintha valami létszámenellenőrzés-félét tartott volna –, egész elképesztő Hozzáértéssel ugrott fel, hogy hát Álljon meg a menet, Itt valami nagyon nincsen rendben – mondta, s még a Tunyogit

is félretessékelt. Mert ő úgy emlékszik, mintha két fiatal ember hiányozna, mintha még az első beszállás után Elöttem ültek volna, őelőtte, Eggyel vagy kettővel, nem emlékszem pontosan. Egészen bizonyos, amit beszél: hogy ott ültek, és Még a Miklós buszvezetőnk kemény fékre taposása előtt nagyban telefonáltak – hadarta –, sőt még arra is emlékszik, mit mondtak, hogy Nyugi-nyugi, itt, már itt is vagyunk, Akkor a második változat szerint pakolunk – mondták –, Hogy a franc egye meg, ne dumáljanak, és ne hívják fel többet őket, hanem húzzák el A belüket, ilyesmit mondtak, legalábbis mintha ezt hallotta volna. S mindezt úgy mondta a Szahajdák, Mintha a sofőr Mikit tesztelte volna, hogy mit mutat az arca, mit válaszol erre – legalábbis Lengyeléknek ez tűnt fel Ebből a kétféle viselkedésből. Különösen akkor erősödött meg ez bennük, amikor a Szahajdák Már arról kezdett dűnnyögni: hogy hát ő nem is tudja, mi ez az egész – És visszatért a tesze-toszasága – ez az egész kavarodás, nem is tudja, Talán Tunyoginak van igaza, Ez az egész Tán egy angyal-ördög párviadal, mely a busz uralmáért folyik, vagy mi a csuda, de ő inkább bemutatkozna – És kezet nyújtott Szabadi Zsuzsának –, Szahajdák István. És véletlenül van csak itt, ő nem is tudja, mi vette rá, hogy elindult, felkereste ezt a céget, s befizetett erre a kirándulásra, Most meg, tessék, Itt vagyok, és nehéz úgy tennie, mintha minden rendben volna, mikor ketten, megismétli: Ketten igenis eltűntek, Nem tudom, hogy mit keresek itt, de az, hogy ketten hiányoznak, az már biztos, annyi szent, hiába siet olyan nagyon, kedves buszvezető Miklós, hiába Nyomul annyira ez a Magyar Nova Futura, hiába minden –: Itt valami nagyon nincsen rendben.

CZÉBELY LAJOS

HIRDETÉS

*Elnyűtt széke,
ócska asztalom
köré fogadom
örök volt és lesz idők
derűs ünnepei perceit.*

SZEMBESÜLÉS A MÚLTAL

*Mint idézőjel
álmainkat elhallgattató papírbulladékon,
összetartja életünk,
öntudatlan időben
öntudatot mímelő vacogás
bebűzött függönyök mögött,
satnyuló testünkön tündöklő fehérenemű.
E pillanatban mire is van kilátás?*

*Tekintete még jó szagú,
de már csörömpölve törik össze,
fényszilánkjai magányos mutatványokként
csillannak a porban.*

ÜZENETFÉLE RÉGI BARÁTAIMNAK

*Nekünk szánt időben, mint szavazólap
az urna mélyére, hulltam veletek.
Most már megálljunk egy bús pillanatra
– lebegő levelek ég és föld között –,*

*mert hiábavaló időben szédült
imbolygásainknak sora végül is!
Itt az ideje, hogy a térben legyünk
otthon végre, s álljon megbítt tűzbelyünk.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

Amikor Antal Sándorék nappalijába lépve felfedeztem a falra erősített szerény kis könyvespolcot, rég nem tapasztalt nyugtalanság, leplezhetetlen izgalom vett erőt rajtam. Hogy jó helyre kerültem, az ostoba közhely, sutára sikeredett utalás csupán ahhoz a boldog bódulathoz képest, amit a kötésükről és borítójukról könnyen felismerhető magyar könyvek látványa gerjesztett bennem. Úgy éreztem, hosszúra nyúlt száműzetésemből, a kaszárnya nyomasztó szellemi sivárságából valami ellenállhatatlan, játékony erő ragadott ki, felemelt, s azon nyomban átadott a lebegésnek, amely az elemi ösztönök szintjén testmozdulataimat is hatalmába kerítette. Sándor, aki épp a konyhába indult valami kis trakta után, kissé értetlenül nézett vissza a dohányzóasztal fölött áthajló, a könyvek felé törekvő alakomra, de megértve, hogy miről van szó, a fejét csóválva nevetett:

– Csak nyugodtan vedd el, ami érdekel. El is viheted, olvass, ha van hozzá kedved és jut rá időd.

Erre a biztatásra vártam. Három lépéssel már betűközben voltam, s mohó szemmel pásztáztam a gerinceket: mi lenne az, amivel a szó iránti éhségemet csillapítani tudnám? Néhány cirill betűs gazdasági, pénzügyi szakkönyv után kortárs világirodalmi szerzők – Updike, Capote, Moravia ismerős nevét olvasom, de tovább keresek. Jókai- és Mikszáth-regények mellett Darvas József, Rejtő Jenő, Passuth László munkáit látom, de itt van, természetesen, Petőfi, majd Illés Béla és Hidas Antal zárják a sort. No, az utóbbiakat azért mégse, de Darvast talán közelebből is megnézem. Mire Sándor néhány perc múltával visszatért, már a *Törökverő* fejezeteibe belebelekaptam szívtam magamba a nagy dicsőségű Hunyadi-kor levegőjét. Az asztalkán azonban két söröspalack és természetes üveg poharak nehéz talpa koccant, s e régóta nem hallott hangra illő büntudattal csuktam be, tettem félre a könyvet.

– Szereted a német sört? – érdeklődött, vagy inkább incselkedett vendéglátóm a szeme sarkából hamiskásan hunyorítva.

– Bár eddig még nem volt alkalmam megkóstolni, biztos vagyok benne, hogy nagyon jól fog esni. Én lassan már a többnyire érleletlen vagy savanyú Zsiguli sör ízére sem emlékszem.

– Hát akkor legszebb ideje, hogy véleményed mondj erről – veszi vissza Sándor a szót, s tölti a máris párásodó barna palackból a biztatón habzó italt.

– No, egészségre!

– Egészségére, százados! – emelem szemmagasságba a poharat és – biccentéssel igazolva: tudom, mi magyarok, a sörrel nem koccintunk – boldogan töltöm magamba a hús, jóízű folyadékot. – Ez igen! A munkácsi sört említeni is vétek vele egy napon. De még a leMBERGIT is. Legfeljebb... a cseh Staroprament vagy az Arany Fácánt. Ám e jobbnak minősíthető sörök élvezetére odahaza csak nagyon ritkán volt szerencsénk. Ha pedig olykor híre ment, hogy a városban cseh sört csapolnak valahol, s a sörbarátok diszkréten tolongó tömegében sikerült a pult közelébe sodródni, legalább három korsót töltöttünk meg fejenként, ha már így megszenvedtünk érte. De miért is sorolom mindezt, bizonyára ön is jól ismeri az otthoni viszonyokat.

– Persze hogy ismerem, de ha egymás között vagyunk, akárcsak most is, tegezhet sz nyugodtan, hisz nem sokkal vagyok idősebb nálad. Na, mondd, hogy szervusz! – biztatott a pertura poharát megemelve, őszinte baráti mosollyal.

S így, ebben a kedélyes, lassan oldódó, társalgási stílusban folyt volna az ismerkedés még jó ideig, ha meg nem szólal a csengő. Sándor felesége, Edit asszony ért haza, és a két fiúgyermek. Nem lepte meg különösebben a jelenlétem, mint jelezte is a bemutatkozásomat követően.

– A férjem néhány napja beszélt magáról, már vártuk – mondta, minden formaságot mellőzve. – Érezte jól magát nálunk, biztosan régen volt már, amikor magyarokkal beszélgetett.

– Köszönöm a kedvességét, Editke, maga valóban a lényegét fogta meg. Mert jó dolog kedves, jóindulatú emberekkel találkozni, a vendégszeretetüket élvezni idegenben, de számomra mégis az élő magyar szó jelenti a legnagyobb örömet.

– Tudjuk, László, s higgye el, nagyjából mi is így érzünk, hiszen hasonló helyzetben vagyunk. Nekünk is hiányzik az otthoni környezet, mert itt csak egymással beszélhetünk magyarul, na meg a nagyobbik kisfunkkal, Sanyikával, aki már hároméves. Az itteni óvodában csak oroszul kénytelen tanulni, akárcsak másfél éves testvére, Viktor. Ez viszont kimondottan előnyös is lehet még számukra az életben, mert a gyerekek ilyenkor a legfogékonyabbak.

– Nekik legalább nem lesz majd nehéz a tanulás – vette át a gondolat fonálát Sándor. – Azt tudni kell, hogy a mi helyzetünkben a jövőnket nem magunk tervezzük. Engem bármikor átirányíthatnak akár több ezer kilométerre egy másik országba vagy más katonai körzetbe, az azonban bizonyos, hogy ott csak oroszok között leszünk, s a gyerekeknek is abban a környezetben kell majd felnőni.

– A László helyzete azért mégiscsak más, mint a mienk – terelte rám a szót a háziasszony. – Mennyi is maradt még hátra a szolgálatból?

– Valamivel kevesebb, mint a fele. De talán még jobban hangzik, ha azt mondom, hogy a nagyobb része letelt.

– Az a néhány hónap már úgy elrepül, hogy szinte észre sem veszi, aztán mehet vissza az édesanyjához meg a kedveséhez... Mert gondolom, a családon kívül is nagyon várja valaki!

Hát igen, vár. De mivel egy másik nő kérdezett rá, pillanatnyi zavar kerített hatalmába, talán el is pirulhattam, ezért – érezve és a kérdezővel is éreztetve, hogy korai lenne még a legszemélyesebb dolgaimban kitárulkozni – válasz helyett csak egy kényszeredett mosollyal néztem magam elé. Átmeneti elgyöngülésemet látva, Edit ügyes háziasszonyi képességgel vezette más mederbe a beszélgetést:

– De tudja mit? Hogy el ne felejtse teljesen az otthoni ízeket, maradjon itt vacsorára, vagy minek is mondjam... talán inkább késői ebédnek, mert azt ma mindketten kihagytuk. Kóstolja meg, ha szereti, a káposztás paszulyunkat. Igaz, nem savanyú, hisz ilyenkor az nincs, hanem csak édes káposztával készült, de a lényeg – egy kis hazulról hozott füstölt sonka maradéka – belefőtt.

– Nagypám mindig azt mondta, akkor igazi bármilyen paszuly, ha a disznó belelépett a fazékba – idézte fel Sándor az általam is jól ismert szöveget, s ezzel már újból szálán ment tovább a beszéd.

– A csípős paprikát szándékosan hagytam ki belőle a gyerekek miatt, de tudom, hogy a férfiak ragaszkodnak hozzá, úgyhogy tegyen bele, ha úgy szokta, kedve szerint egy kis dobronyit – biztatott Edit, s miközben egy tenyérnyi tányérkán három cső szárított paprikát tett az abroszra, így folytatta: – Merthogy én kisdobronyi vagyok. És maga?

– Én a Tisza partjáról, Újlakról vonultam be – feleltem. S mivel tudtam, hogy előbb-utóbb úgyis sor kerülne rá, megtoldottam a választ egy újabb adalékkal: – De azt megelőzően majd' négy éven át Ungváron voltam magyar szakos diák.

Az asztal felé tartva, kezében a felmelegített étellel az asszony egy pillanatra megállt, rám nézett. Szemében máris ott ágaskodott az egyelőre még körüljáratlan talány: ugyan, miféle szerzet lehet ez a fiatalember? Most ő volt zavarban, de a tálalás letéve már elodázta magában a talány megfejtését:

– Hát akkor szeresse, szívesen adjuk. Jó étvágyat!

– Egy pillanat! – állt fel az asztaltól Sándor, mint akinek eszébe jutott valami fontos. Kiment, de fél perc múlva már vissza is jött, kezében rumos üveggel. – Nem vagytok ti grófok, hogy életetek végéig magázzátok

egymást; ideje, hogy összetegeződjeteK, mert mi már egy órája túl vagyunk rajta. Hol vannak a hozzávaló pohárkák? – nézett kérdőn asszonyára.

Miközben az én nagy öröömre magyarul beszélő szovjet százados töltött a rumos üvegből, félig-meddig tréfálkozva katonavoltomra is figyelmeztetett:

– De csak egy keveset, mert ha a feletteseid megérik rajtad, abból könnyen baj lehet.

– Nagyon remélem, a mai napon az nem fog sorra kerülni, meg aztán amúgy sem áll szándékomban Kondratyenko törzsőrmesterrel csokolózni – próbáltam oldani a humor iránti fogékonysággal is vendéglátóim aggodalmát.

– Hát akkor úgy legyen, és még egyszer: egészségedre! – vette fel Sándor a pohárkát.

– A ti egészségetekre is egyben, és... szervusztok!

A jó erős rum végigsöpörte és átmelegítette a maga útját, s a célba jutva rövest hozzáfogott, hogy kifogástalan étvágyat készítsen az ismerős illatokat árasztó káposztás paszulyhoz. Rég nem esett már ilyen jól főtt étel, s amíg kanalaztam, a háziak szemmel látható elégedettségére is, tökéletesen otthon éreztem magam.

– Hogy is volt hát az a dolog az egyetemmel? Úgy tudom, Ungváron már működik a katonai tanszék. Szerintem, ha négy évig oda jártál, neked lassan már tartalékos tisztnek kellene lenned – vette elő Sándor az előbbieK során levegőben maradt kérdést.

– Valóban működik, s éppen az egyik katonai tantárgy anyagából, a hadi taktikából húztak el elsőként, hogy előkészítsék az egyetemről való eltávolításomat... De, hogy megkíméljelek benneteket a további kérdésektől, s ha van türelmetek végighallgatni, megpróbálom tömören összefoglalni az én kényszerű bevonulásom történetét. Merthogy kényszerű volt, az vitathatatlan. Az egyetem negyedik évfolyamáról ugyanis nem csapnak el túl gyakran diákokat, mert aki nem odavaló, kihullik már az elején; vagy ha mégis, újra és újra megadják számára a folytatás lehetőségét. Az én esetemben pár nap alatt összejött a kizárásra okot adó három elégtelen. A hadi taktika után a szocializmus politikai gazdaságtanából, majd a 20. század világirodalmából. Bevallom, ez utóbbi rosszulesett, mert erre a tárgyra összpontosítottam minden energiámat, de esélyem sem volt rá, hogy az idegen nyelvi kar dékánjának, aki vizsgáztató tanáromat ez alkalommal felügyelte, s mellesleg az ukrainai írószövetség kárpátontúli területi tagozatának párttitkára volt, bebizonyítsam, hogy ismerem valamelyest a kortárs világirodalmat. Ő kivágott, én pedig úgy rájuk csaptam a hatalmas tölgyfaajtót, hogy a vakolat hullott. A kizárásomról szóló rektori parancsot még aznap kifüggesztették

minden egyes karon, s bár számítottam rá, mégis döbbenettel olvastam a hirdetések között...

Vendéglátóim arca érthetően komor lett, de szemüket az érdeklődés kerekre nyitotta. „Mindenképpen tovább kell mondanom – döntöttem magamban –, valamelyest részleteznem az előzményeket.”

– Már középiskolás koromban verseket írtam, s Ungvárra kerülve tagja lettem egy fiatal alkotókat egyesítő csoportnak. Új barátaim sokat olvastak és más csatornákon át is tájékozódtak a világ dolgairól, így felismerték, hogy a pártpropaganda által felépített világkép sok tekintetben eltér a valóságtól. S mivel apáink, nagyapáink több évtizedes élettapasztalata is ezt a felismerést támasztotta alá, hamarosan magam is fenntartásokkal olvastam az újsághíreket, de a területi sajtóban közölt magyar nyelvű szépirodalmat is, amelynek mintha csak annyi lett volna a feladata, hogy állandó éljenzésre, tapsolásra nógassa az olvasókat. Tudtuk már, hisz olvastuk az irodalmi folyóiratokat, és biztatásnak vettük, hogy a kortárs szovjet-orosz és ukrán költészet rég túllépett ezen a maradi kultúrpolitikán, de Kovács Vilmos, a legjelentősebb otthoni író példája is azt a meggyőződésünket erősítette, hogy az irodalom művészet legyen inkább, s ne a pártpolitika szócsöve. Röviden: tisztább és magyarabb irodalmat kezdünk művelni, de ezt a törekvésünket az irodalompolitika ungvári alakítói eleve ellenségesen fogadták. '71 augusztusában jelent meg az újságban az a fél oldalt kitevő szigorú bírálat, amely sokkal inkább túnt kíméletlen hadüzenetnek, mint nevelő szándékú, féltő feddésnek. Ráadásul a cikkíró az általa dekadensnek és a szovjet valóságtól elidegenedettnek minősített, épphogy bimbózó irodalmunk formai és eszmei hiányosságait kimondottan az én verseim ízléstelen, durva boncolgatásával szemléltette, miközben az inkriminált verseknek nyilvánosságot biztosító ifjúsági lap magyar kiadásának szerkesztőjétől, valamint az egyetemi komszomol- és pártszervezet vezetőitől a politikai éberséget kérte számon. Nem csoda hát, ha a következő egyetemi félévem az állandó megfigyelések, számonkérések és magyarázatírások jegyében telt... A többit meg már tudjátok.

Monológom utolsó mondatainak morzsolgatásából fel-felsandítva, kíváncsian figyeltem Sándor és Edit arcának rezdüléseit, ők azonban magukba fordulva teljesen semlegesnek mutatkoztak, így a gondolataik előszobájáig sem jutottam el. Holott be sem fejeztem a történetemet. Az újság szerkesztőségének és a területi pártbizottságnak címzett beadványunkról, az aláírásgyűjtés szervezéséről és körülményeiről még egy

szót sem szóltam. Ezek ismeretében vajon most hogyan nézne rám egy hivatásos katona, aki felesküdtött a szovjet rendszer szolgálatára? Míg ezen töprengtem, Sándor mégiscsak felemelte fejét a tanácstalan merengésből és megszólalt:

– Szóval írogatsz... Gondolhattam volna abból az örökké ábrándos tekintetedből... Nem tudom, volt-e alkalmad az utóbbi hetekben tévézni. Ha igen, láthattad, mert a nyugat-berlini televízió többször is bemutatta Szolzenyicin nyugatra való érkezését; aki a repülőgépből kiszállva messze elkerülte a tiszteletére odasereglett újságírók és fotósok tömegét. Még csak egy rövid interjú sem adott senkinek, annyira óvatos volt, pedig neki már neve van, nincs mitől tartania. Vagy ki tudja? Lásd, ezen te is elgondolkodhatsz.

– Mintha csak az apámat hallanám, mintha az ő örökös intelme szólalna meg benned. Mindenesetre örülök, hogy így fogadtad ezt a vallomást, s nem akarsz most minél előbb szabadulni tőlem.

– Ugyan már! Te is ember vagy, csak éppen nem az a fajta, akiből tizenkettő tesz ki egy tucatot... De mondd csak, nem az apád volt ilyen izgága természetű fiatalabb korában? Neki mi a szakmája?

– Az én apám cipőgyári munkás, anyám úgyszintén. Egyébként neki is megvolt a hajlama, hogy hozzám hasonlóan értelmiségi életet képzeljen el magának, lehetőségeit azonban elsöpörte a háború utószele. Alig múlt tizennyolc éves, amikor sokezedmagával Szolyvára vitték, de szerencséjére a tífuszjárvány miatt vesztégár alá került, s ott töltötte a telet. Akiket akkor tovább hajtottak a lebombázott galíciai vasútvonalak és alagutak helyreállítására, szinte mind a nélkülözés és a ritka hideg tél áldozatai lettek. Kilenc- vagy tízéves lehettem, amikor apám először mesélte el nekem az ő nevezetes, de sikertelen szökése történetét. Akkor sem azért, hogy kérkedjen velem, hanem a körülmények hozták ki belőle... Egy februári délutánon szipogva mentem haza az iskolából, mert a hadsereg napjára tervezett szereplés elmaradt, s nem mondhattam el az olvasókönyvből tanult, a szovjet fegyveres erőket dicsérő bugyuta versikét. Apám a délelőtti műszak végeztével már otthon volt, s miután megtudakolta bánatom okát, a térdére ültetett és mesélni kezdett:

– Mi nagyon szeretünk téged, kisfiam. Nincs is nekünk több fiunk, csak ez az egy. Nem akarunk neked rosszat, de azt értsd meg, hogy nem érdemes szomorkodnod a szerep elmaradása miatt, mert február 23-a nekünk nem ünnepünk. Ugye tudsz arról, hallhattál már róla eleget, hogy amikor a szovjet katonák hozzánk bevonultak, elvitték az

embereket. Elvittek engem is, aki akkor mindössze nyolc évvel lehettem idősebb, mint most te vagy. Naponta haltak körülöttem a társaim az éhség, a hideg és a betegségek miatt. Egyszer arra figyeltem fel, hogy az ór bement az egyik épületbe, s néhány perc elteltével sem jött vissza. Nem sokat gondolkoztam, nekimentem a magas, duplasorú szögesdrót kerítésnek. Az egyikem átjutottam, s felmásztam a másíkra. De épp ekkor került elő az ór, s észrevett nyomban. Kiabálni és lőni kezdett, fűtültek körülöttem a golyók, a kerítés tetején se mozdulni, se visszafordulni nem mertem. A lövöldözésre összefutott a teljes őrség, de nekem továbbra is ott kellett maradnom a szögesdrótokon. A kerítés alá fegyveres ór állt, és a barakkokból kiterelték, majd felsorakoztatták a foglyokat. Egyenként hajtották végig őket a kerítés alatt, hogy mindenki lásson engem, és szökésre ezen túl senki gondolni se merjen. Aztán az őrszobára vittek, ahol kegyetlenül megverték. Amikor magamhoz tértem, tolmácsot hoztak, vallatni kezdtek. Legelőször azt kérdezték, hogy mikor terveztem el a szökést. Mondtam, hogy egyáltalán nem terveztem, ez csak úgy adódott. Aztán: honnan tudtam, hogy a katonák a hadsereg napját ünneplik, hogyan figyeltem ki, hogy az őrség ilyenkor nem éber annyira? Erre sem tudtam válaszolni, mert dehogy is tudtam én a hadsereg napjáról! Végül azt firtatták, hogy kik tudtak még a szökésemről. Ezt is teljesen értelmetlen kérdésnek tartottam, erre se válaszoltam. Újból megverték, majd bedobtak egy hideg, sötét helyiségbe... Látod ezt a vörös forradást a bal szemem alatt? Kisebb korodban többször kérdezted, hogy mi ez. Most már megmondhatom: egy orosz derékszűj nagy rézcsatjának a nyoma... Hát ezért nem örülünk mi a hadsereg napjának, kisfiam...

Itt úgy hallgattam el, mintha a saját történetem végére értem volna, mintha '45 februárjában én lettem volna az a nyurga legény, akit a szovjet hadsereg ünnepén az oroszok agyba-főbe vertek. Gondolkodás nélkül vállamra vettem volna apám akkori sorsát, amelynek öröksége azóta nyomaszt csak igazán, mióta magam is ugyanazt a szovjet egyenruhát viselem. Úgy éreztem, ez a hangulat egy kicsit hatalmába kerítette kedves, új ismerőseimet is.

– Szeretnék beszélgetni egyszer az édesapáddal – ocsúdott fel Sándor a kábulatból. – Néhány hét múlva szabadságra megyek. Ha nincs ellene kifogásod, meglátogatom a szüleidet, s elmondom nekik, hogy jól vagy, és hogy ezután már mi is vigyázunk rád.

AZ ISMERETLEN ÉVSZAK

Korpa Tamással beszélget Fecske Csaba

– *A kies Bódva-völgy szülte vagy, ahol a szép emlékezetű Kalász László született és alkotott. Mikor fedezted fel őt, inspirált-e a példája, hogy elindulj az irodalom meglehetősen rögs útján?*

– Inspirációt, motivációt mindenképpen jelentett a Bódva-völgy, mint specifikus konstellációk sorozata. A szétszakítottsága, a zsilett-élő országhatár két oldala, elfojtott lehetőségek. De most vegyük csak az irodalmat és annak is a szép részét: a Boldván talált Halotti Beszéd, az Ómagyar Mária-síralmat kutató Martinkó András, a szendrői kötődésű Hegedősének, a Canthus catholici, a vizsolyi Biblia patrónusaként emlegetett, szendrői várkapitány Rákóczi Zsigmond, Gvadányi generális, Tompa Mihály, Szepesi Csombor Márton, Telekes Béla, a stószai remete Fábry Zoltán példája szemem előtt lebeg. Említettem Kalász Lászlót. Rettenetes lehetett neki, mint elismert költőnek az irodalmi intézményrendszerektől és kanonizációs centrumoktól, fórumoktól fényevekre, egy kis határ menti faluban élni. Szalonna, Perkupa az Ő világirodalmi tendenciákba is potens módon beilleszthető művészete révén kultikus hely lehetne, mint Stósz, néhány tíz kilométerrel feljebb. Fábry egész életében az őrző szerepre készült, megalkotta a Vox Humana kettős imperatívuszát, megszervezte a szlovákiai magyar irodalmat, világirodalmi rangú publicistává vált. Mindketten „vidéki Orpheusok” voltak, mint Zs. Nagy vagy most Tolnai Ottó. De motiválnak az olyan individuumok is, akik egyfajta szellemi peregrinusokként (Utassy, Léka Géza, Tózsér, Cselényi, mint ahogy Fecske Csaba is) messzire mennek, hogy visszatérhessenek Apáczai módjára, s mi „követjük mint diákjai annakidején gyulafehérvárról / kolozsvárra jövet egyetlen batyunk botunk fegyverünk / az anyanyelv” (Kányádi).

– *Úgy nyolc esztendeje találkoztunk először Edelényben. Emlékszem a sápadt, vékonypéznű szendrői fiúra, aki a Kalász László szavalóverseny győztese volt korosztályában, a felső tagozatosok között, és aki te voltál. Mit jelentett neked az a szavalóverseny? Mi maradt meg belőle?*

– Mindig jó szívvel gondolok vissza az edelényiek hagyományteremtő szavalóversenyére, ahol a még 12-13 éves kisfiú találkozhatott a Kalásztanítvány költővel, Fecske Csabával. Az ilyen korai impulzusok egyenesági következménye az, amit Te is hiszel: ha költő született Nagyszalontán, születet Szögligeten és Perkupán is. Most is működik a Bódva-völgyi kultúrát szervező edelényi és rudabányai műhely a két Hadobás-fivérral, Sándorral és Pállal, a határ másik oldalán pedig Mihályi Molnár Lászlóékkal, Boda Ferencékkal.

– *Az Új Holnap Stúdió tagja voltál, illetve vagy is még, csak debreceni egyetemistaként kevés lebetűség van a személyes jelenlétre. Adott-e valamit ez a társaság? És iskolád, a Herman Ottó Gimnázium? Milyen pakkal bocsátott el a Lévy József Református Kollégium?*

– A Herman Gimnáziumba kerülésre tudatosan készültem. Azért választottam ezt a sok energiát, befektetést követelő skólát, mert körvonalazódott bennem a régiak példája, akik legalább Heidelbergig vándoroltak egyetemre, hogy a legkorszerűbb ismeretek birtokosai legyenek. Megszenvedték a tudást, főként visszatérve (Miszótfalusi: Mentség stb.). Kissé romantikusnak, idealistának tűnik mára ez a vállalás, de sokat jelent. A Lévy Kollégium, mint egyházi intézmény hatása a másik releváns komponens. Minden mozdulatomban, minden gesztussal kötődöm hozzá. Az Új Holnap Stúdió pedig megteremtette azt az egzisztenciális bázist, ami arra kötelezett, hogy komolyan foglalkozzam az irodalommal, annak teremtésével és elemzésével. Számtalan tévútról, szakadékból mentett ki, mutatott fel alternatívákat, kínált disputát, forgalmazott minket, segített bejutni irodalmi szalonokba. E három tényező hatása meghatározó módon és szerencsésen futott össze középiskolás éveim alatt.

– *Negyedikés gimnazista voltál, amikor bemutatták Sion ébredj! című rockoperádat. Hogyan született meg a darab, az előadás, és milyen hatása volt?*

– Apáczai életének alapvető krízisei artikulálódnak az ifj. Berkesi Sándor megzenésítette darabban, amit először 2006. nyarán vittek színpadra Parajos Tibor rendezésében a Protestáns Színháztársaság Középiskolások Szereplői, mintegy háromhónapnyi felkészülés után. Ez az időszak volt életem egyik legszebb része. A folyamatos együttgondolkodás, problémamegoldás, a másik át- és megérzése, a közös siker, a szövegpróbák monotonitása, a színpadbejárás, a színpadi akció árnyalatainak, a különböző invencióknak a kidolgozása sokat segített mások és önmagam megismerésében. Legközelebb Erdélyben, a második és harmadik felvonás eredeti helyszínein lesz látható a produkció.

– *Nagy munkabírású, céltudatos és persze művelt fiatalember vagy, aki rengeteget dolgozik, alkot, szervez, mindenütt ott van. Ilyen komoly dolgokra „költöd” ifjú éveidet. Nem fogod megbánni?*

– Talán közhelyes, de amit művelek, életforma. Hiányérzet és üres kráterek károgaása hallatszana bennem, ha integritása sérülne. Néha, amikor a túlhajsolt aszkéta-lét már tarthatatlan, és arrogánssá, pejoratív értelemben nagyvonalúvá válok, igyekszem visszatérni olyan emberekhez, akiktől megértést és biztatást kapok.

– *Kik a példaképeid, mestereid, kik hatottak rád leginkább?*

– Nehéz a kérdés, hiszen mint a lemerészkedett tátrai szél a Rozsnyó–Kassa vonalon, állandóan kering bennem az elődök poétikai hagyománya a régi magyar irodalomtól napjainkig. A 20. századi klasszikusokon kívül (Ady, József Attila, Kosztolányi, Babits, Dsida, Reményik, Áprily, Jékely, Illyés) a közelmúlt és a jelenkor „metafizikus lázadói”. Szeretem Kalász Kalevala-ihletettségű bartóki dalait, Tózsér doktus-univerzumát, Lászlóffy Aladár évezredekét átfogó, asszociatív párhuzamok által vezetett és kevert, történelmi érzékenységű, intellektuális nyelvjátékokkal pluralizált verseit, Lászlóffy Csaba freudizmus-szintéziseit és természetesen Szilágyi Domokost. A Búcsú a trópusoktól című kötete alapján változtatta meg és dúsította a verssel kapcsolatos alapfeltevéseket. A „porcelán szinesztéziákat” travesztiákkal, imaformulákkal, archaikus zoltárokkal, újsághírekkel, (heterogén minőségű kifejezésekkel, textusokkal) alineáris időtechnikával, mozaik-szerűséggel vegyítő avantgard-modern-posztmodern ütközőtér-költészetnek fogható fel, amiben a játék az egzisztenciális és kollektív tragikumérzetet feloldó reveláció, de Kántor Lajos észrevételét akceptálva: „véresen komoly is”. A sor folytatható volna Orbán Ottó hasonló jellegeket érvényesítő költészetével, Cselényi „avantgard ömledékein” át a folklórintegráló poétikai tendenciáig: Nagy Lászlótlól Csoóri Sándoron, Tornai Józsefén, Ratkó Józsefen át Ferenczes Istvánig, Utassy Józsefig és Vári Fábián Lászlóig. Kányádi Sándor „sorstükör”-láttató attitűdje kivételes tehetséggel párosul, ami korunk és egyetemes literatúránk egyik különösen izgalmas szintézisét adja. A Fekete piros, Fától fáig, Valaki jár a fák hegyén, Halottak napja Bécsben, Sörény és koponya című opusok láttelepet, kordiagnózist, diáriumot regisztrálnak a legmagasabb esztétikai vonásokkal. A fiatalabbak közül Kovács András Ferenc, Szócs Géza, Borbély Szilárd, Kukorelly Endre, Kemény István, Nagy Gábor, Karácsonyi Zsolt művészete fogja meghatározni irodalmunkat. A prózisták közül Sütő András, Szilágyi István, Bodor Ádám, Krasznahorkai László, Nagy Zoltán Mihály, Grendel Lajos, Esterházy, Garaczi, Láng Zsolt műveit mindig szívesen forgatom.

– *Mi a véleményed a mai magyar irodalomról?*

– A kontinens egyik legváltozatosabb, legsokrétűbb, magas színvonalú irodalmát produkálja az író társadalom, aminek megvan a hazai kiteljesedő recepciója és a pozitív nemzetközi fogadtatása is. Bár úgy gondolom, hogy a legmagasabb fórumokra, bizottságok horizontjába forgalmazott művek elég egyoldalúak, egyoldalú ízlést közvetítenek. A magyar irodalom ettől sokkal komplexebb. A marketing szerepe itt is releváns, gyakran történik közepes színvonalú művek felbecsülése és remekművek elhallgatása. A rendkívüli megosztottság pedig tovább fokozza az amúgy is szövevényes hátteret. A fiatalok körében látok kedvező tendenciákat (pl. az erdélyi Látó-kör

poétikai intenciói; az Alföld és a Kalligram folyóirat európaisága, Gerevich András és a Zoltánok (Németh, Csehy, Hízsnyai) költői és irodalomelméleti tevékenységei; Karácsonyi, Balázs Imre József, Térey, Szabó T. Anna, Falusi Márton, Jónás Tamás, Lackfi János egymástól eltérő, de mindenképpen esszenciális és továbbgondolásra motiváló versei.

– *Hogyan szól az illyési hatágú síp?*

– A kárpátaljai magyar irodalom hangja egyre erősebb, intonáltsága pedig tisztább. Elit és intellektuális irodalom kontúrjai mutatkoznak az előbb említett Vári Fábián László és Nagy Zoltán Mihály műveiben. Rajtuk kívül Penckófer János és Balla D. Károly különleges hangoltságú, alkímiájú költészete, prózai és tanulmányírói orientáltsága tetszetős. A fiatalok közül rokonnak érzem Bakos Kiss Károlyt. Berniczky Éva kritikai értékelése pedig folyamatosan kiteljesedik.

– *Miként batott rád, hogy a nagyon szeretett, és általad Sziszként emlegetett Szilágyi Domokosról kiderült, hogy besűgő volt?*

– Az ilyen kérdésekkel kapcsolatban óvatosan kell fogalmazni. Amikor megtudtam, napokig kóvályogtam, fájt és becsapottnak éreztem magam, de az sosem jutott eszembe, hogy a sírjáról hozott, íróasztalomban lévő maréknyi földet kidobjam. Szisz Kapitány nemcsak egy előd, szerencsétlen csillagok alatt született, immár végleg Ismeretlen Költő számomra, hanem egy olyan mentor, sőt eszme, eszmény, akit rajongásig szeretek és tisztellek. Tájékozódtam többektől (Bertha Zoltán, Márkus Béla, Görömbei András, Lászlóffy Aladár és Csaba) abban az „ismeretlen évszakban” (Markó Béla) arról, hogyan ítélik meg a véletlenül pont a harmincéves halál évfordulóján felszínre került hírt. Egy génhibás, jogsértő, totalitárius, perverz, demagóg, manipulatív, kisebbség-ellenes, inkorrekt és agresszív diktatúrában ki az, aki 19 éves fejjel, szerelmesen, félve a zsarolás esetleges következményeitől (család-likvidálás, Várady Emese sorsa, saját egyetemi tanulmányai) mást tett volna? Szisz költészete a metafizikus lázadók közé sorolható, a legmagasabb világirodalom része. Ki merné ezt megtagadni? Azonban voltak és vannak olyanok, akik önként, dalolva, az érvényesülés reményével válnak bizonyos érdekek szószólóivá, képviselőivé. Az ő sorsuk déllibáb.

– *Terveid, céljaid?*

– Tervek, célok, perspektívák? Folytassuk az Új Hegyvidék című irodalmi, honismereti periodikát, hogy minél inkább vállalni tudja a „vannak vidékek” kulturális érdekképviseletét. A Debreceni Egyetem a fejlődés egyik legmarkánsabb terepét biztosítja. A többi jön magától.

P. S.: szeressük egymást.

KORPA TAMÁS

ESZTERLÁNC

Versek, melyeket Múzsájának írt

[Enigmatikus konfesszió]

T. von K. – aki nébanap Hegyffy Tomnak bivatja magát, tebát aki a Hegyvidékről szüretel nevet, nemcsak nemes Bóduva menti szőlőt – mindazonáltal büszkeségei mögött nagy-nagy szorongással küzd, mivel ükapja tenyerén az életvonal 11 mm-rel hosszabb volt (a családi hagyomány szerint a talpától homlokáig ért, áthidalható öntözőcsatorna zsilipekkel egy fősálba terelve). Ezért Hegyffy Tom enigmatikus konfessziók direkte kinyilvánítására tizenkét főpróbát tartott betente, riadót vezényelt a rakoncátlan csillagoknak, majd összekeverte őket, osztott, aztán újra kezdte – a színpadbejárást és énekpróbákat nem is számolva; tehát T. von K.-t sokan próbálták uniformizálni és absztrahált, idealista nézeteit mechanikus materialista ujjímozdulatokba olvasztani, magasröptű, rendszertelen lényegeit jéghegyek ár-apály gesztusaiba asszimilálni. Pedig Hegyffy Tom igazán forrón szerette a virradat tüzétől lángra kapott madártollakat, melyek nem is égtek, csak világítottak, bronzszobrot tervezett az Ismeretlen Költőről, s verskatedrálisok égbe fűrődő csúcsait faragta tűnő lányarcokba, mert hamarosan a vágyakozás városát, Krakkot Prozsoszlónak nevezte, meg Kispatajdnak, és nyugtalanul forgolódt az éjjelente a zúzmarás ablakpárkányok rácsai mögött, kollégiumi ágyában... Meggyanúsították gondolat-spekulációval és elszakadt idegszálak önkényes összekapcsolásával, interakciójával a tavaszi szélnek (mert vizet áraszt) és a jégcsapokról csüngő verejtékcseppeknek a nagy melegben. A hópobely belső szögeinek összege ma pont 2006 fok, de jövőre már 2007 lesz. Hegyffy Tom reménytelenül hitt a végzetben, évszakok könyökeinek koccanásakor az évszakváltók bizakodásával, elvarrott pamutszálakkal tisztelgett, hogy aztán az utolsó madárarajok katapultjait látva, belső zsebből kitüremkedő melankóliával kísétáljon a sosemvolt felföldi toronyablak párkányán – megnézni, mi újság odalent... Tehát T. von K. fűszerillatos máglyákat rakott a lucskos réten, kopjafa-alkatrészeket olajozott szüntelen és sikátorokba tévedt részletek lényegei után kutatva, hogy aztán egyszer csak ennyit mondhasson szemérmesen: Agyó, agyó, megjött az északkeleti anticiklon előszele, hamarosan útra kelek. (Sárkányfogait a tóba köpte és hirtelen repülőszőnyegre pattant, kezdeti vágtaát meg-megütötték az ördögszántások.)

[Radnóti]

*Könnyű célpont lenne
a hold – ma oly kerek.
(Ah, der springt noch auf!)
Magam sem hinném már,
hogy többé felkelek.
Költő, írj! A macska
kényesen miákol...
Kaszást húznak elő
a ládafiából...
Fanni várna szókén,
és főzne meggylikórt?
Hová írjak, ha már
az ég is összetört?!
S villám rázta testtel,
óh, Lorca is halott?
Vívjak minden esttel:
kiakadt ál(D)kapocs?
(átvágja a holdat
a zsilett-penge él).
Tolla még kezében –
de újratölt a szél...
Fanni vár már szókén,
nyitja a kiskaput,
barmatcsepp a bőrén...
– Óh, der springt noch auf! –*

[Elücsörgünk én-ketten]

Sonntagsabend Eszter nélkül

*Nietzsche(n) apám se verssorom
s a Freud-i délutánokon
mint mélybe nyúló anzsaman
merülök el bangtalan:
vetítógépből a fény
– elül az utolsó tánc –
parfüm-selyemkendőben
kifulladás a rőt Bizánc:
elhasal az utcasarkon
– ópiumárus legyint –
(a kiszáradt szél kabátja
koppan a falon megint)
majd elhallgat és persze
lassan bétfőn térdepel:
Nietzsche(n) apám se verssorom
és mert ma sem bíusz majd fel
mint hordóba bújt műsztagóg
ki arcán rajzol indigót*

*elücsörgünk én-ketten
gyönyörűszép szívemen.*

[Jeszenyin a prozsozlói lányra gondol]

Eszternek. Vasútállomás.
Tomi-Ovidius.

*Már kérgeket perzsel a nyár,
mályva, toronybáz torka lángol,
fűrészpor; szél, csabol a tél:
távol vagy, nagyon távol.*

*Fél-bét van: csütörtök. Évül.
Moszkva, mint pagoda: roppan.
Nye zsaleju soba s végül
kóbor szél leszek, ki voltam.*

*Vodka-filter, citrom s kávé,
bíbor a bor, szálljon a trojka!
Úgy liftezek magamban egyre...
Hó hull a borús Prozsozlóra.*

*(Öngyújtó. Lepkebús. Lángol.)
Eszter nézett, én nézem őt.
Belégombolkozom. Fázol?
Tájfün cipeli
az eltörölt időt.*

...

*(Lenszőke bajadra, Szergej,
az ősz indián-bavat morzsol.
Zsebretett kézzel legyintgetsz?!
Emlék. Tomi-Ovidiusból.)*

[A herceg megebédelt indulás előtt]

*Jó herceg vendégem voltál
indulj a dzsiped hempereg
a Jóregénység ulicán át
tolongva várnak az emberek*

*a személyid és pár forint
az asztalon maradt herceg
és két karóra mindkettőt
tombolán tegnap este nyerted*

*porzik a sztráda jégkockák
a koktéiban fel-alá járnak
tik-tak tik-tak forró eper-
szemei vannak a nyárnak*

*még visszanezel jó herceg
citromos szél szorítja száad:
a dzsekid térképed hagytad itt:
vendéglős söpri udvarát*

*– jégcsap ujjamon tűzköröm
lepkehálóban tejfogam
(és egyre zuhan az árfolyam)
vesd el ásd el majd megfogam –*

*a Jóregénység ulicán
lassan csak befordul a dzsip
transzparensék kifeszítve:
nagyon várhatnak valakit...
...*

*(felfelé hullámzik a tenger
hegyek sörénye vízben áll
a lüktető hóésésben
cigire gyújt egy vén sakál)*

[Erdélyt nézzük Eszterrel]

Válaszút, júliusi alkony

*Egy páncélingre szalvétavég borul
– couleur locale – a piros cipőtálpban
hol gyékényszőnyegen bálnaraj tusol
így élsz perforált nyelvjátékaimban
legyintek párolog szakad az erkély:
ki itt belépsz hagyj fel minden regénnyel
(nagyon félbet az ki sokszor ismétél)
fekvőrendőrön gyúrt szmokingban a szél
úgy jár oson mint esőkabátban a tél:
csütörtököt mond s a kopott állomás
linóleumján már mélyül a harapás:
mint sárkányfogba szenesült mélygarázs
az ég kigombolkozott omló erkély
egymást nézzük s te mondd: Erdély Erdély!*

BARTHA GUSZTÁV

SAJGÁS

Harmadik fejezet

Elszökni hazulról, kilépni a nemszeretem napok szorításából – fárasztó dolog.

Félálomban lekökad az ember feje, ültében úgy hat, mintha a köldökét bővölné; mihamarabb – azonnal, ha lehet! – szeretné magát elszakítani az őt körülvevő valóságtól. Az álom nem tud várni, elég egy hangos szó, helyén fészkelődő, bőröndjeit féltő padszomszéd, és az álomra vágyó felriad, készpénznek vett képzetét veszítve próbál rájönni, hol is van egyáltalán. Aztán váratlanul a zsebéhez kap, megtapogatja féltve őrzött iratait, pénztárcáját, s érdekes mód, megnyugvás helyett a láncról szabadultak riadt nézésével pillog körbe, ahogy Valló Péter is tette.

Miért nem hagyják békén; aludni néhány perceskét? Nehéz, átkozottul nehéz az ébrenlét! Ha nem ébresztgetnék, igazoltatnék lépten-nyomon a milicisták, zargatnék fel ültéből a várótermekbe négyóránként besorakozó fekete köpenyes, gumikötényes takarítónők – akkor sincs nyugta az embernek. Ha nem ők: pirog- és vodkaárusok, jegyüzérek, éneklő koldusok köröznének a váróterem padsorai között. Undokabbak, mint a zsulikok – a hatalmas állomásépület méretes ablakainak előterét állták körbe, részeg, kizsebelhető utasokra lesve –, mert a pénzeden kívül az álmodat is elkívánják.

A kialvatlanság tépelődésre ítélte Valló Pétert az odesszai indóház emeleti várótermében, az meg bosszúságra, hogy nem és nem tudta kiverni a fejéből tyotya Kátya zugkvártélyának rémképeit: rökönös fal, agyonmosott ágynemű, bili az ágy alatt... Hogy tudott odaadni a vénasszonynak 25 rubelt a... semmiért?! Istenem, 25 rubelt! Hogy fél órát kelljen kutyagolnia az első trolimegállóig; egy sodronya nyúlt vaságyban alhasson; három estén keresztül hallgathassa dicsekvésben megőszült szállásadónője unalmas duruzsolását arról, hány fasisztát... a német megszállás idején... Hogy mit tett velük – kérdés maradt Péterben. Mint ahogy az is kérdőjel után kiáltott, miért nem tudja elképzelni a vénasszonyt, se a városvégi, egyenkerítéses házikót. Mert sem a korhadt léckerítés, sem a porszürke, hámló vakolatú ház emlékképe nem akaródzott elé ötleni. Tyotya Kátyából is csupán az a mozdulat, amivel lecsapott a feléje nyújtott huszonötösre. Ahogy vincellér Etelka, a borpancsolós Etelka szokott fizetésnapokon a hitelbe elhordott bor árára. Ugyanazzal a mohósággal, kapzsiságot leplező üres locsogással.

„Hát igen – szúrta a szót fogai között Valló Péter –, a vén szípirtyók mindenütt egyformák.”

Valójában: hálásnak kellett volna lennie, hogy tyotya Kátyával hozta össze a sors. Mikor leszállt a vonatról az odesszai pályaudvaron, és a végét nem látni peronon végre bejutott az állomásépületbe, még senkit nem ismert. A tengert akarta látni, de azonnal, nem besodródni a tömeggel a jegypénztárakat magába foglaló hatalmas csarnokba, ahol az utazóközönség pillanatok alatt hosszú sorokba rendeződött a pénztárak ablakai előtt.

„Miért csinálják?” – kérdezte magát Valló Péter. Kevéske orosz nyelvtudása csak arra volt elég, hogy megértse a kérdéseket, válaszolni... Válaszolni aligság tudott, a magának feltett kérdésekre – mióta eljött (nem elszökött!) hazulról – főleg nem. Hát folyton figyelt, állandóan alkalmazkodott. Nem tehetett mást. Ha jövevénynek akart látszani a városban, nem szökevénynek: semmi kivétnivalót nem találhatott abban, hogy – leutazott jegyét lobogtatva – maga is beálljon az egyik sorba.

Tizenöt rubeljébe került a Beregszászig szóló, december 31-ére kiállított vonatjegy. Hogy miért kell három hét múlva hazautaznia, azt azután értette meg Valló Péter, mikor a tömegből kikászálódva, a teremben föl-alá kerengő szürke fejkendős bábuskák egyike karon fogta, és a „pomeskánnyá” szót ismételve az információs iroda üvegablaka elé kísérte. Ott egy nagyon szőke hajú és tengerzöld szemű fiatal lány (asszony?) elkérte frissiben váltott vonatjegyét, el a három hónapja ünnepélyes keretek között kézhez kapott személyigazolványát. Miután bevezette Péter adatait az íróasztalán lévő vastag könyvbe, két rubel ellenében adott egy cédulát. A cetlin, gyöngybetűkkel, a karját egy pillanatra el nem engedő, mindvégig együttérzően bólogató öregasszony neve, laccíme volt olvasható. Valló Péter megértette, hogyne értette volna meg a procedúra értelmét, s már azon sem csodálkozott, hogy újdonsült ismerőse, leendő szállásadónője, név szerint tyotya Kátya, taxit fogadott a hazaútra. Hogy mehettek volna trolibuszon is, és akkor tíz kopejka, nem öt rubel lett volna az utazás tarifája, azzal Péter akkor mit sem törődött. Teljesen lefoglalta önnön hiúsága. Ízlett neki a páváskodás. Tetszett a módja, ahogy az öregasszony megbámulta szűk szárú, márkás farmernadrágját; cipzáros, barna színű bőrujjasát; sokzsebes, vállszíjas, fekete műbőrtáskáját – meg még, mit is?...

Egyedül a tenger látványa töltötte el borzongással Valló Péter lelkét. Ügyet sem vetett a börtöncellának beillő szoba sivárságára – vaságy, kisszekrény, fali fogas, billegő asztal székekkel –, kíváncsiságtól hajtva rohant a három napra kibérelt szállás kétszárnyas ablakához. Onnan bámulta szájtátva, meg nem unva a látóhatár alól előbukó, barnászöld színben hullámozó víz látványát. Először állt szemben a tengerrel; érezte szájában a tajtékcsipkéző szél sós ízét, mikor déltájt – kissé bátoratlanul – lesétált a meredeken alábukó part szélére. Ott és akkor belátta, igazat adott Jucinak: valóban, a tenger irigyen

morgó, mogorván hullámzó, szemhatártágító hatalmas víztömeg – nem egy lavór víz, pálmafákkal.

Második napját töltötte a vasútállomáson, és úgy vélte, nincs kire, mire hállával visszaemlékeznie. Holott sok emberrel összehozta sorsa az Odesszában eltöltött majd három hét alatt. Az időjárás is kegyes volt hozzá – december dacára nem küldött kemény fagyokat; öltöztette fehérbe a kikötővárost. Hol eső pöszmötölésére, hol hajókürtös ködös reggelekre ébredt. Nyakóc öltözetét a tenger felől fúvó szél sem tette igazán próbára. A városban egymást érték az üzletek, a gyorsétteremnek álcázott matrózkocsmák – volt hová behúzódnia. Már megérkezése másnapján havijegyet váltott (három rubel ellenében akár naponta beutazhatta a várost trolibuszon, villamoson), s ha nagyon akarja: apróra megfigyelhette és megérthette volna a város szembeszökő idegenségének mibenlétét. Hogy a hatalmas, égbe szökő házak sunyin hunyorgó ablakszemeikkel bérlakásokat, hivatalokat, üzleteket kell hogy jelentsenek a letelepedni szándékozó idegen számára, nem látványos, megbámulni való díszleteket, ha nem akar nagyot csalódnia.

Valló Pétert azonban nemcsak a járművek ablakai gátolták a látottak, tapasztaltak megértésében, maga is egy sajátos, pénzzel bélelt üvegbura alatt járt-kélt Odesszában hetekig. Se ő nem léphetett ki alóla, se hozzá nem kopogtathatott be a valóság. Szállodában lakott (napi 3 rubel 50 kopejkáért), étkezdékben étkezett; esténként fürdőkádban fürdött, gyomrának ráksalátával kedveskedett, pohár vörös borral: reggel, délben, este. Nem volt tőle idegen az ital, mint ahogy a cigaretta sem. (Utóbbiból a Kozmosz márkáját kedvelte.) Élvezte az étkezdei asztalra kitett, borsos árba kerülő cigaretta kék dobozára vetett irigykedő pillantásokat, aminek okán a vendégek őt magát is jól megbámulták.

„Hát igen – kényeztette magát a gondolattal –, mi fejlettebbek vagyunk.”

Hogy ki az a mi, azon nem töprengett el, mint ahogy hagymázas gógjének okát se firtatta. Még pénze fogytán sem, pedig akkor már sok mindenre gondolt, de legfőképp tyotya Kátya kapzsiságára (25 rubelből egy hétig ellakhatott volna a tengerparti sétányon álló turistaszállóban). Csoda, hogy az a kérdés fel sem ötlött benne – mi történhetett volna, ha nem az öregasszonnyal hozza össze a sors első nap, hanem egy kivertebb, mindenre kész szélhámossal?

Bár – csalóka dolog a tudatosság. Valló Péternek talán az volt a szerencséje mindvégig, hogy attól a pillanattól fogva, amint magához vette a sifonérből az ágynemű közé rejtett 480 rubelt, az eladott hízóért kapott pénzt – nemigen volt benne része. Gyerekes daccal vágott neki egyik vasárnap este a világnak – maga sem tudta hová, pontosan miért. Elindult. Ment. A főúton már szaporázta a lépkeit. A szomszéd falu vasútállomására futva érkezett, s majdnem a pénztárnál hagyta válltáskáját a váltás fehérneművel, zoknival.

A kisvárosi állomáson tíz percet állt a vonat, s ott sem azért szállt le a személyvonatról – amelyre a végállomásig, Lembergig váltott jegyet –, hogy bevárja a visszainduló, fapados munkásvonatot. Nem, semmit nem akart jóvátenni, helyette két üveg bort vásárolt az indóház nagy ricsajú vendéglőjében, s azzal az elhatározással kapaszkodott vissza a vonatára, hogy soha többé nem fújja meg a szél a haját szülőfalujában.

Vállig érő, aljban göndörödő haja nőtt Juci halála óta; indulatait se metszette tőre az azóta eltelt majd egy esztendő alatt senki: burjánzott rendesen. Nem csoda, hogy nem lelta a helyét, folyvást békétlenkedett. Haragban volt Jancsi bácsival, csonkos Bélával, Kati mamára is megorrolt – szándékosan kereste a bajt magának. Jancsi bácsi legalábbis erre a véleményre hajlott, míg csonkos Béla a mértéktelen csajozással indokolta Péter sarokvasból való kifordulását. Kati mama viszont a rossz cimborákban látta unokája megrontóit.

Ebben maradtak – a fiút megrontották.

Ki gondolta volna, ki, hogy eljön a nap, amikor Valló Pétert ölben kell hazavinni a kocsmából? Senki. Azt sem, hogy nevéből lesz hangos a falu egy-egy hétvégi táncmulatság után: ezzel az illetővel kötekedett, amazzal verekedett. A kétes dicsőséget, ráadásul, tetézte az a tény, hogy nem akadt ember, aki a vékonydongájú, mélabús tekintetű suhancból első látásra kinézte volna mindazt a rosszat, amit neki tulajdonított a falu szája. Kivéve Ágnes nénét, aki már akkor megmondta... Még akkor, amikor Marton Boris időnap előtt odaadta a lányságát egy... senkiházinak, hogy százszor megsirassa még azt a... bizonyos éjszakát.

Egy könnyecsepp nem sok, Valló Boris annyit sem ejtett. „Majd kinövi, ahogy az apja kinőtte” – vonta meg a vállát, ha ismerősei felhánytorgatták előtte fia viselt dolgaiat. „A vér nem válik vízzé” –vigasztalta magát titokban, aztán dúlt-fült mérgében, mert nagy dolog ám az irigység!...

– Irigylük a népek, hogy boldogulunk valamire – magyarázta urának az ágyban, lefekvés után –, azért költik rá a pletykát.

Id. Valló Péter olykor inkább felpofozni, jól elagyabugyálni szerette volna a fiát, hogy megtanulja, mit szabad, mit nem. De asszonya olyankor szorosabbban simult hozzá, kedvére valóbban duruzsolt:

– Tudnak róla, Ágnes néneje telekürtölte a falut, hogy nyáron átfeded, két szobával kitoldod a házat, új fásszint, disznóólt, betongödrös vécét építsz, felvállaltatad Bakosnál a vaskaput, kerítést – hogyne enné a lúg a nyakukat! Gondold el, ha a Tóthék udvarán látnánk glédában állni a sok téglát, faanyagot, vagy a három hízót a disznóól karámjában – különbek lennénk? Ott csipnénk beléjük, ahol érnénk!

– Én nem! – tiltakozott id. Valló, s óvatosan ráfordult asszonyára. Az új, lehajtható támlájú rekamié nagyot nyikordult kettejük súlya alatt.

– Te nem – szisszent föl Vallóné. – Mondjam, ne mondjam? – lihegte kisértve; hagyta, hogy ura a feneke alá gyűrje a kispárnát, csak aztán szólalt meg újra: – Tóthné azt... terjeszti... Tóled... tanulta...

– Rohadt kurvája!... – húzta a szót, adta hozzá az érzést id. Valló, s asszonya elalélt a gyönyörűségtől.

...Valló Péter nem tudta elfelejteni a rekamié rugóinak nyikorgásával kísért kejes sóhajokat, jajokat. Hiába választotta el fekhelyét szülei szobájától a konyhafal, a megborzongató hangok velejéig hatoltak, harmadnapig a fülében csengtek. Kisértették az iskolában, úzték-hajtották odahaza; hol a vécében, hol a ház padján, a kémény mögé húzódva segített magán, siettetett bal kezével az önkielégülést. Hogy miért mindig a bal kezét használta, azon nem volt ideje töprengeni – napjainak minden szabad percében Katica járt az eszében. Őt akarta, kívánta; képzeletében levetkezette, le a szemérmelenségig mindannyiszor, s csak ölelte és csókolta, mindkét kezével beletúrt hosszú, szőke hajába – még a Lembergbe tartó vonaton is. A megivott üveg bor, a vonatkerek egyhangú kattogása hamar a vágyott álomba ringatta, holott...

Hát igen, az órákői szünetekben körbeudvarolt, az iskola után hazahazakísért Katicája – megsalta! Valló Péter ihletett ábrándjai rögvest szerte-foszottak, mikor, a Juci temetése utáni harmadik héten az iskola folyosóján utolérte a hír: szerelmének komoly udvarlója akadt.

„Tanult ember, aki majd állatorvosnét, hegyes-begyes dámát csinál belőle” – heccelték a haverjai, vágták szavaikkal az eret Péteren. Nem csoda, hogy elfolyt a reménye az utolsó csöppig – soha, de soha nem lehet övé Katica!

A hó elolvadt, jött a május, aztán a nyár, s épült, szépült a ház, a porta, de Valló Péter csak tettetni tudta a körülöttük való serénykedést. Nem a Janikával közös téglasaroglyázás, malterkeverés fárasztotta el estére. Nem. Legtöbb erejébe a porhintés került, amivel el akarta hitetni id. Vallóval és Vallónéval; Kati mamával és Ágnes nénével; Jancsi bácsival és csonkos Bélával, no és a világgal, hogy egyéb vágya sincs, csak a megígért különszoba. Egyedül a kutyáját, Ducskót nem tudta becsapni; elég volt munka közben az állatra néznie, hogy lássa saját sajtó valóját. S nem volt orvossága, még az sem jelentett gyógyírt, hogy az utcabeli Balogék istállópadján újra együtt hancúrozhatott a szénán Balog Szilvivel. Kezdetben megpróbálták visszaidézni a hajdan volt nyarak papás-mamás játékát, azzal a különbséggel, hogy a veszekedések és a pofozkodások helyett egymás testével voltak elfoglalva; simogatások és puszik, a másikat elámitandó nagy nyögdecselek közepette terveztek el a három gyereket – két fiút, egy lányt. A folytatásban Szilvi mind sürvebben lehunyta a szemét, sóhajai mind valódibbnak tűntek, míg egy vasárnap dél-

után aztán szétnyitotta mindaddig összeszorítva tartott combjait – annyira, de annyira szeretete volna a három gyereket: azonnal.

Mindhiába! Valló Péter kudarcot vallott. Maga magán állt bosszút a nagy akarással: ő majd megmutatja, bebizonyítja Katicának, hogy... boldogul nélküle – lesz, ami lesz! Semmi nem lett. Ráadásul, nem okolhatta a viláosságot, tagadhatta le az ólpad hús félhomályát, se a félelmére nem hivatkozhatott. Idegen nem leshette meg őket, mert padlásra mentükben felhúzták maguk után a létrát. Maradt a káromkodás, azzal kellett beérnie Balog Szilvinek. Péternek a döbbenettel, mert lefekvés után hiába próbálkozott, cserélte bal kezét a jobbra a paplan alatt, nem sikerült lelket ráznia lankatag férfiúságába. Másnap éjszaka sem, pedig erősen elképzelte, gondolatban egy pucérnős kártyalapon látott fura pózban tette magáévá a leendő állatorvosnét – de: nem és nem...!

„Impotens lettem!” – nyilalt belé a kétségbeesés harmadik éjszaka, meddő próbálkozása után, mialatt anyja egy szobával arrább épp azt magyarázta az apjának – ki tudja, hányadszor! –, miért nem kell adni irigyeik véleményére. Aztán jött az ágycsikorgás, leplezetlenül szálltak a sóhajok, kéjes jajok, és Péter szeretett volna világgá bujdoskolni szegyenében.

*

Harmadik napját töltötte Valló Péter az odesszai vasútállomáson, és még négy napnak, gyötrelmes hosszú éjszakáknak nézett elébe. Mikor eljött tyotya Kátya szállásáról, volt alkalmja éjszakázni a szélesen terpeszkedő, homlokzatmagasban a Szovjetunió címerével hivalkodó épületben. Aznap is esett az eső, és ugyanúgy a P963-as kulccsal zárta a csomagmegőrző fiókot – amelyben biztonságba helyezte sokzsebes, vállszíjas táskáját a pénzzel –, mint tette tegnapelőtt. Csakhogy akkor 390 rubelje volt még: okkal ismételtette a születési évét rögzítő számsort, dédelgette magában a titkok titkát, mialatt bejárta – földszinten, emeleten – a várótermeket; órákig csámborgott az utasokkal zsúfolt pénztárcsarnokban, a peronokon. Márkás farmerjét mutogatta, csehszlovák gyártmányú félcipőjét, de a cipzáros bőrujjasa se volt szégyelleni való ruhadarab. Törődött is Péter az előtte álló éjszakával; a felmosóvödörrel, súrolóféval a kézben föl-le masírozó takarítónőkkel; az állomás területén párosával körbejáró milicistákkal! Észre sem vette őket. Ráunva a kevélykedésre, a várótermekben felállított gyorsbüfék kínálatával volt elfoglalva. Amint jó étvágygal bekebelezte a földszinti terem talponállójában a fél grillcsirkét, rohant az emeletre, ahol frissen sült fasírtot és csapolt sört lehetett kapni – meg még mit is?...

A sült fasírt illata változatlanul betöltötte az emeleti fapados várótermet, de Valló Péter legfeljebb a nyálát nyelhetette, irigykedhetett a büfépultnál sorban

állók láttán. Bárhogy osztott, szorzott, megmaradt pénzéből nem telt vegyes salátával körített fasírtos vacsorára. Teát ivott, hozzá kiflit evett: reggelire, ebédre, vacsorára – mint tegnap és tegnapelőtt. A teában aligság volt cukor, a száraz kifli köszörülte a torkát, s egyáltalán: minden összeesküdött ellene.

Attól a pillanattól fogva, ahogy kilépett a csomagmegőrző szekrények kettős sorfala közül, a kulcs számsorának kilencese arra emlékeztette: valójában csak 9 rubelja van, amiből egy rubelt félre kell tennie a hazaútra, a vonaton ugyanis illik a kalauznál ágyneműt bérelni. A hatos is jelezte, hogy nem hatot jelent mostantól, hanem hatvanat, négyszer 15 kopejkát, mert másnaponta ki kell nyitnia és újra bezárnia a csomagmegőrzőt, különben elutazása napján 5 rubelt kellene leszurkolni a teremőr markába késedelmi büntetés címén, ha hozzá akar jutni a csomagjához. Egyedül a hármas szám nem tűnt vigasztalannak: három a magyar igazság; három kívánság, meg hasonlók jutottak eszébe róla. Nem tudta – honnan tudhatta volna –, hogy három, kényszerűségből átvirrasztott éjszaka után: tótággast áll az idő.

Az emberben óhatatlanul elúrhodik az érzés, hogy mindaz, ami történik, vagy a következő percben történni fog, egyszer már megtörtént vele.

Negyedik nap, úgy hajnali öt óra tájt Valló Péter az emeleti váróterem mennyezetén terjeszkedő vízgöngyös foltra nézett. „Beázás” – nyugtázta magában, de a viaszsárgára színeződött plafonszeglet látványától nem tudott elszakadni. Határozottan az volt az érzése, hogy már látta, ült a nedvesség kirajzolta háromárbcos vitorlás sziluettje alatt. Igen ám, de hol és mikor? Az odesszai gyorsvonatra várva a lemergi pályaudvaron volt ideje, okával megbámulhatta a várótermi mennyezetek, a magasan körbefutó falak cirádás stukkóit, meg a hatalmas érkezési-indulási csarnok vasszerkezetét. De akkor sem a falakon éktelenkedő bakarasznyi pacnik, szétmázolt koszfoltok, sem a csarnok tartóoszlopainak rozsdafoltjai nem emlékeztették tengeren síkló vitorlásra.

„Az este még nem volt ott” – értetlenkedett fennhangon; kapaszkodott vasmarokkal a fapad támlájába. Hiába. Oly mérvű rémület fogta el, készítette felállásra, úzte a legközelebb eső ablakhoz, amelyet még nem tapasztalt. Az alászálló ködbe burkolózó vágánysor látványa csak fokozta nyugtalanságát. Elfutni szeretett volna, kiszabadulni az emberi közönnyel csordultig telt félhomályos hodályból, amilyennek látta, látni engedte felfokozott idegállapota a várótermet. Pedig keményen hozzászorította homlokát a rideg-hideg ablaküveghez; dühödtt ellenszenve mégsem csillapult. Pokolba kívánta a padokon, bőröndjeiken gubbasztó, hortyogó, szörtyögő társaságot. „Társai a... Hogy annak, nem nekem!” – sziszegte, majd óvatosan a terem bejárati falára sandított. Helytálló volt a megérzése: a jövő nyári moszkvai olimpiát hirdető Misa-mackós plakátot valóban leszakította valaki.

Fél órával korábban még igyekezett volna elhagyni a várótermet, mielőtt a járőröző milícisták felfedezik az esetet. Igen ám, félórája a feltoluló szavak még kérdésekké, rájuk adandó válaszokká rendeződtek a fejében: cselekvésre bírhatták pillanatok alatt. De ez egyszer hiábavalóvá vált minden igyekezetük. Péter csak állt, megbűvölték a falragasz helyükön maradt, huzatlibegtette csücskei. Hazáig röpítették a képzeletét. Majd három hét múltán látta maga előtt újra az öreg, terebélyes eperfájukat, tekerős kútjukat, s a deszkavégekből maga barkácsolta helyre kis kutyaólat, a Ducskó-lakot...

Fél napig ásott, dolgozott Végh Endre kertjében, hogy kiválaszthassa az alomból a neki tetsző kiskutyát. Persze hogy nem a legbumfordibb, legmohóbb és legéletrevalóbb kölykön akadt meg a szeme; árvať akart, árvaťbat a lehulló levélnél. Egy számkivetettet, lesajnáltat, aki még nálánál is szánnivalóbb. Hiába győzködte Végh Endre: vegye, vigye a fehér szőrű, foxi kinézetű kiskutyák egyikét, Péter az egy vörös szőrűt, bal szemére csipázót vitte haza az öleiben. Kuttyájának a fásszín egyik sarkában bélelt vackot, oda járt ki hozzá búsulni. Hol azon, hogy Juci kitiltotta a házából, hol meg azon, hogy Jancsi bácsi nem állt vele szóba, vagy csak úgy, a bánat kedvéért.

Taxit fogadott (telt rá a Jucitól kölcsönkapott 50 rubelből), azon költöztette haza a családját id.Valló Péter a városból, s nagyon úgy tünt, hogy végérvényesen. Nőtt rendesen a szénhalom a fásszínben, volt éjszaka, hogy egy-egy nagytáska szénnel háromszor hazabiciklizett a téglagyárból. Az amúgy is erélyes természetű Valló Boris még kapitányosabb lett, mert túl azon, hogy a konzervgyár technológusa felkarolta, dolgozá tette a cukor adagolását a hatalmas, gyümölcst és szirupot főző üstökbe; nagy ügyesen, majd minden műszakban le tudott csippenteni a zsák cukrokból négy-öt kilót a maga hasznára. Igaz, juttatott a cukorból Kati mamának, Ágnes nénének is, de a zömét, az alig titkolt fölösleget csonkos Béla árulta (percentért persze), azzal a mesével – volt, aki elhitte, volt, aki nem –, hogy a fogyasztási szövetkezet a leadott mézért cukorral fizetett. Pénzt csinált Vallóné a Jucival közös, feketeborssal és tehénvajjal folytatott seftből, pénzt a konzervgyárból kilopott cukorból, de a pénzkeresés igazi ízére akkor érzett rá, mikor id. Valló havi fizetését téglában vették ki, s a feketén tovább adott téгла ezer darabonként 40 rubel tiszta nyereséget hozott. Hatszor negyven – könnyű utánaszámolni, mit érzett Valló Boris akkor este, mikor a konyhaasztalnál ülve, urával többször újraszámolták a remény feletti hasznot.

Röviden: igaz sem volt, meg sem történt: rég túltette magát mindenki id. Valló Péter háromnapos, kis híján végzetessé vált ivászatán, túl Vallóné elhíresült konokságán. (Háromszor utazott érte a városba id. Valló; udvarolta körbe, míg hazajött.) Egyedül Péter lelkét háborgatták az emlékek, neki hiányoztak a keresztapjánál megálmodott álmok. Holott megtarthatta, magára költötte az utolsó kopejkáig a terményraktárban megkeresett fizetését, mind

a 390 rubelt! Sőt, a tanévnyitóra, a raktárból hazatáskázott terményért cserébe, anyja egy divatos szabású, szürke öltözet ruhával lepte meg. Kézelőgombos bőrujjas, trapéz nadrág, magasított sarkú félcipő; kazettás magnetofon... Ajaj! Ágnes nénének a tíz ujja kevés volt, mikor elkezdte felsorolni, elpanaszolni a szekérbakon ülő Jancsi bácsinak, mi minden marhaságra prédálta el Boris fia a teméntelenül sok pénzt.

– Bezzeg, mi tudtunk örülni egy karika cérnának is – fogta halkabbra a szót Ágnes néne –, ezek meg!... Nem tudsz róla, nem jársz náluk mostanság; a jányom aligság tudja szavát venni a nagyobbik fiának. Tisztára süketnéma!

Az öreg sajnálkozás helyett nagyot csettintett nyelvével, indulásra serkentette a lovait. Elhaladtában szólta oda Ágnes nénéhez:

– A kutya is jómódjában vész meg.

Való igaz, Valló Péter sokáig nem tudott mihez kezdeni a benne ásitózó űrrel; semmibe táguló hiányérzetével. Szavai azonmód súlytalanná váltak, amint kimondta őket, s foghatott bármibe, dolgai így is, amúgy is kajlára sikeredtek. Még menőnek vélt cuccai sem úgy álltak rajta, ahogy azt elképzelte, mikor leszámolta érték a súlyos pénzeket az üzletek pultjaira. Egyedül a tanulás ment könnyen és jól. Fizikából, földrajzból és történelemből osztályelső lett, de nem volt elégedett. Miért lett volna? Elég volt feltekintenie a csillagos égre: a bolygók, az üstökösök, a sok milliárdnyi Napot magába foglaló galaxisok világára; vagy elméláznia történelemlétkönyve évszámokkal körülbástyázott leírásai fölött, hogy hiányozzék a mélység, mély legyen a hiány; véges a végtelen, végtelen a véges... Ne tudja, hányadán is áll; Katicával legfőképpen.

Nagyon hiányzott Péternek egy kutya; hogy legyen gazdája a kis vörös szőrű korcsnak. Az első napokban bújt szegény állat mindenhová: farakás alá, szénhalom mögé, volt, hogy a tyúkól alsó fiókjából kellett előcsalogatni. Sokáig enni sem tudott rendszeren. Hol a mellső tappancsait áztatta az ételben, hol addig bugyborékkolt benne, míg magára nem borította a tálat. Egyvalamihez értett igazán, de ahhoz nagyon: szünet nélkül képes volt végigsírni a nem éppen rövid szeptemberi éjszakákat. Már ha Valló Péter engedte, nem csempészte idejében az ágyába, hogy megóvja id. Valló rosszállásától, hirtelen haragjától. Érdekes mód, anyja örült a jövevénynek, Janika meg... Ajnározta, csókolgatta, de ezt meg Péter nem nézte jó szemmel.

„Nem akarom – mondta mindannyiszor, mikor látta, hogy öccse az ölében hurcolásztá: ki az utcára, be a házba –, hogy egy elkapatott, szarevő kutya legyen belőle!”

Blöki, Bodri, Bumfordi... Eltelt az egyik hónap, el a másik, és még nem volt neve az állatnak. „Csöpi, Csutak...” – sorolta Valló Péter az általa ismert neveket, de kutyája egyikre sem fülelt. Mikor nem a mancsát nyalta, akkor

vakaródzott, nyújtózkodott, lobogtatta mind hosszabb szőrét – az istennek sem akarta, hogy a Brutus vagy a Hektor névvel vétezzze fel a gazdája. „Süket lenne?” – töprengett Péter; a másik eshetőségnek a gondolatától is borzongott. Pedig, ha egy kutya a hívó szóra elszalad, a vacokra parancsoló felszólítás hallatán gazdája lábára akaszodik, annak csak egy magyarázata lehet – butus, bamba szegény.

Nagyon tudott fájni a titkolt felismerés Valló Péternek. Lépten-nyomon hallani vélte Jancsi bácsi epés megjegyzését: „Amilyen a kutya, olyan a gazdája.” De hogy elég oka legyen a szégyenkezésre, arról a kutyája akként gondoskodott, hogy termetre, kiállásra, fenemód kezdett hasonlítani Jucikón heverésző ebéhez.

– Sok lenne, ha a szájából köpte volna ki.

Péter jól hallotta szomszédasszonya kerítésen túlról jövő megállapítását, mégis csak kisvártatva állt fel guggoltából, hagyta magára kutyáját a vasárnapi ebéd maradékával. Meglepődött volna? Nem. A büntetés jogossága ellen – Juci kitessékelt a házból, és az elhangzott mondatig bezárólag fél éven keresztül nem állt vele szóba – soha nem ágált. Gondolatban sem. A mértékét találta túlzónak, meg azt, hogy Juci folyton felemlegette – id. Vallónak, Vallónénak – az áruház előtti... afférjukat.

– Azt beszélik, megkukultál. Mi igaz belőle?

A sors olykor kedvét leli abban, hogy ismétlje önmagát. De ilyenkor az sem lehetetlen, hogy – egy vetítés alatt álló filmhez hasonlóan – a használt kópia celluloidja elszakad. A vászon sötétbe borul, a közönség azonnal fújol, a füttyülni tudók füttyülni kezdenek, de nincs egy ember közöttük, aki – még ha látta is filmet – tovább tudná pergetni, ragozni magában a szálaszakadt képzuhatagot.

Péter sem tudta, mit illik mondani, tenni, ha békülésre kerül sor közte és Juci közt. Tanácstalanul állt, csak állt a lombjahullajtott eperfa mellett, aztán hirtelen megfordult, de amikor meglátta drótkerítésbe kapaszkodó szomszédasszonyát, előkészített válasza a döbbenet hangján szakadt ki belőle:

– Semmi...!

Egyedül a drótot görcsösen markoló, dohányzástól megsárgult ujjak emlékeztették a régi Jucira; az érdes hangú, férfinadrágban járó Bakos Jucira. Tudta ugyan, hogy az asszony három hét óta ágyban fekvő beteg, s hogy háromnaponként jön hozzá az orvos, de hát... Az a fehér hálóinges, csontsovány, beesett arcú... valaki... odaát, a mélyen ülő, fénytelen szemével... Nem, az nem lehet ő!

– Mit bámulsz? Bálba akarsz vinni?

– Nem, de... – bambult el Péter egy pillanatra. Aztán, nem értve, mi végre, ömleni kezdett belőle a szó:

– A kutyám olyan hülye, hogy nem igaz! Ha azt mondom: gyere ide – elszalad. Mit tudjak vele csinálni?! Végh Endre azt mondja, kössem meg, tartsam egy ideig láncon, ott majd megjön az esze. Egy szárnak lehet, de ennek a... hogyishívjáknak – sohanapján!

– Még nincs neve?

Valló Pétert meglepte, hogy mi van ezen csodálkozni való. Kézlegyintéssel akarta elintézni, letudni a sajnálkozást, de a belé villanó gondolat – olyan bamba, mint egy ducskó – utolsó szava mégis, vagy épp emiatt, kibuggyant belőle:

– Ducskó.

– Találó név, ugyebár – mondta Juci, s ahogy csak gyenge, beteg tüdejéből telt, hangosan odaszólt a kutyának: – Ducskó!

A kutya abbahagyta az evést, fülét hegyezve felemelte a fejét, s ugrásra kész várakozással hol Péterre, hol Jucira sandított. Mikor az asszony megismételte a szót, farkcsóválva odarohant hozzá, és csak aztán pajkoskodott, ugrálta körbe a gazdáját nagy boldogan, miután begyűjtötte Jucitól a dicséretet:

– Okos kutya!

... „Okos kutya?” – kérdezte Valló Péter önmagától, s az előtte álló milicisták kérdőn néztek egymásra. Nem az érthetetlen szavak, a vértelen, beesett arc, a kialvatlanságtól felduzmadt szemek látványa váltotta ki belőlük az értetlenséget, hisz láttak már elég nyútt szempárt, magában hablatyoló embert az állományon. A látóvá lett vak, a hallóvá vált süket sem volt számukra újság, de olyat, hogy a harmadik felszólítás után se hederítsen rájuk valaki!... Ahhoz totál részegnek kell lenni, vagy hadonászó, kurjongató tébolyultnak, de ez a fiú se nem ez, se nem az. Akkor?... Percekig lapoztak oda-vissza a végül kézhezkapott igazolványban. Semmi. A december 31-ére szóló vonatjegyet is rendben találták. Péter mégsem ennek köszönhetette, hogy nem kísérték le az őrszobára, ahol óhatatlanul hiábavaló magyarázkodásba gabalyodott volna. Mert bizonygathatta volna napestig – kevéske orosz nyelvtudását kézzel-lábbal segítve –, ki értette volna meg, hitte volna el neki, hogy esze ágában sem volt törvényt sérteni, pimaszkodni a milicistákkal? A leszakított Misa-mackós plakát csücskei láttán bárki gondolhat a szomszédasszonyára, az nem mentség a... rendbontásra. Az sem, hogy Juci is letépte az ágyával szemközti falról a pálmafákat, az ultramarin színű tengert, a háromárbocos vitorlást ábrázoló színes posztert, s a kép falon maradt, rajzszőggel odaerősített sarkai képelettársításokra készíthetik az embert.

Valló Péter akkor értette meg, valójában miért adták vissza igazolványát, vonatjegyet a milicisták, mikor meglátta az elhaladó egyenruhások mögött sertepertelő kopasz fejű, zömök kis emberkét. Nem érzett iránta hálát, pedig láthatta – egy aprócska fejmozdulatba került –, hogy a padsor végén szanaszét

heverő bőrdöngőn szorongó, egy órája még víg társaság egyik férfi tagját magukkal hurcolják a milicisták. „Mi lesz vele – kérdezte magától döbben-ten –, ha már itt, az emberek szeme láttára bántalmazták?” S képzeletében már záporoztak apjára, id. Vallóra az ütlegek; őt látta vonaglani a verőszoba vérpirosra festett padlóján. „Rohadtak, megvertétek az apámat!” – szakadt ki belőle nagy garral, visszavonhatatlanul. Még szerencse, hogy senki sem értett magyarul! (Bár, ki tudja!) Csupán a terem bejáratában álló, önelégülten feszítő emberke kopasz fején villant meg fenyegetően a plafonmagasból ráeső villanyfény. „Spicli – háborgott tovább a veszt jósól fénycikkanás láttán, de már magában –, egy nyavalyás kis besúgó!”

Nem sikerült türtöztetnie a dühét. Minél tovább ismételtette, annál értelmetlenebbé vált az öncsútitásra kiötölt mondat: „Három rövidke nap, és vége. Három rövidke nap, és vége. Három rövidke nap...”

Minek lesz vége?

„Ezek a... patkányok öt, tíz, száz év múlva is itt fognak terpeszkedni” – engedte szabadjára gyűlöletét Valló Péter, s nem volt megállás.

Ahogy a visszatekert filmkockákon fokozatosan elmosódnak a részletek, válnak mind nevetségesebbé a szereplők célja-nincs hátramarsai, éppúgy készítenek az indulattal visszapergetett események egy torz, megmosolyogni való feltevésre.

Hol volt már tyotya Kátya, a vénasszony gyermekét kapzsiságának emléke! Péter lehetetlen dühe a kopasz kis gnómot tette bűnbakká, hibáztatta a kudarcáért; nem lehetett belőle tengerész, hogy mehet haza... szegyenszemre...

„Mindvégig a nyomomban járt, szemmel tartott” – sűrítette egy mondatba bősz vádiratát, s kimerült idegei a végletekig megfeszültek. Elég volt rápillantania az ajtóban strázsáló emberkére, hogy ott lássa a trolibuszon, a szállodában, a munkaügyi osztály folyosóján – mindenütt, ahol csak megfordult. „Keresztbe tett nekem a rohadék!” – csikorgatta a fogát Valló Péter, holott tudta, egy héttel Odesszába érkezése után tudomására hozta a munkaügyi osztály szóke hajú, tengerzöld szemű, szép mosolyú előadónője, hogy a városban nem kaphat munkát. Egy: iskolaköteles; kettő: nincs bejelentett lakhelye a városban; három: szakirányú végzettség vagy a haditengerészetnél letöltött sorkatonai szolgálat a feltétele annak, hogy valaki a kereskedelmi flottánál munkát kapjon. És: négy, öt, hat, hét... Péter nem tudott számot adni arról, mi okból legénykedett továbbra is estéről estére a szálloda éttermében, ődöngött nappal a belvárosban; szórta két marékkal a pénzt.

Csoda, ha végül keményen összecsaptak fölötte a hullámok; nem tudott úrrá lenni indulatain; kevés hiányzott ahhoz, hogy a tömzsi emberkére rontson; falhoz szorítsa; a képébe másszon; addig rugdossa a kőpadlóra eső, orrból-szájból vérző szerencsétlent, míg nem mozdul?

A legjobbkor, az utolsó előtti pillanatban harsant fel a szignál, s egy érdes női hang a hangszórókon át tudtára adta az utazóközönségnek: gyorsvonal indul... Hogy melyik vágányról és hová, azt nem lehetett érteni, nagy zsvajjal váltottak színt az eleddig csöndben várakozók; egyszerre tódultak a terem ajtaja felé. Tolongtak, fennhangon sürgették egymást, a vérmesebbek magasba emelt táskákkal, bőrröndökkel, káromkodva igyekeztek a többiek elé kerülni. Egyedül Péter állt dermedten, várta meg a vonathoz sietők után beálló, teremkongató csöndet. Kijózanítólag hatott rá. Bosszúvágya ellillant. Kicsinek és árvának érezte magát; fáradtabbnak, mint az emeleti büfé pulton könyöklő, bágyadt tekintetű eladónője. Valaki azonban nem és nem engedte, hogy az üresen ásitózó fapadok egyikén végignyúlva szunyókáljon pár perccskét. S az a valaki újra megszólalt a magasban felfüggesztett hangszórókon át, s érdes hangja betöltötte a pályaudvart.

Valló Pétert cserbenhagyta maradék ereje. Nekidőlt a falnak, s kevésen múlt, hogy nem rogyott le a sűrű kőpadlóra. „...Indul(j)!” – rivallt rá az ismerős-ismeretlen női hang. Péter elindult, s ha kínkesereven, ha rogyadozó lábakkal is, de átvánszorgott a termen, lelépdelt a széles lépcsőn. „Tessék vigyázni!” – intette óvatosságra a hang, amint a pénztárcsarnokba ért. „Mire?” – fogalmazódott meg benne a kérdés, de nem találta – hiába forgott körbe-körbe – a csarnokban elhelyezett hangszórót. Szeme a tömzsi, kopasz kis emberke fürkésző tekintetével találkozott. Szeretett volna, de nem tudott haragudni rá. Sőt! A két milicistának még oda is köszönt, mikor behúzott nyakkal elsasszézott mellettük.

Odessza a köd mögé bújt előle. Bárhogy igyekezett keresztülhatolni a tér gomolygó fehérségén, a mögötte terpeszkedő állomásépülettől nem tudott elszakadni. Gondolatban ott járt-kelt a várótermekben, a pénztárcsarnokban, s hallani vélte néhai szomszédasszonya hangját.

„Juci meghalt, pont egy éve, karácsony másnapján” – győzködte magát, kapaszkodott az útjába eső lámpaoszlopba. S a rideg-hideg lámpavas csodát művelt! Alighogy hozzászorította a homlokát, olyan, de olyan jóleső melegség járta át, amelyet még nem érzett. Elmúlt a fáradtsága, el az éhsége, s az állomásépület sem tűnt már félelmetesnek. Egy volt a sok ezerből, ahol várakoznak, ahonnan útra indulnak, ahová megérkeznek emberek milliói – mit milliói: milliárdjai! – nap mint nap...

BECSKE JÓZSEF LAJOS

AZ ÁRNYÉK

*Amíg vagyok, mögöttem áll az árnyék.
Mióta a világ, kegyetlen e harc.
Egyszer elolvad, mint vulkáni lágy érc,
Így leszek egész, hogy lennék büszke arc.*

*Megvagyok, köszönöm, viszlát, jó napot.
Tetováltak-e rátok már semmi-jelt?
Én holnapután keresek holnapot,
A ma nyíló virág lelegettetett.*

*Laza vagyok, de dühös és ostoba,
Hogy hagytam magam leszállni a földre.
Üvöltöttem: anyám, ne légy mostoba!
De ő mosolygott, s messze nézett, messze.*

*Rabló lettem, titkok fosztogatója,
Az éj sötét világa lételemem.
Osonva lépek frissen hullott hóra,
Ami világít tiltott ösvényeken.*

*Ó, lapulj hozzám, te bimbózó virág,
Kedvesen rügyszó színompás tavasz!
Ne üldözz, árnyék, kezemben a világ
Lassan kifényesül, ha magamra hagysz!*

*Hát itt állok most, kétezerhét telén
Negyvenkét évesen élni újra kész.
Árnyékom ha egyszer elfelejteném:
Szólj rám, Uram, de ne várjon még révész*

*A túlsó partokon, kapukon kívül.
Béke veled, árnyék, fizika veled!
A pulzusom lüktet, testem felbevül.
Engedek, nem fáj, s a többi enyészet.*

FERENCZI TIHAMÉR

REMÉNY

Reggel.

*Lesem,
nézem,
látom:*

*ősz szó
szöszö
ködöt.*

*Belephet
lengeteg
len
leple,*

*Van Gogh-
sárgán*

*hullongnak
rám
az Idő
ágairól
a levelek.*

*Az ember
ilyenkor
már csak
Tiziano-
vörös
alkonyt
remél
magának.*

LENGYEL JÁNOS

A SZERETET MESTERE

Mester – olyan személy, aki hivatását a legmagasabb fokon űzi. A mester tanít, tudását igyekszik átadni a fiatalabb generációnak – a tanítványoknak. Mester és tanítvány összetartozik, egyik sem létezhet a másik nélkül. Amikor a mester átadja tudását, tovább él a tanítványban. Idővel majd a tanítvány is mesterré válik, és tanítványa lesz. Az ő tudása is ezáltal öröklődik tovább. Hosszú láncolat ez, míg egyszer végérvényesen meg nem szakad. A tudás és ember elenyész. Jobb esetben marad némi foszlány az emlékek zavaros tavában.

Mester vagyok magam is, a túlélés mestere. De mégsem lehetek teljes, mert nem találok tanítványomat, akiben tovább élhetnék, hogy földi gyötrelmeim ne égessék hiába a testet öltött lelkemet. A lélek még árva, társát nem leli. Még nem pihenhet meg az elmúlás zöld lombú ligetében.

Nem volt ez mindig így, hiszen valaha tanítvány voltam. A Mester rám talált. Időn és téren átsuhanva fogta meg a kezemet, hogy bevezessen a tudás szentélyébe. Hívó papja volt ő e szentélynek, számomra az egyetlen és legnagyobb. Ott álltam én, a senki és semmi. Ürességem kész volt befogadni a valón túli igazságot. Mások öltek érte, kínokat álltak ki miatta, míg nekem csak ki kellett nyújtani érte a kezem.

És kinyújtottam, hagyva, hogy mesterem sorban végigvezessen a létezés titkainak termein. Nem érzékelttem sem időt, sem teret, csak a tudásra koncentráltam, ami minden érzékszervemen keresztül, szakadatlanul ömlött elmém hombárjaiba. De semmi sem tarthat örökké. A mester egyszer csak elengedte a kezem, már nem voltam többé tanítvány. Mester lettem. Én, az egykor senki és semmi. Fájoan jó érzés volt ez. Jó, mert létezésem értelmet nyert. Fájó, mert mesterem magamra hagyott.

A magány pedig kételkedést szült. Először csak magamban kételkedtem, aztán már mindenben. A kételkedés miatt nem sikerült tanítványt találnom. Mert én a legjobbtól tanultam, tehát a legjobbat kell tanítanom. De ha már ennyire jó, miért kell tanítanom? Az is lehet, hogy már így is jobb nálam. Mesterem többé nem volt mellettem, hogy megválaszolja a kérdéseket. A kérdések pedig szaporodtak, mint a csatornák mocskában dorbézoló patkányok. Minden kérdés megszülte a maga kérdéseit, hogy azok is megszüllhessék a magukéit. Ördögi láncolat, amit csak én törhetek meg. De erre képtelen voltam. Talán mégsem lettem még igazán mesterré. Tanítványi mivoltom nem kívánt búcsút venni elmém jól ismert zezzugaitól.

Ekkor határoztam el, hogy megkeresem őt – a Mestert. Felkutatom, bármi áron is, hogy megtudjam, kicsoda ő. Csak így tudhatom meg, hogy ki vagyok én. Elindultam hát, hogy nyomára leljek, és nem csalatkoztam. Tündöklő üs-

tököse mindenütt nyomot hagyott. Nem volt nehéz követnem. Követtem időn és téren át. Megismertem csodás tetteit, és mint krónikása a jóság bajnokának, mindent feljegyeztem. Sorban felszedtem tettei igazgyöngyeit és egymás mellé rakva összefűztem. Történelemnek neveztem el.

Legendák, mesék és mondák hosszú sorra szól tetteiről. Alakja fénylő csillagként tör át a nyelvek és szavak életteli forgatagán.

Félték istenként, hódolták királyként, csodálták prófétaként, tisztelték tudós mesterként, rettegtek, mint ördögöt, üldözték, mint boszorkányt. Ahány alakot öltött halhatatlan lelke, annyiféle névvel illették az emberek. Lényének sejtelmessége ezüstfonálként fonódik a homo sapiens létezéskötelére. Milliók ismerték és senki sem.

Származását bódító titok fedi, finom lepel az évezredek ráakódott pora alatt. Nem tudni, honnan érkezett, és miért lett célja az ember. Nekem sem sikerült megfejtenem a titkot, pedig én a tanítványa vagyok. Az egyetlen, hittem akkor. Ma már tudom, hogy nem így van. Nem én voltam az egyetlen, nem az első, de nem is az utolsó. Egy ilyen mesternek ezer tanítvány is kevés. Hiszen mérhetetlen tudása egyre növekszik, és mikor már túlsordulna, keres egy tanítványt, hogy elültesse benne nagyszerűségének egy parányi szikráját.

Sokan állítják, eredendő küldetést teljesít. Otthona egyszerre a világűr és a Föld. Akik közelségének kegyében részesülhetnek, legtöbbször fel sem ismerik. Milyen vak és gyalró az ember! Az ember, aki a jóságra sokszor erőszakkal felel. Az ember, aki nyűszítve menekül az erősebb elől, de bőszen rohanja le a gyengébbet. Az ember, aki csak egyvalakit képes szeretni – önmagát. De ez is csak önáltató hazugság. Mert embertársában önmagát láthatja, és ha bántja, egyúttal önmagát is bántja.

A Mester megpróbálta tanítani az embereket. Voltak, akik hajlottak szavára, de a többség meg sem hallotta. Évezredek óta vándorol közöttünk, segít elviselni gyalró embervoltunk minden nyűgét, örömét. Ahol az ő lába a földet érinti, enyhülnek a gyötrelmek. Orvosol testi nyavalyákat, gyógyírt kínál a lélek sebére, megtanít a füvek erejére, olvasni az ég Nagy Könyvében, igényelni a tisztaságot és a békességet. Néha megdorgál, de nem ítélkezik – ezt a terhet nem veszi magára.

Egy Felsőbb Parlament képviselőjeként a természet törvényei fölött áll: betegségnek, halálnak nincs hatalma rajta.

Ki lehet ő? Isten vagy félisten? Ha egyik sem, akkor ki? Kitől és miért kapta halhatatlan lelkét? Kérdéseim őrjöngő serege egyre csak gyarapszik. Ki tudja, meddig lesz még erőm féken tartani, hogy fel ne prédálja a józan ész veteményeseit?

Emberi lélek nem bír el ekkora tudást, ilyen dolgokat véghezvinni képtelen. Ha nem mást, ezt igazán megtanultam. Széljegyzeteimet magában rejtí a gyöngysor, amit történelemnek neveztem el.

Hosszú kutatásom alatt már csak egyszer találkoztam vele. Sok száz évvel ezelőtt. De a hosszú út pora vakká tett, nem láttam a nyilvánvalót. Csak később jöttem rá, és majdnem túl későn. Mikor azt hittem, rég elfelejtettem mindent, kiderült: mégse. Valami megmaradt. Emlékfoszlányokban csillanó felismerés a szürke barázdák mélyén. A hipnózis méla révületében leltem rá a találkozás örömeinek könnycseppjeire, hogy kicsiny csermellyé egyesülve felszínre vessék a tudatmély rejtelmeit. A kép összeállt és lassan mozgófilmmé elevedett. Elmém végtelen úrbe zuhant vissza, de nekem mégis úgy tűnt, előre. Előre, egy valóbb korba, mikor még képes voltam elhinni, mégiscsak mester vagyok. Elmém ernyőjén megelevenedett egy régi, megfakult történet.

...Egy városban éltem, valahol Belső-Ázsiában. Látom a házakat, a szűk és bűzös utcák zajos emberi forgatagát. Hatvan éves lehettem, s talán a koromnál fogva is nagy tiszteletnek örvendhettem a városlakók körében. Mindenki mesternek szólított. A foglalkozásomra már nem emlékszem; éppúgy lehettem kovács és fazekas, mint aranykezü kézműves vagy vallási témákban jártas írástudó. Netalán bölcs gyógyító. Úgy neveztek: Az Ember, Aki Tudja Az Időt. Aztán a sors rossz szagú keze ragadott meg minket, elküldvén a Halált városunkba, otthonainkba. Pusztító járvány tört ki, emberek sokasága esett áldozatul. Sokan próbáltak elmenekülni, de csak a dögvézszt vitték magukkal más vidékekre. A halált adták ajándékba távol élő rokonaiknak. Engem is leterített a kór. Tudtam, idős szervezetem nem állhat ellen, felkészültem hát a halálra. Csakhogy a gondviselés másképp rendelkezett. Egy idegen érkezett a városba. Házról házra járva rötta az utcákat, és ahol megjelent, a szörnyű kór elillant, mintha nem is létezett volna. Ez az ember hozzám is eljött. Égő homlokomra tette a kezét. Érintésétől kellemes hűvösség járta át láztól forró testemet. Megtörtént a kézzel fogható csoda: teljesen meggyógyultam. Már ekkor rá kellett volna jönnöm, ki is ő. Talán a betegség gyengítette elmém látását. Tudom, ő felismert, ezt sugallták későbbi szavai is. Szerettem volna meghálálni visszkapott életemet, de már nem volt kinek köszönetet mondanom: jötevőm magamra hagyott. Csak utolsó szavai csengtek a fülemben: „Jó öreg, életet és tudást adtam neked, fordítsd mindezt az emberek javára!”

Itt egy időre elsötétül a múltat megjelenítő filmvászon. A folytatásban már nagyon öreg vagyok, embereket gyógyítok, és az igaz életre tanítom őket. Elvégre mester vagyok. De ami jötevőm számára a tudás egy szikráját jelentette csupán, számomra lobogó máglyává lényegült. Újjászületésem után még inkább az elesettek segítése, a betegek gyógyítása, az igazság tanítása lett életem csúcspontja. Egyvalami azonban nem hagyott nyugalmat számomra: jötevőm személyének rejtelme. Sok évig kutattam utána, megsejtve valódi kilétét, de hiába, soha többé

nem láttam; csak csodálatos tetteinek történetét tudtam összegyűjteni. Sokfelé felbukkant, tulajdonképpen mindenütt, ahol a szükség nem ismert haladékat. Járvány, aszály, sáskajárás, földrengés, háború, szökőár – mind-mind orvoslásra váró sorscsapás, amelyekben csak ő tudott enyhíteni.

Aztán egy messziről jött ember elmesélte, hogyan halt meg egy tudós férfiú. A gyászolók elképedve látták, amint felül a ravatalon. Nagy riadalom támadt, ő azonban nyugodt hangon megszólalt: „Ne ijedjete meg. Láthatjátok, hogy élek. Azért jöttem vissza, mert valakinek szüksége van rám.”

Egy várandós anya nem tudta megszűlni gyermekét, szörnyű kínok közegette, félholtan feküdt az ágyán. A tudós férfiú odalépett hozzá és jobb kezét az asszony hasára tette. Nemsokára világra jött a gyermek, akiről később azt sottogták, már a pólóban csodákat tett. Egy újabb tanítvány. Mind közül talán a leszerencsésebb.

A tudós öreg, mint aki a jól végzett munka után pihenni tér, nagy nyugalommal visszafeküdt a ravatalra. Miután megállapították, hogy most már valóban halott, még aznap eltemették. De csak a porhüvelyt, mert a halhatatlan lélek ma is köztünk jár. Csak mi vagyunk vakok felismerni. Ez már a tanítványoknak sem sikerül.

Tudtam, hogy csakis Ő lehetett, az én jőtevőm. Ma már azt is tudom, hogy ez a jőtevő nem volt más, mint a nagy buzgalommal keresett egykori mesterem. Hosszú időn át kutattam utána, de nem leltem rá. Amikor pedig ő jött el értem, én, balga lélek – nem ismertem fel.

Felkerestem a helyet, ahol élt. Megtudtam, hogy többnyire úton volt, egész életében a világot járta. Otthonában igen keveset időzött, s akkor is gyógyított.

Amikor beléptem a házába, ott egy üzenet várt rám: „Ne keress! Én mindig veled vagyok.”

Sok száz éven keresztül, egyetlen életemben sem találkoztam vele újra, csak a róla szóló legendákkal. Ezek a legendák különböző emberekről szóltak, akik látszólag semmi hasonlóságot nem mutattak egymással, és én akkor nem vettem észre az összefüggést közöttük. Ma már tudom, mindegyik legenda róla szólt. Ékes példányai a gyöngyfűzérnek

Vajon hány testet használt el ez a fennkölt lélek az idők során?

Tetteit barlangrajzok, agyagtáblák, papirusztekercsek, megsárgult könyvek, megkopott filmttekercsek őrzik, tanításaira vallások alapultak. Nem csoda, ha a neveit imákba foglalták, bár az igazi nevét senki sem ismerte, nem ismerheti meg soha. Ami nem is fontos, mert ott van minden ember szívében. Ő a Mester, az én Mesterem. A szeretet mestere.

P. CROW

AZ ÉLET ÓHAJTÁSA

*Ha egy angyal leszáll hozzám,
Mondd azt neki, nem vagyok itthon.*

*Mondd azt, hogy elköltöztem
És elvesztetted a címem.*

*Mondd azt, hogy értekezleten veszek részt,
A sebészemmel, s a Teremtőmmel egyetemben.
Mondd azt neki, magamboz térek nemsokára,
Ám a tüdőlebenyem rosszabb helyzetben van.*

Mondd azt neki: hitetlen vagyok.

*Mondd azt neki: majd rátelefonálok,
Mondd azt, hogy a számát elveszítettem.*

Mondd meg neki: én nem tárgyalok idegenekkel sohasem.

*Mondd meg neki: ha keresztezi utamat,
Kezembe kapom rozsdás kerti nyesóllómat,
S levagdosom szárnyaít takarmánynak.*

Mondd meg neki: vánkosom, párnám még üres számukra.

*Mondd azt neki, tévedett, ez nem az a Crow,
Nem azon az ajtón kopogtatott.*

*Mondd meg neki: annak ellenére,
Hogy álcázta magát, mint bírósági végrehajtó,
Eme Földön a laktórem előre ki van fizetve.
Határozottan mondd meg neki: annak ellenére,*

*Hogy álruhába öltözött, mint démon,
Nem léphetnek be se házalók, se kufárok.*

*Bármit kérdez – mondd azt neki: Nem.
Mondd meg annak a nyúl szívű dögező hollónak,
Hogy töméntelen hazugsága eszedbe juthat.*

*Hogy meghaltam, neki ne mondd el,
Ne mondd el: immár holt hússá váltam székemben;
Ne mondj semmit, mutass neki ajtót egyszerűen.*

Fordította: **KUDLA GYÖRGY**

ÚJ VETÉS

Sz. Molnár Ferenc 1986-ban született Zápszonyban, ma is ott él. Tanulmányait a helyi iskolában kezdte el, majd a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumban tanult tovább. Az érettségi megszerzése után a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angol-történelem szakára felvételizett, ahol most 3. évfolyamos.

Az írásnak hobbiból vágott neki, még a gimnáziumi évek alatt. Főiskolai irodalomtanárainak biztatására 2006 tavaszán benevezett az intézmény által megbírdetett szépirodalmi pályázatra, ahol próza kategóriában első helyezést ért el. Az irodalmat önmagáért szereti, kedvenc műfaja a humoros kispika és a 20. századi líra.

SZ. MOLNÁR FERENC

alibi

*alibi csókok sebzik tamás
ajkam széleit,
mióta alkalmi riheronggyal
mosom képedet;
de hiába! albumagyam örzi
az ezernyi fotót ...és jót,
melyet vírusirtó eszem sem
tisztított meg egészen;
ló voltál, de számár kellett hogy
túrje és viselje ólom terbemet,
s kaptam az olajfa ágából, mely
verte-veregette vállamat
és sorsomat,
te meg bástya maradtál, nem úgy,
mint azok, kik fehérben lettek
Ördögeim,
s lepraagyukkal kúrták el mindenem.*

EGY VAGY KETTŐ

Csütörtök volt. Lehetett volna más is, de mégse, mer' én azt mondom, jobban átgondolva: írom.

Szóval, az Úr negyedik napján olyan esemény történt, ami ismét csak bebizonyította a hitetlen lelkeknek, hogy nagy az ő állatkertje, csak a kerítést tette túl alacsonyra.

A kollégium felé már szállingóztak a jóllakott diákok; lomha, cammogó léptekkel kígyóztak vissza-visszafelé a nagy közös vályútól.

De miért volt ez a nap más, mint a többi? Talán attól, hogy az említett patinás diákszálló előtt tekintélyt parancsolóan emelkedett magasba egy gyönyörű vadgesztenyefa, hogy pompás virágaival nyűgözze le százak meg százak törékeny kis lelkét? Hát nem, ez nem az a mese!

A hétnek ezen az éjszakáján, nem sokkal vacsora után ugyanis megkezdődik a nagy kibeszélő show, amelynek tagjai egytől egyig nagy egyéniségek, bár vagy húsz évvel ezelőtt még csak egyszerűen hülyeként definiálták volna őket. Hiába: változó idők, változó szokások, s csak az emberek lesznek örültebbek; vigasztaló állandó csak a halál.

A pletykaparti díszes helye rendszerint a 35-ös szoba volt, amelynek ajtajára ezen a napon is kikerült az írás, mely kívül „Ismerd meg önmagad!”, belül pedig „Ki itt belépsz, hagytál volna fel minden reménnyel!” volt.

A szent és sérthetetlen helyként tisztelt templom közepén igazi delphoi papnóként csücsült az egyik tulajdonos, Jucus. Ő volt a majdnem tökéletes nő: naiv, kedves, és még szép is. Ideális csaj lehetett volna bármely kiéhezett férfiú számára, de annyit fecsegett, kérdezett és pletykált, hogy emiatt mindenki csak Téglának csúfolta.

Hozzá csatlakozott nemsoká' a másik lakótárs, a nagymenő Bea, és annak még nagymenőbb barátja, Roli.

Mind között a legnagyobb egyéniség azonban a Ricsi gyerek volt, aki Szipós néven vonult be a közlemékezetbe. Őt úgy kellett bevonzolni a gyűlésre, mint egy dögöt, mivel extasy tablettától elbárgyúlt teste már nem bírta szusszal a gravitáció erejét.

Válogatott bagázs volt ez, kérem, de úgy látszik, mégsem eléggé megválogatott.

A tajvani elektromos óra már nyolcat mutatott, amikor a szedett-vedett társaság észrevette, hogy egy darab ember, nevezetesen az örök vesztes, Lúzer Pali hiányzik közülük.

– Hol van ez a szerencsétlen? – kérdezte beképzelt hangján Roli.

Ha kibontod a dra-drazsém, megmondom – válaszolta Szipós, egész testében reszketve.

Roli habozott, de Jucus már annyira narancssárgult a kíváncsiságtól, hogy rögvest felbontotta Szipós cukorkáját, aki ezt felelte:

– Velem volt...

– Te Jóisten! – csodálkozott rá Bea.

– Ne szakítsd félbe! – mondta Jucus. – Te meg folytatd, Ricsi!

És Szipós folytatta:

– Velem volt, utána-na meg adott egy levelet, oszt olajra lépett.

Ahogy ezt kimondta és átnyújtotta nekik Pali irományát, Szipós úgy összehullott, mint akinek harangoztak; nyilván ezért zümmögte: „Ding-dong, ding-dong”.

Ezután légyfingnyi idő sem telt el, mer' Jucus ellenállást nem tűrően szakította ki a papirost a borítékból, és bambácska hangján belekezdett Lúzer tollvésetének olvasatába:

Mindenkinek jó estét! Kezdem levelem: nagy bajban voltam, hogy vajon mit is írjak nektek, de mivel ez az utolsó lehetőségem, hát nyalizni nem fogok. Megmondva a frankót, Bea és Roli a francot sem érdeklí, Szipós meg tehet egy szűvességet... Te igen, Jucus, de várj még egy kicsit, mert tőled nem olyan könnyű búcsúzni. Emlékszel, mikor azt mondtam neked, hogy szeretem az általad is kedvelt táncdal-együttéseket? Hát hazudtam! Őket homokosoknak tartom. Most pedig figyelj, mert én megtanultam és te is jegyezd meg: míg a föld kerek, mindig lesznek rockerek! Erről ennyit.

Jöjjön hát a lényeg! Kicsi Juci, amikor megismertelek, még nem tetszettél. Aztán, pár hónap múlva belém csaptál, mint a mennykő, úgy felpörgetve turbínáimat, hogy egész lényem magasabb frekvenciára került. Ekkor, felizzott transzformátorként hozzád is akartam továbbítani magasfeszültségű áramomat, de te kivágtad a biztosítékot. Utána a fázisomat is leföldelted – s ezzel el is földelsz majd engem...

– Te jó ég, ez megöli magát! – hördült fel Jucus, s abban a pillanatban éppúgy kiejtette kezéből Lúzer búcsúlevelét, mintha ő is bekapott volna egy-két Szipós-féle cukorkát.

A drogos gyerek meg, mint aki különös érzékkel rendelkezik ahhoz, hogy megadja a kegyelemdőfést az amúgy is sírógörcstől megkörnyékezett Jucusnak, ismét belekezdett monoton harangjátékába: „Ding-dong, ding-dong-dong, dong-ding-dong...”

– Félreverted, te hülye! – okította ki Roli. – „Ding-dong, ding-dong, ding-dong” a helyes sorrend, ahogy a harangozó üti!

Jucusnál ekkor telt be a pohár, de annyira, hogy a padlóra is jutott belőle. A képlet ismerős: eső, zápor, zivatar... De mielőtt a felhőszakadás kitört volna, Bea tovább olvasta a levelet:

Tebát, Jucuskám, nem szerettelek, majd megszerettelek; aztán kedveltél, majd mikor bevallottam neked, leverté; most pedig úgy padlón vagyok, hogy felkelni többé már nem tudok – ilyen egyszerű minden. Légy jó!

Utóirat neked:

Utálom a női nemet!

És ekkor valami nagy üvöltés csapott fel, de nem Jucusé.

„Ki lehet ez az őrült?” – gondolhatták a szobában ülők, Szipóst kivéve. Ő valahol a dimenziók között vándorolt: talán mindent eldöntő tizenegyest rúgott egy focivébén, talán Buddhát látta szalonnát majszolni, vagy éppen „csak” smárolt egy lánnyal – ki tudja.

Ha ez nem is, a másik dolog nemsoká’ megvilágosodott.

Ajtó csattant, és inkább szét-, mint kinyílt. A látvány magáért beszélt: Lúzer illuminált állapotban egy vodkásüveg, na meg – nem mellékesen – egy közhasználatúnak tűnő, de szép hölgy társaságában lépett be. Szipóshoz szólott, furcsa hangon:

– Kelj fel, és légy szíves, adj még két speckó drazsét – hadd legyen egy jó esténk a Gabival!

A pletykashow tagjai se köpni, se nyelni nem tudtak, csak Szipósnak támadt hirtelen szófosása:

– Milyen volt? Ne mondj semmit, már te is tudod, mi van a mennyországban, és miért járnak ördögök a plafonon, meg még sorolhatnám... Jól van, haver, itt a cuccod. Meglásd, ettől majd a paradicsomba kerültök, ahol ti lesztek Ádám és Éva, egymásnak teremtvé.

Lúzer átvette az anyagot és kifelé indult. Jucus meg, mintha Columbo kvalitású rendőrnnyomozó lenne, feleszmélt:

– Pali! Mielőtt elmennél, engedj meg nekem egy utolsó kérdést!

– Jó, de iparkodjál, mert vár a Gabi! – fordult vissza Lúzer.

– Gabi? – kérdezte Jucus.

– Nem Gabi, hanem ő a Gabi! – mondta gúnyosan Lúzer, megragadva az alkalmi holmi kezét. Már elindult volna vele, mint hülyegyerek a lopott vízipisztollyal, amikor Jucus szavai megállították:

– Nem azt írtad nekem, hogy nem szereted a női nemet?!

– Azt nem is, mert a női igent szeretem! – válaszolta Lúzer kapásból.

– Igen! – vágta rá most Jucus.

– Most mi van? – kérdezte szőkenősen Lúzer.

– Igen, igen, igen – te barom! – ismételte Jucus.

Lúzer abban a pillanatban eldobta magától a Gabit, a drazsét meg a vodkát, és úgy indult el a csaj felé, mint egy sportautó, amely hat másodperc alatt gyorsul fel százra.

Amikor befutott Jucus célegyenesébe, úgy átölelte a lányt, hogy aki rájuk nézett, joggal tehette fel magának a kérdést: „Amit látok, az vajon egy vagy kettő?”

RUSZIN NÉPBALLADA

AZ ELTÖRT KORSÓ*

Vízért indult a lányka,
az úrfi meg utána,
s korsóját eltörte,
bej, bej, eltörte!

– Ne sírj, búgom, oly nagyon,
korsód árát megadom,
Vidd érte anyámat,
bej, bej, az apámat!

Könnye fakadt miatta,
korsóját úgy siratta:
– Ha úr vagy, fizess meg,
bej, bej, fizess meg!

A két öreg mire jó?
Többet ért az a korsó:
– Ha úr vagy, fizess meg,
bej, bej, fizess meg!

– Ne sírj, búgom, oly nagyon,
korsód árát megadom,
vedd érte dukátom,
bej, bej, dukátom!

– Ne sírj, búgom, oly nagyon,
korsód árát megadom,
ha kell, nénémet adom,
bej, bej, neked adom!

Az arany nem kell neki,
csak korsóját könnyezi:
– Ha úr vagy, fizess meg,
bej, bej, fizess meg!

Nem kell neki a nővér,
egyre sír a korsóért:
– Ha úr vagy, fizess meg,
bej, bej, fizess meg!

– Ne sírj, búgom, oly nagyon,
korsód árát megadom,
vedd érte lovamat,
bej, bej, lovamat!

– Ne sírj, búgom, oly nagyon,
korsód árát megadom,
fogadd ifjú magamat,
bej, ifjú magamat!

De a ló sem kell neki,
csak korsóját könnyezi:
– Ha úr vagy, fizess meg,
bej, bej, fizess meg!

– Hála neked, Istenem,
urat adtál énnekem
korsómért cserébe,
bej, bej, cserébe!

Fordította: VÁRI FABIÁN LÁSZLÓ

* V. Hnatyuk gyűjtése

KOVÁCS VILMOS

URÁLI NÉPEK ÉS A HONFOGLALÓ KONGLOMERÁTUM

(Folytatás)

A felsorolt adatok adják meg nagy fontosságú, de méltatlanul lebecsült vagy félreértett krónikás tudósítások hitelét. Anonymus elbeszéli, hogy a szkíták, vagyis magyarok Pannónia felé vonultukban Kijevnél megverték a ruthenok–ruszok és leghívebb barátaik, a kumánok seregeit, miután a hét kumán vezér szerződést kötött a magyarokkal, s velük együtt jött be Pannóniába atyafiságával és népének nagy sokaságával. A hét kumán vezér közül az első kettőnek a neve Ed és Edömen. Ám nyilván azt az eseményt adják elő krónikáink is: a hunok, vagyis magyarok legyőzték a ruthenokat–ruszokat és elfoglalták földjüket, Csaba hun királyfi pedig apja, Attila halála után maradék népével visszatért Szkítiába, de nem szkíta nőt vett feleségül, hanem Hvarezből nősült, Ed és Edömen nevű fiai közül Edömen „mikor a magyarok másodízben tértek vissza Pannóniába... atyjának és anyjának nagyszámú atyafiságával jött el, mert anyja hvarezmi származású volt”, s tőle ered az Aba nemzetség.

Nyilvánvaló, hogy Anonymus első két kumán vezére, Ed és Edömen azonos krónikáink Csabájának Ed és Edömen nevű fiaival, Anonymusnak a magyarokhoz csatlakozott nagy kumán sokasága pedig krónikáink Edömenjének nagyszámú hvarezmi atyafiságával. Ami tehát Anonymusnál kumán, az krónikáinkban hvarezmi, mégpedig azért, mert a Kijevnél csatlakozott ász-alán–besenyő keveréknép valóban hvarezmi eredetű volt, s zömében mohamedán, izmaelita hitű, Anonymus pedig a középkori irodalom szellemében „mohamedán, izmaelita, böszörmény, szaracén” értelmében használta a kumán nevet. Így voltak ezzel az orosz krónikák is, amelyekben többször fordul elő az „izmaelita fiak, kumánok” kifejezés, s ez adja kezünkbe egy másik idevágó forrás kulcsát. Kitűnik ugyanis, hogy a Fekete-tenger északi partvidékén és Kijev térségében Nikon orosz krónikás szerint is kumánok éltek.

A Nikon-krónika egy XVI. századi másolatában ez áll: „Aszkold rusz fejedelemről. A rusznak nevezett nemzetségek, *akik kumánok* (kiemelés tőlem – K. V.), Ekszinopontnál éltek és hadakozni kezdtek a rumi tartománnyal, s Konstantinápolyba is el akartak menni, de a gondviselés megakadályozta és Isten haragja is megkeverte őket, s visszatértek gőgös fejedelmeik, Aszkold és Dir.”

Más orosz krónikák elbeszélik, hogy Aszkold és Dir rusz fejedelmek 860 táján érkeztek Kijevbe, amelynek lakosságától megtudták, hogy a várost három fivér: Kij, Scek és Horiv alapította, de ezek meghaltak, ők pedig ülnek fejedelem nélkül és adót fizetnek a városalapító fiverek nemzetségének, a *kazároknak*. Aszkold és Dir a város urai lettek, sikeresen harcoltak a *novgorodiak* (nyilván a Kijev elfoglalására Novgorodból elindult Oleg varég seregével), a *besenyők* és a *bolgárok* ellen, mely utóbbiak megölték Aszkold fiát. Közben Aszkold hajóhaddal ment Bizánc ellen, de hajói viharba kerültek és elpusztultak.

Maszudi szerint Dir utódja: Alavang (ezt Aszkolddal azonosítják) hadakozott a bizánciak, a *frankok*, Novgorod és más népek ellen.

H. Grégoire szerint az említett tengeri hadjárat 860 júniusában zajlott le a *szaracénok* és ruszok részvételével.

A tökéletesen egybevágó adatokból nyilvánvaló, hogy Nikon rusz népe, amely kumán is, azonos Anonymus ruthenjaival-ruszaival és azok leghívebb kumán barátaival, de azonos krónikáink Edömenjének nagyszámú hvarezmi atyafiségével és Grégoire ruszaival és szaracénjaival-izmaelitáival is. Világos, hogy a 860 táján uralkodó Aszkold-Alavang és Dir népe csakis „izmaelita” értelemben lehetett kumán, a történelmi kumánok-kunok ugyanis csak 1055-ben jelentek meg Európában. Bizonyos, hogy Aszkold és Dir nem harcolhatott a besenyőkkel, akiknek fő törzscsoportja ekkor még az Ural folyó vidékén élt, s csak a IX. század végén kelt át a Volgán, a Kijevi Ruszra meg éppenséggel 915-ben támadt először, harcoltak viszont velük a „magyarok”, akiket a besenyők szorítottak ki a Don–Dnyeper határolta Levédiából a Dnyeper–Al-Duna határolta Etelközbe, onnan pedig a Kárpát-medencébe. Bizonyos továbbá, hogy a bolgárokkal sem a rusz–kumán Aszkold, hanem Árpád és Kurszán harcolt, a rusz fejedelmek közül ugyanis Szvjatoszlav volt az, aki először viselt hadat a bolgárok ellen a magyar Taksonnyal szövetségben. Az is igen valószínű, hogy Aszkoldnak–Avalangnak a bolgárok által megölt fia azonos Árpád fia Leventével, aki a bolgár háborúban veszett oda. Egészen biztos, hogy – Maszudi állításával ellentétben – sem Aszkold–Avalang, sem más rusz fejedelmek nem harcoltak soha a frankok ellen, harcoltak viszont a magyarok, akik éppen ebben az időben, 862-ben vezettek először hadat a keleti frankok birodalmába.

Látjuk tehát, hogy a rusz és mohamedán forrásokban óhatatlanul összemosódik a honfoglaló konglomerátum magyar és rusz–kumán csoportja, sőt, Álmos és Árpád viselt dolgait a hagyományok Aszkoldra–Avalangra és Dirre ruházzák át, ami azt jelenti, hogy a rusz forrásokból merítő orosz krónikások és mohamedán írók a két törzscsoportot egynek tudták. Ebben

az összefüggésben nyer magyarázatot utóbbiaknak az az egyöntetű állítása, hogy a Fekete-tenger északi partvidékén tartózkodó baskir-magyarok uralkodtak a saqlabok-szlávok fölött, s így valószínűsíthető G. Vernadsky sokat vitatott állítása is arról, hogy a szaltovo-majacki kultúra népe a magyarok voltak, akik uralmuk alá hajtották a poljanoknak is nevezett ruszokat, s Álmos volt Kijev kazár helytartója. Figyeljük meg.

Az orosz krónikák szerint az északi Novgorodból elindult Oleg normann-varég, szláv és finn serege 882-ben foglalta el Kijevet, mégpedig csellel. Hajóival Ugoroszkoje (!) alá úsztatott, s azzal az üzenettel csalta ki Aszkoldot és Dirt a városból, hogy ő, úgymond, Ugorvégből jött kereskedő, s Görögországba tart. Amellett, hogy az egyik rusz hagyománycsoport és a mohamedán tudósítások ennek az eseménynek a kapcsán szólnak Aszkold–Avalang és Dir harcáról Novgorod, ill. a novgorodiak ellen, Oleg üzenetében az Ugor névnek olyan hatása kellett legyen Aszkoldra és Dirre, amely nemcsak hogy gyanút nem ébreszt bennük, de kifejezetten fel is kelti bizalmukat. Márpedig az ugor név a magyarok és a kazárok neve volt, s ezt Olegnek is tudnia kellett, ha ugorvégi kereskedőnek adta ki magát. Az Oleg megjelenésével új ágat hajtó orosz krónikák azt is elbeszélik, hogy a fejedelem sorra uralma alá hajtotta a környező törzseket, az uglicsokkal azonban nem bírt, háborúban állt velük, s ezeket csak később győzte le Szveneld hadvezér, ill. más orosz krónikaszovegek szerint a Dnyeper vidékén élő uglicsok a Dnyeszter vidékére költöztek, majd teljesen eltűntek.

Igazat kell adnunk G. Vernadskynak, aki a Dnyeper vidékéről a Dnyeszterhez költöző, Oleggel háborúskodó uglicsokban – nevük miatt is – az ugor-magyarokat látja. Ha pedig Vernadskynak az az állítása is helytálló, hogy a magyarok (a velük azonosított ász-alán–besenyő csoport révén) – a kazár hegemoniát biztosítva – uralkodtak a kijevi poljanok-ruszok fölött, akkor Kijev Oleg által történt elfoglalásának 882. évszáma – amely igen közel áll az első besenyő–magyar összecsapás bizonytalan 889. évéhez – azt jelenti, hogy a már egyesült honfoglaló konglomerátum ekkortájt szorult ki a Don–Dnyeper vidéki Levédiából a Dnyeszter vidéki Etelközbe. Hogy pedig a Dnyeper vidéke is beletartozott a magyarok levédiai hazájába, annak más bizonyítékai is vannak.

A Konsztantinosz által felsorolt levédiai folyók azonosíthatatlansága miatt Levédia földrajzi fekvését nem tudják meghatározni, s csak annyi látszik bizonyosnak, hogy ennek az óshazának a keleti határa a Don volt. Nos, Konsztantinosz többek között említi a *Varuch* és a *Hingulosz* levédiai folyókat is. A *Varuch*-ról tudjuk, hogy ez a Dnyeper, az az állítás viszont már nem igaz, hogy a *Varuch* a folyó besenyő neve. A Dnyeper régi

szkíta neve ugyanis Hérodotosznál *Oar* (köziráni *var* „nagy”), s általában a görögöknél *Vorusztenosz* (óiráni *vouru* „nagy” és *stana* „szállás; ország”), Jordanesnél a folyó hun neve is *Var*, e közszó képzett származéka pedig az oszétban *wrych*, *wruch*, *wărăch* „ua.”. Vagyis a besenyők e levédiai folyó alán nevét használták. A másik levédiai folyó *Hingulosz* nevét nem nehéz azonosítani a Dnyeper jobbparti mellékfolyóinak mai *Ingul* és *Ingulec* nevével, amelyet – s ez döntő bizonyíték – a mi *Ingola* víznevünk is őriz! Bizonyos tehát, hogy a levédiai óshaza magába foglalta a Dnyeper alsó szakaszát is.

Vernadsky állításával kapcsolatban, miszerint a magyarok uralmuk alá hajtották a poljanokat-ruszkokat, ill. a mohamedán írók szerint uralkodtak a dnyeperi saqlabok-szlávok fölött, néhány kérdés tisztázásra szorul. Először is tudnunk kell, hogy a korabeli források, de a XIII. századig maguk az orosz krónikák is határozottan megkülönböztették a ruszkokat a szlávoktól, s Anonymus és krónikáink sem „szláv” jelentésben használták a ruthenrusz nevet. Az ún. normann elmélettel ellentétben több szovjet kutató (pl. P. N. Tretyakov, M. I. Artamonov) szerint a ruszok iráni szarmata nép, amelynek rusz volt a neve, s a szlávság megjelenése előtt őslakos volt a Dnyeper vidékén (amellett, hogy a rusz régészeti leletekben kimutathatók a szaltovo-majacki kultúra jegyei is, az első rusz fejedelmek bélyegzője a dnyeperi szarmata Aszpurgok tamgájának a mása, s nyomai Közép-Ázsiába vezetnek). Megkülönbözteti a ruszkokat a szlávoktól Konsztantinosz császár is, sőt, felsorolja a dnyeperi sellők egymástól teljesen eltérő rusz és szláv neveit, a ruszokról pedig így ír: „Ezeket mi szkítáknak vagy hunoknak nevezzük. Igaz, hogy ők Ruszoknak nevezik magukat.” A megfejtetlen és vitás rusz-roz népnévről megjegyzem, hogy az már az i. e. IV. századi Arisztotelész magyarázóinál is a szkíták neve: „Skydas tous Rós”, amely azonos az óiráni, alán *robs*, szkíta-szarmata *rus*, szaka *rrus* „világos; fehér; fényes” színnévvvel, s más eredetű, de azonos jelentésű párja az auruš színnévből alakult *urus* „orosz” népnévnek (az orosz *rus-* alapszó egyik származéka pl. *rus-ij* „szőke; vörhenyes”, a másik *rus-ak* „orosz ember”, az orosz folklórban is: *Russkij narod rusij narod* „Az orosz nép szőke nép”, s a mohamedán írók szerint Bizánc „vörös, vörhenyes” jelentésben használta az ar-Rus törzsek nevét). Ugyanakkor egyes mohamedán írók – pl. Isztahri és Ibn Haukal – már átviszik a rusz nevet a szlávokra és a hvarezmi jövevényekre is, amikor háromféle Rus-t különböztetnek meg: *Kuyaba* (kijevi), *S.lawiya* (saqlab-Saqliba–sklav–szláv) és *Artha* (arsya–asiya–as–ász), jelezve e népek összefonódottságát, akárcsak Nikon. És még valami.

Szemben azzal az elterjedt vélekedéssel, hogy Anonymus kumán története kitalált, kumán nevei pedig jórészt költöttek, a tények a következők:

a IX. században Nyugat-Szibériában megjelent *kipcsak* önelnevezésű nép Európában használatos, ismeretlen eredetű *Comani* (kumán) neve már Pliniusnál megtalálható egy, a Kaszitól keletre, Hvarezm és Baktria közelében élő nép *Comani* nevéként. – Pliniusnál a Szir-Darja vidéki szkíta népek között, a masszaeták és dahák szomszédságában él az *Edon* nép; a név képzetlen alakja Steph. Byzantiosznál *Ed*; Anonymusnál és krónikáinkban az első kumán vezér, ill. Csaba első fiának a neve *Ed*. – Pliniusnál az *Edon* (Ed) nép szomszédja az *Ete* nép; Anonymusnál a harmadik kumán vezér neve *Etu*, krónikáinkban Ond vezér fiának a neve *Ete*. – Pliniusnál az *Ete* nép szomszédja a *Kotier* nép (azonos a kazárok bizánci Kotzer, Katzir nevével), mellette pedig az *Eubat* nép lakik, de nála a Kubán vidékén is él egy *Aubet* nevű nép, mely két utóbbi azonos az egyik szkíta törzs Hérodotosznál is meglevő *Aubat* nevével, úgyszintén Anonymus kumán vitézének *Obat* nevével. – József kazár király 950 táján kelt levelében az áll, hogy „Edom királyai” is a kazároknak adóznak és őket szolgálják; a név az arab-perzsa *adam* szó párja, az oszétban *adäm* „ember”, származéka *adämon* „az emberhez tartozó; nép”; az arab hódításokkal terjedt el az iránságnál, személynevesülése a muzulmán világban természetes, s azonos Anonymus második kumán vezérének *Edum-Edömen* és Csaba második fiának *Edömen* nevével, ugyanakkor az *Edum-Edömen* nemzetségből származó *Aba Sámuel* neve is egyértelműen izmaelita. – Az ötödik kumán vezér neve *Ousad*, amely azonos a szkíta-szarmata, alán személy- és törzsnevekben meglevő iráni *spada* „had” szó alán-oszét *avsad* folytatójával. – A hetedik kumán vezér neve *Ketel*, amely azonos a *Katal* szarmata királynéval. – Anonymusnál *Ousad* apjának a neve *Vrsuuru*, *Ursuur*, krónikáinkban a hetedik kapitány *Urs*. Az első névpár archaikus *Vrsu-*, *Ursu-* tagjai és az *Urs* név azonos az orosz népnév régi magyar *Wrz*, *Ors* alakjaival, ill. az alán-oszét *urs*, *ors* színnévvvel, vagyis az *Urs* név jelentése „orosz”, a *Vrsuuru*, *Ursuur* névpár pedig „orosz úr”, összhangban Anonymusszal, aki szerint a kumánokkal számos ruthen-rusz főnök jött be Pannóniába.

Anonymus kumán nevei tehát egyrészt valószínűleg Hvarezm vidéki törzsnevek, jelezve az alán-besenyő telepések eredetét, másrészt Dnyeper környéki szkíta-szarmata törzs- és személynevek, bizonyítékaul a ruszok etnikai hovatartozásának, a „kumán” jövevényekkel való összefonódottságának, s a Nikon-féle „rusz nemzetségek, akik kumánok is” megállapítás helyességének, amit Nikonban csak megerősíthetett az a körülmény, hogy – amint Marvazi írja – a hvarezmiak Vlagyimirral is felvétették az iszlámot.

Bizonyítékaink sorába tartozik Konsztantinosznak az az állítása is, hogy a magyarok régi neve nem turk volt, hanem *szavartoi-aszfaloi*, s

így nevezték azt a tőlük elszakadt néprészt is, amely a besenyő támadás után Perzsia határvidékére költözött, de amellyel tartják a kapcsolatot.

E régi nevünk eredete és jelentése ismeretlen, bár történetírásunk „rendíthetetlen szavárdok”-ként említi. Tudnunk kell azonban, hogy az örmény *savordik* és a Konsztantinosznál meglevő *servoti* (a *sevorti* szabályos iráni változata!) „fekete fiúk” neveket tévesen vonatkoztatják a Transzkaukáziaiba szakadt magyar néprészre, ezekkel ugyanis azt a 20 ezer mordvin-burtasz hadifoglyot illették, amelyet Mervan hurcolt el 737. évi kazárai hadjárata alkalmával, s telepített le a Kur folyó völgyében, és amely 752-ben fellázadt és visszatért hazájába, neve pedig az arab forrásokban *saqlab* (saqalib). Nem véletlen, hogy a szlávok arab neve is saqlab (saqalib), amint fentebb már láttuk, ez ugyanis a *sklav* „szolga, rabszolga” közszó és népnév alakpárja, ugyanazzal a jelentéssel (I. erről V. I. Abajev etimológiáját), s jelen esetben a mordvinok–burtaszok hadifogoly voltára utal. Ugyanakkor az örmény források és Konsztantinosz azért nevezi őket fekete fiúknak, mivel a név *sav*- előtagjának iráni jelentése „fekete”, amivel a társadalmi alávetettséget, a nemtelenséget fejezték ki, mint ahogyan e hadifoglyok perzsa *siyav-ardí* nevének a jelentése is „fekete születésű, fekete eredetű”, vagy az oszét *saw-lág* „fekete ember” másik jelentése „nemtelen; a köznéphez tartozó” (vö. orosz *cserny* „fekete”, régi „nemtelen; köznép”).

A görög feljegyzésű *savartoi-asphaloi* (a görög végződések nélkül és a ph-f azonossággal: *savart-asfal*) név *savart* része összetett alán szó, amelynek *sav*-előtagja azonos az óiráni *syava* „fekete”, alán *sav*, oszét *saw* „ua.” folytatójával, *-art* utótagja pedig a szkíta–szarmata, alán, oszét *ar-* „születik” ige alán *ar-t* származékával, amely az oszétban *ard* „született”, *ärd* „eredt; eredet; nembeliség” (vö. oszét *kävdäs-ard* „jászolban született”, „nemtelen”), vagyis az alán *savart* jelentése „fekete eredetű; nemtelen”. Régi nevünk *asfal* része is összetett alán szó, amelynek *asf*-előtagja azonos az óiráni *aspa* „ló” szkíta–szarmata, alán *asf* „ua.” folytatójával, *-al* utótagja pedig az *arya* „égi eredetű; árja; nemes; férfi” közszó és népnév alán–oszét *al* „alán” alakjával (vö. *revkan-aloi* „fehér alán” európai alán törzsnév; *Asf-urogh-os* „lovass urog-ugor” szkíta személynév). Vagyis régi *savart asfal* nevünk alán jelentése „fekete eredetű (nemtelen) lovas alán”, amely a szaltovo-majacki kultúra népének ász-alán etnikumát jelölte és a kazár uralkodók szemléletét tükrözte, akik szolgálknak tekintették a fennhatóságuk alá tartozó vagy nekik adózó népeket, ugyanakkor e nemtelen lovas alánokat meg is különböztették a kaukázusi alánoktól, akikkel szövetségben voltak. Igen valószínű, hogy ez az egész konglomerátumra ráruházott név kavarr forrásból került Konsztantinoszhoz, s kifejeződött benne a kaukázusi alán eredetű kavároknak a konglomerátumban betöltött vezető szerepe és az a törekvése, hogy megkülönböztessék magukat a fekete, nemtelen alánoktól.

E régi népvünk emlékét őrizte meg Anonymus és krónikáink tudósítása. A Névtelemnél Hülek egyik fiának, Álmos unokatestvérének a neve *Szovard*, ugyanez krónikáinkban egyrészt Attila seregvezérének, másrészt a Lél vezértől származó nemzetségnek a neve. Jellemző, hogy Szovard egyik hagyománycsoportunkban sem tartozik a honfoglaló vezérek közé, sőt, Anonymus szerint Görögországban telepedett le kalandozó népségével-katonaságával, s mert népe halála után sem tért vissza hazájába, a görögök Soba-mogerá-nak, azaz ostoba magyarnak nevezték volna el. A valóságban a bizánci források „vardariota türk” néven nevezik ezt a Vardar vidékére költözött néprészt, ugyanakkor nevének *Soba*-előtagjában nem egy X. századi magyar vezér, Csaba neve rejlik, amint azt feltételezik, hanem az óiráni *hsava* közép- és újrání *šaba* folytatója, amelynek jelentése ugyanúgy „fekete”, mint a Szovard személynév *Szov*-előtagjának, s ezúttal a görögöknek való meghódolást, alávetettséget fejezi ki.

A konglomerátum ász-alán–besenyő csoportja azonban nemcsak törzsnevekből lett vezérneveinkben őrizte meg hvarezmi őshazájának emlékét, hanem társadalmi szervezetében is. Egyik ilyen intézmény a *kadar* országbírói méltóság (oklevelekben *Cadar cadario curialis comes*), amely krónikáinkban – akárcsak gyula és horka méltóságaink – személynévként jelentkezik, mégpedig az országbírói tisztséget viselő Turda-nembeli *Kadar* nevében. Hogy ez nem személynévből költött méltóság, amint azt krónikáink szertelen kritikussai állítják, arra számos bizonyítékunk van. Először is: a gót *cadarion* tisztség csakis a hunból kerülhetett a gótba, mint ahogyan ennek *kadir* változatát a katonáskodó hvarezmi jövevények honosították meg Kazáriában. Kétségtelen, hogy a *kadar-kadir* eredeti alakja *kardar* volt, s a magyarságnál hvarezmi-káliz eredetű, amiről egyrészt *Kardarkaluz* „káliz kardar” nemzetségnevünk győz meg bennünket, másrészt az a tény, hogy a párthus eredetű Mihr Narsze szászánida főúr harmadik fiának, a hadsereg fővezérének és bírójának a neve is *Kardar* volt, s a méltóságból lett személynév jelentése „a kara-kar: a népség-katonaság ura” (vö. *kara*, *kar* „népség-katonaság”, *dar* „tart, visel”). Ugyanakkor a *kadar* országbírói származtató nemzetség *Turda-Torda* neve sem földrajzi névből költött krónikás hamisítás, hanem a szaka eredetű hunok, ill. fehér hun heftalita-hétalánok régi *tura-*, *tur* „gyors, zabolátlan, engedetlen” nevének alán *-da* névképzővel alkotott származéka, ami ismét csak Hvarezm vidékére visz el bennünket (vö. alán *Alonta* „Alán”, a Terek folyó régi alán neve; *Alda* „Alán”, régi alán női név; a szaka-hun *tura*, *tur* népvét a Turáni Alföld ma is viseli, ez pedig ősi szaka-hun szállásterület, a történelmi Hvarezm).

Egy másik hvarezmi eredetű főméltóságunk a *nādor* „palatinus; királyi helytartó; az ország főkapitánya; a kunok főkapitánya és bírája”. Feltételes és kirívóan tökéletlen szláv származtatásával szemben ez a főméltóságunk azonos azzal a *nahvadar*; *nahadar* „királyi helytartó; tartományúr” méltósággal, amit a párthusok honosítottak meg, majd a szászánidák ápoltak északkeleti tartományaikban (a párthus és szászánida terjeszkedéssel Örményországban is meghonosodott *nabarar* alakban).

Egy harmadik hvarezmi eredetű méltóságunk az *ispán* „a királyi vármegye főnöke; a várhoz tartozó csapatok parancsnoka”. Feltételesen ezt is a tisztázatlan etimológiájú szláv *zsupán* méltóságból származtatják ugyan, ennek ellenére bizonyos, hogy a méltóság *is-*, régi *ys-*, *es-* előtagja azonos az óíráni, avesztai *vis*, *vaeša* „nagycsaládokból álló, magát egy közös őstől származtató patriarchális nemzetség; nemzetségi település; a nemzetség mitikus őse, feje és bírása” etimonnal, *-pán* utótagja pedig az óíráni, óperzsa *pana*, méd *pan*, párthus, szászánida *pan*, *ban* „védő, védelmező, őrző; vezető” méltósággal (vö. óperzsa *kara-pana* „a kara: a pogány törzs vezére”, méd *hsatra-pan* „tartományúr, satrapa”, szászánida *marz-pan*, *marz-ban* „határőrparancsnok; végvidéki tartományúr”; a *vis* etimont más összetételben 1. *vis-pati*, *vis-pad* „a vis ura”; azonos *ős* szavunkkal és számos *vis*, *vész* elemet tartalmazó helyneveinkkel).

Egy negyedik hvarezmi eredetű méltóságunk a *Sarchas* „a kóbor népséget összegyűjtő, s azt a királyi birtokain letelepítő bíró”, amelyet a keleti orientációjáról ismert I. András törvényesített és I. László foglaltatott dekrétumába. E méltóságunk *Sar-* előtagja azonos az óíráni *hsadra* „hatalom; birtok; ország; tartomány” párthus, szászánida *sabr* „ua.” folytatójával, *-chas* utótagja pedig az óíráni *kas-*, szkíta-szarmata, oszét *kas-* „néz; figyel” szóval, vagyis *Sarchas* méltóságunk jelentése „országfigyelő” (vö. oszét *kāron-gās* „mezőrő; kerülő”, *qād-gās* „erdőrő”; a *kas-* alapszó szkíta-szarmata, alán személynévi *Kassak-os*, *Kasay-os*, oszét *kās-āg* „néző, figyelő, őrző” származéka azonos hetedik törzsünk görög feljegyzésű *Kasē* nevével, ill. ennek helynevekben megőrzött *Kezyeg-*, *Keseih*, *Kesceh*, *Kesceu*, *Kesző*, *Keszi* előzményeivel; a honfoglalás katonai akciójára hadrend szerint szervezett törzsek közül ez az utolsó, amely a hátvéd szerepét, a leszakadás megakadályozásának ügyeletét, majd a megszállt területek felügyeletét látta el, amint azt a régi *Kezyehgaz*, *Váraskeszi* stb. nevű őrhelyek is mutatják).

(Befejezés a következő számban)

A SIKER KAPUJÁBAN*

Ma egyre többen figyeljük a kárpátaljai magyar írásbeliség érverését, pulzusát. Aggodalommal és reménykedéssel. A szovjet korszak első két évtizedének szimbolikus irodalma után ennek a magyar peremvidéknek (Kovács Vilmos szavaival szólva) csak nehezen sikerült „két lábra állnia”. Nehéz volt a feladat is. Az „ezer év óta nem volt itt semmi” kiűrtett terrénumban éppen Kovács Vilmosnak kellett a legnagyobb lépést megtennie. A 18. század „nemzetietlen korának” origójától indulva mintegy két évtized alatt két évszázad irodalomfejlődésének stációit kellett végigjárni – kezdetben még egyedül. Írásaiban érzékeltesen látható a gyorsított fejlődés. Igaz, ebben minden vasfüggöny, agymosás és könyvhiány ellenére segítségére volt a 19–20. század remekírókban és remekművekben gazdag irodalma. Adott esetben elsősorban a költő származásában rejlő sorsközösség a népi írókkal, közülük is elsősorban Sinka Istvánnal. A hatvanas években már felparázslottak azok a versek költészetében, amelyek őt és általa az itteni irodalmat az egyetemes magyar írásbeliség szintjére emelték.

Az egyéni teljesítmény azonban nem volt véletlen: az adott közösség belső történelmi fejlődéséből fakadt. Ez az erő vetette ki magából a Forrás-nemzedéket. Azokat a fiatalokat, akik a kárpátaljai magyarság létezésének megkérdőjelezése után csodálkoztak rá erre a furcsa, ellentmondásos világra. Ők voltak a közösség 1944 utáni időszakának első, primer félelmek nélkül felnőtt generációja. Igaz, mindig „egy lépéssel az úristen előtt” jártak. Nem várták kapuk nyitását, falak leomlását, hanem azt tették, amit – ha nehéz is – Közép-Európában tenni kell. Mert lehet, hogy vannak határőrök és haszonleső vámosok, a feliratok sem mindig igazítanak el, és mindig vannak, akik követelményrendszert vizionálnak, de a határ csak egy vonal a térképen. Úgy kell elfogadnunk, mint a kompjárat szünetelését nagyvíz idején vagy az önjelölt (zöld, barna, vörös) bárók hatalom-szülte önkényét.

Ami akkor egyáltalán nem volt jelképes. A Forrás-nemzedék egy brutális rendszer malomkövei közé került. Tragikus volt ez, nem emberi mércével mérhető. De tudjuk azt is, hogy az idő örök malmában elválik egymástól az „élet” és a korpa. Fodor Géza, Vári Fábián László, Zselicki József, Czébely Lajos és még számos társuk (köztük talán e sorok szerénytelen írója is) ma már számon tartott érték a kárpátaljai magyar kultúra építőmesterei, pallérozói közt. Emberi tartásuk szerint mindenképpen, de egyre láthatóbban életművükkel is. (Mintha bevált volna a kárpátaljai származású, szülőföldje irodalmára érzékenyen figyelő Kiss Ferenc 1973-as jóslata: „Bizonyos, hogy a kárpátaljai magyar irodalom ez által a raj által fog megújulni”).²

* A szerző Készülődés című irodalomtörténeti jellegű új könyvének bevezetője. Ezzel is ajánljuk az olvasók figyelmébe.

² Kiss Ferenc: Fiatalok írásai Kárpátjáról. Új Forrás, 1973. 1. sz., 55-57. p.

Túl a nosztalgián azonban jó látni, hogy új és új tehetségek jelentkeztek, jelentkeznek, alakulóban, kiteljesedőben a humán szakirodalom, és közelítenek egymáshoz, néha egymásra is találnak a társművészetek, természetesebbé válik az együtt élő testvérnéppel való szellemi kapcsolat. Ha ez a folyamat tovább folytatódik és létrejön valami, amit szegényes szavakkal kulturális életnek szoktak nevezni, megvalósulhat egy nyilvánvalóan voluntarista kezdeményezés (lásd: Forrás!) álma: a kárpátaljai magyar kultúra.

Ez a könyv e jelenségekben keresi a ma még talán feltáratlan értékeket és összefüggéseket. Ha úgy tetszik, közös gondolkodásra hív a tartalmi és esztétikai megformálás kérdéseiben. Mert ami talán a legjobban hiányzik e régió szellemi életéből, az a kritika és az önkritika, az irodalomtörténeti értékelések bizonyossága. A 20. század második felének forrásaira hivatkozva, tisztán dokumentumok alapján ez nem érhető el, hiszen azok leginkább a KGB (Állambiztonsági Szolgálat) irattárában találhatóak. Bizonytalan a szóbeli források hitelessége is, különösen, ha egy „ideiglenesen kishazánkban tartózkodó” irodalmár bormelléki beszélgetéseit emeli a véleményalkotás szintjére.³ Az emberi emlékezet amúgy is gyarló. Még a hiteles „tanúk” véleménye sem elég önmagában. Aki ezzel megelégszik, elfelejtkezik az alapvető jogszolgálati tételről: „egy tanú nem tanú”. Prekonceptiók, előítéletek nélkül, végtelen szorgalommal és hivatástudattal kell tehát megközelítenünk e sorsverte táj történetét és kultúrtörténetét. Nota bene: az egyes ember sorsát, történetét is.

Ha ezt elfogadjuk, és ennek alapján végezzük munkánkat, előbb-utóbb sikerrel járunk. Addig azonban nem elengedhetetlenül fontos, hogy hamarabb szülessen meg a kárpátaljai magyar írásbeliség története, mint maga az irodalom.

Azt is tudatosítanunk kell önmagunkban és olvasóink számára, hogy a kisebbségi irodalom nem feltétlenül és talán nem elsősorban szépirodalom. Biztos, hogy egy-egy vers ráolvasó ereje, képvarázsa gyógyító szerepet tölthet be a lelkileg-tesztileg sérült (sértett) közösségben, de az adott létformára való felkészülést legalább annyira segítheti a történelem, helytörténet, néprajz, tájrajz és a legfontosabb, az elvitathatatlan örökség: a nyelv, amely adott esetben a mozgalmas történelem és Kazinczy jóvoltából szinte teljesen azonos a magyar irodalmi nyelvvél. Ezért beszélünk gyakran irodalom helyett írásbeliségről, amelynek határai a befogadó igényéhez idomulnak. Tekintsük át tehát, mink van, mivel gazdálkodhatunk!

S. BENEDEK ANDRÁS

³ Kovács Imre Attila: *Thézeusz vagy Ikarosz?* UngBereg. Második Pánsíp Almanach. Ungvár–Budapest, 2000, 72. p.

TÜKÖR, SZÉL, FORGÁS

Fodor Géza költészetéről

Enigmatikus tájra készüljön az olvasó, ha kézbe veszi Fodor Géza legújabb kötetét. A népdalfoszlányok és absztrakciótöredékek elvont világába, ahol szerves egységbe rendeződik a hagyomány és a modernitás. Az elidegenedő ismerősség és az ismerőssé váló idegenség intellektuális lírájába, melyet a meghökkentő képek, szokatlan képzettársítások tettek és tesznek rendkívül izgalmassá. Versei már-már mértani pontossággal szerkesztett tudatos konstrukciók, az elme komoly kísérletei a lét erővonalainak feltérképezésére, még-hozzá nem mindennapi lírai érzékenységgel. Egész költészetén átsugárzik az egyetemességigény: a természet- és társadalomtudományok elemei, az emberi művészet remekei éppúgy az ihlet forrását képezik, akár a legegyszerűbb virágénekek. Vitathatatlanul modern költészet ez, mely az olvasó részéről is befogadói erőfeszítést vár el, és mindenképp széles horizontú alapos műveltséget feltételez. Befogadói erőfeszítést az újszerűen elvont képiség filozofikus mélységű titkosírásának megközelítéséhez és műveltséget a gyakori kulturális utalások dekódolásához. Aki Fodor Géza jelen kötetének olvasatába fog, ismernie illik a természettudományok eredményeinek humanizált kivonatát a tachyontól a hipertériig, ha nem akar botladozni a hivatkozások fizikai síkján, miként magát az irodalmat is, hogy kifejlessze költészetének megértéséhez a megfelelő olvasati stratégiát. Mindezek után biztosan nem éri majd csalódás!

Penckófer János írja, hogy Fodor Géza versei „Titokzatosságuk és egzotikumuk révén sokszor az érthetelenség határán mozognak, mégis vonzóak maradnak.” Vonzóak, hiszen a jó vers minden olvasatkor új, addig fel nem fedezett oldalát csillantja meg. A remekmű is azért időtlen, mert minden befogadáskor, minden korban kissé máshogy töri meg a tudat rávetülő fényét. Mivel nem közömbös a fény iránya, erőssége, hullámhossza sem. Újabb és újabb értelemhéjak válhatnak le a mű testéről, követve a versélvező pszichéjének, világlátásának változásait. Az értelem kifejezés ez esetben többet jelöl köznapi jelentésénél, mert hangulat, érzelem, atmoszféra „értését” is takarja. Ez esetben nem tudok nem Heideggerre s a modern utáni hermeneutikai filozófia elgondolásaira (Gadamer, Jauß, stb.) hagyatkozni, ahol a mű entitálásában, nyelviségében, olvasatában feltételezett immanenciát alapvetően megkérdőjelezzük, hiszen itt a mű tárgya, befogadásának közösségi és szubjektív (tehát nem teológiai és szakrális, mint az alteritás korában) élménye egymásra vonatkoztatva, összefonódva hozza egymást a létezésbe. Bár Heidegger hermeneutikája alapvetően megértésközpontú, ellentétpárja által mégis jóval közelebb sodor bennünket a recepcióesztétika diszciplínájához. Az értelmezés

centrumába a mű és befogadója közötti viszony kerül. Tehát mindenképp érdemes, irodalomelméleti szempontból is izgalmaival kecsegtető vállalkozás alámerülni Fodor Géza sajátos versvilágába.

Felütvén a költő szóban forgó, *Hamvazó Hold a jávoron (Vibaros Hold a jávoron)* című kötetét, szembeűnik, hogy a versek többsége már ismert, megjelent korábbi köteteiben, antológiákban. Az „ékszerész” azonban átrendezte kristályait, talán a vetület élességét tartva szem előtt. A gyűjtemény öt nagyobb egységre tagolt prizmarendszer. Közűlük az első a *Tűkőrszél és Széltűkőr* határolta *Tűkőrből szél* című ciklus. Már a ciklushatárt képező két költemény korábbi kötetekben elfoglalt helyéhez viszonyított pozícióváltozása is magyarázza az átszerkesztést: a szerző célja a tematikus keretbezártság, a feszesség növelése lehetett. Az egymásra rezonáló két vers jelentőségét mutatja, hogy már a költő 1986-ban (hosszú némaság után) publikált kis terjedelmű versfüzetének is *Széltűkőr* a címe. Emellett építkezésűkben, hangűtésűkben jellemzőek Fodor Géza költészetére. A tükőr-momentum, a tükürös párhuzam, mint a DNS egymásnak megfelelő kettős spirálja, az értelmezés kiindulópontjával is szolgálhat, annyira gyakran jelenik meg egész lírájában. A tükür, a létező önvizsgálatának legfőbb eszköze, ha nem torzít, az egzisztencia valós képét mutatja, s olyan összefűggésekre deríthet fényt, melyek nélküle homályban maradnának. E kettős sínpáron robogunk a tudományos szakkifejezésekkel is leírni kísérelt, látomásossággal is tágított, természetében is ábrázolt valóság megértése és megérttetése felé.

A két tükürvers által ölelt térben helyet foglaló nyolc költeményben a természeti környezetet jut szóhoz, a vegetáció ezerhangű muzsikája, s e csupa zene közt az ember. S ha a természeti környezet az ábrázolás eszköze, akkor nála gyakran felsorolásszerű: a *Nádon, fűszálon* zsbongását is a madárfajok sokaságával csiripelteti. De mert Fodor Gézánál semmi sem önmagáért való, itt is sorok közé rejtett titkokat sejteth meg az olvasó, melyek szinte megfoghatatlanok.

A következő ciklus, a *Szobor Hamletnek* már az intellektus legbensűbb termeibe vezet bennűnket, a tudatmely elvont terébe, a végsű kérdésekhez. A mottó is árulkodó: Shakespeare és a paradoxonkedvelű zen-buddhizmus. „– *H o g y a n lenni? – Az itt a kérdés.*” – szűl a ciklus egyik kulcsmondata, elűtérbe állítva az alkotmányok mindig másodík alapjogát, az emberi méltósághoz való jogot. Teljesűlhet-e ez a környezű versek többszűrűsen összzetett gondolati képeivel ábrázolt mindenségben, az *önmagába soha vissza nem térű ismétlűdés spirálján?* S eközben Arkhimédész „játszik”. Nem Szűrakuszai ostromakor, nem az első pun háborű egy meghatározott évében, hanem folyton. Szűksűgtelen Plutarkhoszt idűznűnk, hiszen a narrátor „térből tükűrből” kilépett.

Ebben a részben kap helyet a költű ars poeticájának is tartott *Ebonit ének* című költemény, melynek alvilági látomásában a költű, a művész, maga a

Művészet, a Hang ereszkedik alá Hádész iszonyatteljes birodalmába mai Orfeuszként. A Nagy László-i „ama sík” ez, mely (nem csak) József Attila óta kísérti rémálmainkat. Az egyes szám harmadik személy itt azonban az objektivitás érzetéig távolít, az alvilágot plasztikussá teszi, a páros rímek rendszere a maga abszurdnak ható játékoságával továbbra is a látomáshoz köt. Mesteri, amit itt a mű szöveg mögötti drámaisága dialógus nélkül is eljátszat a befogadóval.

A *Hódolat Michelangelo Buonarroti emlékének és a Képsorok Munkácsy Mihály albumából* a szerző jól ismert, korábban méltó publicitást kapott versei. Azt hiszem, a korábban említett vers mindennél beszédesebb jellemzése, hogy a szonettbeli ajánlás kapcsán ma is késztetést érzek arra, hogy arcom elé tartott kézzel próbáljam védeni magam a nap vakító korbácsaitól.

A *Monda* kötetbeli elhelyezése itt számomra meglepő. És nem elsősorban formailag. Fodor Géza verselésére általában jellemző, hogy modern tartalmakat is nyugodtan rá mer bízni a hagyományos, Kárpátalján különösen megszokott ütemhangsúlyos, „nemzeti versidom”-ra. Ez a vers elsősorban kontextusában rí ki a ciklus többi darabja közül. Egy olyan rendszerben, ahol a későbbi szerzemények Lator Lászlónak, Kovács Vilmos, Herman Melville vagy éppen Mickiewicz emlékének íródtak, a *Monda* szerepe minden esetre elgondolkodtató. Talán a felkiáltójeles verszáró mondat indokolhatja itteni szerepét, de ez indoknak elég halovány.

A ciklus záróakkordja, a *Loreley (Szonett tükörre, hologrammal)* szintén jól ismert és kielemezett költemény. A tükrözött szonett, szabálytalan szonettpár jellemzően a Fodor Géza-i jelképhalmazzal tűzdelt alkotás. A levegőtér izzása, reszketése, a lézeres zsarát, hologramos sugárzat ezredvégi kifejezései, s ezek klasszikus szonettformában való szerepeltetése is tipikusan költőnkre vall. Heine vagy Rilke kapcsán a mitológiája sem lehet ismeretlen a kultúrával akár csak középiskolás fokon foglalkozók számára sem. Az igazi meglepetés azonban a tükör felszínén éri az embert. Itt válik naggyá a vers. A visszafordított időben, ahol a víz már felfelé zuhog. És nem elsősorban az ötlet a bravúr, bár az is az. De általa a vers „célba ér”, a látomás tükre megmutat önmagunknak. A *Loreley* is valamifajta kulcsvers ebben a lírai univerzumban, magában is megérdemel egy önálló tanulmányt.

A *Belülről vérző tájakon* cikluscím kishazai szerzőtől valamiképp szubjektíve hat. A költő itt hatványozottabban igyekszik kifejezni látéletét a kisebbségi létről, a „kárpátaljiság” létélményéről. A Csoóri Sándornak ajánlott *Ily ránkvert sorssal* című szerzemény is ezt látszik igazolni, ahol a „belénk metszett országhatárok” között az átkok „zárlatolnak”, s a csillagászatból ismert pulzár-momentum harmonizál az illyési magasba írt hazával. A *Nul-lapont* ismét tipikus Fodor-vers: mágnesség, fordulat, tükör és szél. Elvont intellektuális tér, melyben csak a vers második fele nyújt kapaszkodókat a futóhomokföldön való gyökértájolás, a ciklikus időfelfogás forgásérzetének

említésével. Az ezt követő versek népiesebbek, balladisztikusan komorak, a személyes és nemzettörténeti gyász emlékeitől súlyosak. Majd a tantrikus Srí Yantra-jel, s Voznyeszenszkij tágítja a kulturális horizontot, ezt követően a lírai Ratkó József-nekrológ, melyben a címmé választott mondat is elhangzik, és a *Prelúdium, mindenkori októberre elé* kanyarint bennünket újra névlegesen is hazai tájra.

A következő ciklusban még dominánsabb a népköltészeti ihletettség. A *Szól a barmat énmellőlem* ősínek is nevezett felező nyolcása (Szerdahelyi István a XVI. századra datálja), népdalszerű refrénje a bizonyosság erre. Már-már énekelhető. De verstani szempontból nem monoton a ciklus, hiszen a következő, hatszotagos sorokból építkező mű strófáiban már játszik az ütemek szótagszámaival a költő. Bár itt is érvényesül az ütemfeleződés. A *Virágének* esetében még bonyolultabb a képlet, az időmértékes elemek szerepe jócskán megnövekszik, a negyedik sora például daktilikus szimultán. Ritmusérzékünk a kezdősort sem tudja nem háromüteműre tagolni. Az ütemhangsúlyos versrendszerben íródott költeményekben a növénynevek felsorolásszerűsége a már említett módon gyakori Fodor Gézánál.

Másik jellegzetessége ennek a ciklusnak, hogy itt a természettudományos utalások elvontságára (teljesen érthető módon) háttérbe szorul, átadva helyét a növényzimbolikának.

A *Kezd a bajnal basadni* szerzőnknel szokatlan ritmusproblémáját ellentételezik az e ciklusban helyet kapott, már ismert művek, mint az *Ecetfa zöld időben* című, amely Lator László *Fa a sziklafalonjával* rokon, ezzel együtt hamisítatlan Fodor Géza-vers a képi megjelenítés sajátos villódzásával. Az *Óda a színevéri tengerszemnél* szintúgy látványfestés, egyetlen részletgazdagon kidolgozott kép; a *Nomád ének* pedig a mitikus-misztikus mondókák, ráolvasások dikcióját követi. A befejező négy mű ugyancsak ismert korábbiakról.

E ciklus tizennégy darabja közül hét új, a szerző korábbi kötetében nem publikált vers. A kötet egészét tekintve a hetvenből huszonnégy. Az új keletű költemények többségének különbözősége az életmű korábbi részeitől talán az egyszerűbb prozódíájú népdalszerűségben ragadható meg leginkább, ahol a korábbi, többszörösen összetett képeket az egyszerűbb, primer allegorizálás váltja fel, a technikai és kulturális utalásokkal tűzdelt bonyolult és elvont belső világot pedig az áttetsző „közérthetőség”. E hangsúlyeltolódást egyik kritikusa „nemes egyszerűséggel” felhígulásnak nevezi, ami abban a vonatkozásban igaz, hogy ez a versnyelv poétikai és verstani szempontból kezdetlegesebb. Esztétikailag azonban korántsem biztos, hogy értéktelenebb is, hiszen voltaképpen e két beszédmód, pontosabban írásmód összemérhetetlen. Perdöntő itt csakis a hitelesség lehet, s Fodor Géza esetében erre enged következtetni az a tény, hogy korábbi költészetének mélyrétegeiből sohasem hiányzott az úgynevezett népiesség, csak az sajátos módon épült be markánsan egyedi

kifejezőmódjába. Úgy, hogy annak mögöttes teréből hat. Az életrajzi adatok is a fentieket támasztják alá. Kifejezőmódjában valóban közelebb került Forrás-nemzedékbeli társaihoz. Egyébiránt ebben az esetben is célravezetőbb lenne a művek egyenként való elemzése.

Az eredetiség és az eredetieskedés azért még külön fogalmak.

A kötetzáró fejezet címe egyben a gyűjtemény címe is. *Viharos Hold a jávoron...* Csak olvassuk el a címadót, és mindannyian tudni fogjuk, mit jelent.

A *Mint a bányász* is ismerős darab, szonett formájú materiális ebonit ének, amely megformáltsága okán is kiállta az időpróbát, pedig keletkezésekor az irodalomban hemzsegték a hasonló témákat pedzegető, álpátosszal telt, futószalagon gyártott selejtversek. A *Verhovinai szél* pedig az időmértékes akkordok szabaddallama. Első soraiban még szinte szabályos daktilus-vers, majd mielőtt monotonná válna, megbomlik a rend. Spondeusokkal lassít, ionicusokkal hangszerel, mígnem beleveszünk a képi muzsikába.

Az e ciklusban helyet kapott hat új alkotás jobban integrálódik az életmű testébe, mint a fentebb tárgyaltak. A már ismertekhez hasonlóan a költő egyéni látásmódját sugárzó szimbólumokat remegtető fotográfiák, vagy inkább azok egymást is átfedő végtelen sora. Mert itt minden mozgásban van. Még a statikusnak hitt tárgyak is, keletkezésük, megsemmisülésük drámájában. Minden csupa dinamika, történés, esemény. Keletkezés és megsemmisülés, születés és halál drámája. S az ember tele szerelmes rettenettel.

Sötét tónusok szálaival átszótt, megrázó versvilág a Fodor Gézáé. Bármit is néz, bármit is mutat, azt idő- és térbeli teljességében láttatja. A biztoshoz, biztonságához menekülni vágó lélek szembesül itt az örök bizonytalannal. Mert minden elforog, fények, hangok, érzetek villódnak szakadatlan. A létezés teljessége az örök átváltozás. A szemlélő kövületeket néz, és maga is fosszília, miközben megtörténik vele a jelen, az élet nagy örvénye. Ezért megrázó, katarzist kiváltó versvilág a Fodor Gézáé. Egyszerűen érthetetlen, miért nem jutalmazták eddig... [Fodor Géza: *Hamvazó Hold a jávoron (Viharos Hold a jávoron)*, *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2006.*]

BAKOS KISS KÁROLY

AZ ÚJ NEMZETSTRATÉGIA JEGYÉBEN

A határon túli magyarság már megtapasztalhatta, mit is jelent az éppen hivatalban levő magyar kormány újnak nevezett és – legalábbis a kidolgozó szerint – nyilván üdvözítőnek vélt nemzetstratégiája.

A megszorítások, az összevonások, a leépítések és a nemegyszer átgon-dolatlanul kiadott rendeletek valójában sok ezer ember életét keserítik meg. Ez alól a Magyarországon tanuló külföldi diákok sem kivételek.

Például egyetlen tollvonással elrendelték a határon túli magyar diákoknak szállást biztosító kollégium másik intézet alá vonását. Az új igazgató körlevele már sejtetni engedte a változások irányát, hiszen kiemelte, hogy az intézet fontosnak tartja ugyan a határon túli magyar diákok támogatását, de nem elsődlegesen. (Elsődleges a bevételek növelése és a kiadások csökkentése – L. J.) Magyarán szólva: a kollégiumi elhelyezés során eddig kiemelten kezelt határon túli magyar diákok egy kategóriába kerültek az összes többi külföldi állampolgárral.

A tartózkodásra feljogosító okiratok beszerzésének feltételei szinte hétről hétre szigorodnak. Tavasszal született egy rendelet, miszerint minden Magyarországon tartózkodni kívánó külföldinek rendelkeznie kell teljes körű egészségügyi biztosítással. Ez vonatkozik az itt tanuló diákokra is. Eddig elég volt egy nyilatkozat, mely szerint szükség esetén az érintett a bankszámláján lévő összegből fedezi az egészségügyi ellátását. Az új jogszabály az ösztöndíjjal nem rendelkező és tandíjat fizető diákokat érinti a legsúlyosabban, mivel aki-nek eddig nem volt tb-kártyája, az Országos Egészségügyi Pénztárnál köthet egészségbiztosítási szerződést. A havi befizetési díj közel 20 000 forint. Talán mondanom sem kell, hogy egy diákmunkából élő, kollégiumi „laktórt” és tandíjat fizető tanuló számára mekkora plusz anyagi megterhelést jelent ez. És még nincs vége, hiszen hat hónapig, azaz közel 120 000 forint befizetés ellenére a diák nem jogosult teljes egészségügyi ellátásra – a tisztelt hivatal csak az elsősegély költségeit fedezi. Ami – mondjuk – egy ukrán állampolgár esetében amúgy is ingyenes lenne, mivel az ilyen esetekre megkötött magyar-szovjet államközi szerződés még érvényes.

Ha bárki a tartózkodási engedélyét szeretné meghosszabbítani, be kell szereznie a tb-kártyát. Ekkor éri a meglepetés. Az Országos Egészségügyi Pénztár ugyanis csak olyan külföldi állampolgárral köt szerződést, aki legalább hat hónapig érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkezik. A kör bezárult, és az ember óhatatlanul a 22-es tökéletes csapdájában érzi magát.

Mindez csupán azért történik így, mert a reformoknak nevezett kapkodó intézkedések közepette az illetékesek figyelme nem terjed ki arra, hogy

átgondolják, ellenőrizték az új jogszabályok gyakorlatba való átültetésének folyamatát, lemérjék döntéseik következményeit.

Az egyetemista, aki éppen nyakig merül a vizsgaidőszak nehézségeibe, ráadásként a tisztelt hivatalok által felállított akadályokon is kénytelen átverekednie magát. Már ha egyáltalán képes erre. Akivel az egészségügyi pénztár nem hajlandó szerződést kötni, elindulhat kilincselni a magánbiztosítóknál. Nincs sok választása, biztosításra azonban szüksége van, sürgősen. Ilyen esetben sokszor még nagyobb anyagi terhelést kell vállalnia. De vállalja, mert tanulni akar. Mert diplomát akar szerezni. Nem azért küzdött sok éven át, hogy néhány bürokrata miatt romba dőljön az élete.

Csak emlékeztetőül: ezek az intézkedések persze minden Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárt érintenek. Ám – és ezt kénytelen vagyok újra hangsúlyozni – leginkább az ösztöndíjjal nem rendelkező, ugyanakkor tandíjfizetésre kötelezett, szerény anyagi helyzetben lévő családból származó határon túli magyar diákokat sújtja, már-már leküzdhetetlen terhet róva rájuk – az új nemzetstratégia jegyében...

LENGYEL JÁNOS

KÁRPÁTALJAI GÖRÖG KATOLIKUSOK AZ ILLEGALITÁS ÉVEIBEN

A görög katolikus hívek szertartásukban és hagyományukban teljes egészében a keleti (bizánci-görög) rítus szerint élnek, hitben és egyház-szervezetben azonban a római katolikus egyházhoz tartoznak.

1945 előtt a kárpátaljai görög katolikus egyház Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye néven a történelmi Magyarország része volt. A néphagyomány szerint már a tatárjárás idején, 1646-ban fennállt, az Ungvári Unió felvétele után egyesült Rómával. Alapítása óta különleges státust élvez: Ecclesia sui iuris, azaz önálló egyházmegye, közvetlenül a Vatikánnak alárendelve. Teljesen önálló joghatósággal bíró egyházmegyének a Szent-szék 1771-ben ismerte el. A XVIII. században Mária Terézia a munkácsi püspökségnek adta az ungvári jezsuiták templomát és rendházát. Ezután költözött át a püspökség Ungvárra, de az egyházmegye neve továbbra is a régi, munkácsi maradt. A püspökség a XX. század első felében jelentősen fejlődött Gebé Péter (1924–1931) és Sztojka Sándor (1932–1943) vezetése alatt is.

A második világháború után vidékünk a Szovjetunió része lett. Az államhatalom részéről megtorlás kezdődött az itt működő egyházak ellen. A szovjet hatóságok megsemmisítő szándéka leginkább a görög katolikus püspökséget, papjait és híveit sújtotta, mivel ők ellenezték a vidék Szovjetunió általi bekebelezését. A sztálini önkényuralom célja egyértelmű volt: kiszakítani a kárpátaljai görög katolikus egyházat a római pápa fennhatóságából, és a moszkvai ortodox pátriárka, a szovjethatalom hűségese szolgálója alá rendelni.

Az intézkedések főleg a pápához hű papokat sújtották, akik nem voltak hajlandók az aposztáziára, azaz hitük megtagadásával az ortodox vallásra való áttérésre. Mivel Romzsa Tódor püspök (1944-től püspök) nem tagadta meg a Szentszékkel az egységet, az egyházmegyét és papjait pedig felkészítette a kitarásra, Manajló Mária Teofilia Szent Bazil rendi apáca visszaemlékezése szerint a titkosszolgálati szervek 1947 októberének végén merényletet követtek el ellene. A püspök könnyű lovaskocsijába teljes sebességgel belerohant egy Studebaker típusú szovjet katonai teherautó. Ezt a gépkocsit követte egy másik teherautó, amelynek utasai leugráltak és vasdorongokkal ütlegelték a főpásztort. Romzsa Tódor azonban ekkor még életben maradt, kórházba szállították. 1947. november 1-jén a kórházban megmérgezték, valószínűleg ciánkálival. Hivatalosan agyvérzést állapítottak meg nála.

A vallás nyilvános tevékenységét korlátozták, templomait átadták a pravoszlávoknak. Mindazokat, akik nem nyugodtak bele egyházuk likvidálásába, hitüket nem tagadták meg, letartóztatták és elítélték vagy ítélet nélkül kivégezték. 1945–1949 között a 424-ből 35 görög katolikus pap lett a vallásüldözés áldozata.

Közülük 2 lelkészt agyonlőttek; 10 főt 1-től 8 évig terjedő kényszermunkára, 12 főt 10 évre, 11 főt 20-25 évre, valamint polgári jogfosztásra, vagyonelkobzásra ítélték. Tizenegy pap nem tért haza, ők meghaltak a rabságban. A többieket az 1950–60-as években engedték csak haza. A 35 lelkész között volt Volosin Ágoston is, aki rabságban halt meg 1946-ban.

Voltak olyan görög katolikus papok – szám szerint 143 fő –, akik emigráltak. A legtöbbben Csehszlovákiában rekedtek még 1938-ban vagy azután távoztak oda (117 fő, 82%). Magyarországra 10 fő (7%), az USA-ba 12 fő (8%), Romániába 4 fő (3%) 1944 után emigrált.

1945–46-ban már nem engedélyezték az iskolai hittanoktatást, az egyházi, a parochiális és a felekezeti iskolai vagyont államosították, az egyházközségek működése címén magas jövedelmi adókat vetettek ki.

1949. február 17-én betiltották a munkácsi püspökség nyilvános működését. Dr. Ortutay Elemér pap, teológiai tanár szerint akkor a parochiák száma 265 volt, a papoké 350, akiknek túlnyomó többsége nő, családos ember. A hívek száma 450 000 fő, ebből 28 000 magyar, 16 000 román, kis százalékban szlovák; a túlnyomó többség ruszin nemzetiségű volt. Az egyházmegye papi szemináriumát, női és férfi tanítóképzőjét, árvaházát, kollégiumát és levéltárát szintén felszámolták, az ungvári püspöki palotát elvették az egyháztól.

1949 februárjától újra kezdődött az ítéletek sorozata. Zárt, rövid tárgyalások voltak, úgynevezett „népbíróság” ítélezett. Ha a vádlott beismerte, hogy görög katolikus pap, akkor 10 vagy 25 évi kényszermunkára, valamint polgári jogfosztásra, vagyonelkobzásra ítélték. 1952 júniusáig, amikor befejeződött a száműzések sorozata, 94 lelkészt ítélték el: 7 főt 10, 81 főt 25 évre; 5 pap bujkált, egy papot, Orosz Pétert pedig, akit 1944-ben, titokban püspökké szenteltek, agyonlőtt egy milicista. Az elítélteket az 1950-es évektől az 1960-as évekig fokozatosan engedték haza, 16 fő meghalt a munkatáborokban.

Bendász István, Felsőveresmart parochusa, dombói kerületi esperes, a későbbi neves történész szintén az elhurcolt papok között volt. 25 évi kényszermunkára ítélték. Ő Vorkután töltötte büntetését, paptársai pedig Karagandában, Ábezben és Szibéria különböző lágereiben. Fogságának éveiben titkos naplót vezetett, és azt kalandos úton eljuttatta családjához. Lágeri naplóját *Öt év a szögesdrót mögött* címmel adták ki 1991-ben.

46 hithű papot nem vittek el, ők illegálisan működtek tovább. Teológiai végzettségük ellenére alacsony beosztásban kellett helytállniuk

munkahelyükön, minimális bérért. Állandóan figyelték őket. Gyengültek a hitközösségek. Egyesek a római katolikus templomokat választották; mások ragaszkodtak őseik templomához, ortodox liturgiát hallgattak; sokan abbahagyták hitük gyakorlását és később különböző szekták áldozataivá lettek, igazolva Bendász Dániel szavait: „A hit ellensége nem a tudás, hanem a tudatlanság.”

1949 januárjától a papok egy része áttért a pravoszláv hitre. Többségüknél lelki terrort alkalmaztak, de Bendász Dániel szerint olyan esetekről is beszélnek, hogy fizikailag bántalmazták őket. A továbbiakban semmi bántódás nem érte az aposztatákat. 131 lelkész tért át. Közülük a rendszerváltozásig 48 fő (37%) elhunyt, 42 fő (32%) megmaradt pravoszlávnak, 41 fő (31%) visszatért a görög katolikus hitre.

A visszatérésben megfigyelhető némi ingadozás. 1949-ben 2, az 1950-es években 17, az 1960-as években 5, az 1970-es években 9, az 1980-as években és 1990-ben pedig 4-4 pap tért vissza; a legtöbben 1953-ban és 1956-ban, ami összefügghet Sztálin halálával. Hruscsov idején csökkenés állt be, majd a Brezsnyev-éra közepén újra némi növekedés következett (brezsnyevi politika), amit aztán ismét csökkenés váltott fel.

Az aposztáziának aláíró papok egyébként mindig azt hangoztatták, hogy ők továbbra is ugyanolyanok, mint korábban. Azt állították magukról, hogy ők „regisztrálva vannak”. Az ötvenes években azonban voltak olyanok, akik a „pravoszláviában” aktívak voltak. A nép sok esetben abban a hitben élt, hogy megmaradt görög katolikusnak, csak hivatalosan volt ortodoxnak bejegyezve.

Romzsa Tódor (2001-ben boldoggá avatták) halála után apostoli adminisztrátor nélkül maradt az egyház. A hivatalosan kanonok Chira Sándort tekintették vezetőnek, aki száműzetésből, Karagandából látta el az egyházmegye püspöki teendőit. Püspök voltát csak 1983-ban, a halálos ágyán engedte nyilvánosságra hozni. (Chira Sándort 1945. december 30-án szentelte püspökké Romzsa Tódor.)

Idehaza Murányi Miklós apostoli vikárius, püspöki irodaigazgató, teológiai tanár szervezte az egyház újjászületését, megerősödését és az illegális papképzést.

Az illegáltságban 50 papot és id. Szabó Konstantin (1977), Szemedi János (1978), Holovács József (1983) személyében 3 püspököt szenteltek fel. Nagy meglepetés érte az egyházmegyét, amikor Szafron Dmíterko ivanofrankovszki püspök 1988-ban Lembergben püspökké szentelte Margitics Iván áldozópapot Kárpátalja részére.

Az ún. peresztrojka nem hozott javulást a görög katolikus egyház számára, sőt, a hatóságok részéről egyre gyakoribbá váltak a zaklatások.

Elkeserítő volt a 80-as években a papi hivatás iránti közöny is. Ekkor már érezte hatását az állami iskolák vallásellenes oktatásának szelleme. Dr. Ortutay Elemér és Holovács József lakását csak néhány papjelölt látogatta. Majdnem öt éven át nem volt papszentelés sem. Majd 1986-ban Dr. Ortutay Elemér ifj. Szabó Konstantin klerikust ajánlotta a papszentelésre.

Szemedi János titokban felszentelt püspök 1987. augusztus 24-én Dr. Ortutay Elemér lakásán pappá szentelte Berecz Lászlót, aki 1990-től 2000-ig Makkosjánosí parochusa volt.

Az 1980-as évek végén a Galíciában élő ukránok körében mozgalom indult az unitus egyház visszaállítása érdekében. 1988 nagypéntekén Ungváron, a Kálvária-dombon megtartották az 1949 óta első nyilvános szentmisét. Ettől kedve itt és Kárpátalja-szerte, temetőben, templomkertekben vasárnaponként és minden egyházi ünnepen összegyűltek a görög katolikus hívek. Szemedi János megyéspüspök 1989 novemberében celebrálta első püspöki szentmiséjét.

1989. december 13-án jelent meg a szovjet kormány rendelete, mely hatályon kívül helyezte a görög katolikus egyház működését betiltó 1949. évi rendeletet. Bendász Dánielt idézve: az egyházmegye „megfogyva bár, de törve nem”, hatalmas erkölcsi értékekkel gazdagodva fokozatosan kilépett az illegalitásból. Rehabilitációja a mai napig sem történt meg, vagyis – Bendász Dániel adatai szerint – 227 templom még mindig az ortodox hívek birtokában van.

1990 tavaszán megkezdte működését az új papi szeminárium. Ugyanezen év júniusában, a Rómában tartott szinóduson Margitics Iván segédpüspök javasolta a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegyének a Lembergi Érsekséghez való csatolását, Szemedi János megyéspüspök és Holovács József segédpüspök azonban kategorikusan elutasította az okirat aláírását, mivel a csatolás következményeként megszűnt volna a különleges státus.

1991-ben a görög katolikusoknak sikerült visszakapni az ungvári székesegyházat. Bendász Dániel adatai szerint napjainkban (1999-es adat) Kárpátalján 290 bejegyzett görög katolikus egyházközség működik; templomaik száma 119, amelyekben 117 felszentelt pap látja el a híveket. A megyei tanács határozata szerint az egykor elkobzott 78 görög katolikus templomot közösen kellene használni, de 66 templomot a mai napig csak ortodox hívek használnak.

Bendász Dániel szerint Kárpátalján ma megközelítőleg 350 000 görög katolikus él. Ebből 23-25 000 fő magyar nemzetiségű. Más források szerint a hívek száma ennél jóval kevesebb, 220 000 fő, közülük magyar nemzetiségű kb. 15 000 fő. Az egyházmegye 16 esperesi kerületből épül fel.

BIBLIOGRÁFIA:

1. БЕНДАС ДАНИІЛ: Діяльність греко-католицьких священиків Закарпаття під час репресій Церкви радянської владою. – Важливі віхи в історії Мукачівської Греко-Католицької Єпархії. Ужгород, 1998.
2. BENDÁSZ ISTVÁN–BENDÁSZ DÁNIEL: *Hehelyállás és tanúségtétel*. Galéria–Écriture Kiadó, Ungvár–Budapest, 1994.
3. BENDÁSZ ISTVÁN: *Részletek a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye történetéből*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1999.
4. BENDÁSZ ISTVÁN: *Őt év a szögesdrót mögött*. Aggionamento Könyvkiadó, Budapest, 1991.
5. BOTLIK JÓZSEF: *Hármas kereszt alatt*. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 1997.
6. HETÉNYI VARGA KÁROLY: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. Lámpás Kiadó, Abaliget, 1992.
7. Internet: <http://www.communio.hu/ppek/k127.htm>, 2005.
8. LEHOCZKY TIVADAR: *Bereg vármegye*. Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum kiadó, Budapest–Beregszász, 1996.
9. MOLNÁR JÓZSEF–MOLNÁR D. ISTVÁN: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász, 2005.
10. MÓRICZ KÁLMÁN: *Ébredező, lábadozó egyház*. Kárpátalja, II. évf. 13. szám, 1991.
11. MÓRICZ KÁLMÁN: *Kárpátalja történelmi eseményeinek kronológiája (1918–1994)*. Hatodik Síp, VII.évfolyam, 1995.
12. MÓRICZ KÁLMÁN: *Van fontosabb is, mint a rongy életünk*. Kárpátalja, II. évf. 19. szám, 1991.
13. *Munkácsyegyházmegyei körlevelek*. I/1944.
14. ORTUTAY ELEMÉR: *A kárpátaljai görög katolikus egyház helyzete, a vallás és a kisebbségi magyar sors*. Görögkatolikus Szemle, Nyíregyháza, 1993.
15. PIRIGYI ISTVÁN: *In memoriam Bendász István*. Megmaradni, Karácsonfalva, 2004. VII–VIII.
16. PUSKÁS LÁSZLÓ: *Romzsa Tódor élete és halála*. Örökségünk Kiadó, Nyíregyháza, 1998.
17. SZABÓ KONSTANTIN: *Ilyen még nem volt....* Görögkatolikus Szemle, I. évf. 7. szám, Nyíregyháza, 1990.
18. SZABÓ LÁSZLÓ: *Kárpátaljai demográfiai adatok*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993.
19. САБОВ ЮРІЙ: Здобутки і проблеми в відносинах з державою греко-католицької церкви на Закарпатті. Регіональні студії, Ужгород, 2001.
20. TÖRÖK JÓZSEF–LEGEZA LÁSZLÓ: *A 350 éves papnevelő intézet*. Budapest, 1998.
21. *Történelmi Világtatlasz*. Cartographia Kft., Budapest, 2001.
22. UDVARI ISTVÁN: *Ruszinok a XVIII. században*. Nyíregyháza, 1994.
23. ZSÁTKOVICS KÁLMÁN: *A munkácsi papnevelő iskola*. Görög-katolikus Szemle, 33. szám, Nyíregyháza, 1910.

ADATKÖZLŐK:

1. Bendász Dániel, a Beregszászi Esperesi Kerület esperese (szül. 1938), Nagyszőlős.
2. Egressy Miklós, görög katolikus pap (szül. 1964), Makkosjánosi.
3. Berecz László, görög katolikus pap (1929–2005), Szerednye.

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2007. április – május – június – július

Április

- ❖ Tisztújító közgyűlést tartott a Magyarok Kijevi Egyesülete. **Vígh János** leköszönő és **Vass Tibor**, az újonnan megválasztott elnök a közösség legsúlyosabb problémájaként a Kijevi Magyar Ház helyzetét említette.
- ❖ A Beregszászi Görög Katolikus Esperesi Kerület **dr. Ortutay Elemér** tiszteletére emléktáblát helyezett el az áldozópap alma matere, a jelenlegi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium épületének falán.
- ❖ A Magyar Költészet Napján a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola diákjai kedvenc verseikből, **Pencköfer János** és **Vári Fábian László** költők pedig saját verseikből olvastak fel. A Somi Általános Iskolában **Nagy Zoltán Mihály** író részvételével tartottak író-olvasó találkozót. A kaszonyi, a jánosai, a bátyúi és a nagyberegi középiskolában szavalóversennyel méltatták a költészet napját.
- ❖ A II. Rákóczi Ferenc KMF Hallgatói Önkormányzata tisztújító közgyűlésén a leköszönő **Bátyi Szilvia** helyett **Séra Magdolnát** választották a HÖK elnökévé.
- ❖ A Tiszapéterfalvai Tájmuzeum virágvasárnapi rendezvényén a helyi Kölcsey Ferenc Középiskola tanulói bemutatót tartottak a húsvéti ünnepkörhöz kapcsolódó egyházi és világi szertartások kialakulásáról, valamint a Tiszahátra jellemző húsvéti hagyományokról.
- ❖ Az Égtájak Művészeti Találkozó programjának keretében Beregszászon a Lendvai Diákszínpad előadta a *Van, aki forrón szereti* című romantikus vígjátékot, Eszenyben, Tiszapéterfalván és Beregszászon hét határon túli régió néptáncgyűttese adtak műsort, Tiszapéterfalván Kárpát-medencei értelmiségi fórumot rendeztek.
- ❖ Az Euroclip–Eurokapocs Közalapítvány támogatásával, *Fiatalok a fiatalokért az Európai Unióban* címmel a Gordiusz Magyar Diákszövetség kontaktnapot és szakmai konferenciát szervezett Beregszászon.
- ❖ A Beregszászi Művelődési Ház és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség szervezésében megtartották az amatőr magyar bábosok hagyományos, évente megrendezett találkozáját Beregszászon.
- ❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán lezajlott Rákóczi-napok keretében retrospektív kiállítás nyílt **Veres Péter**, a 2004-ben elhunyt beregszászi festőművész alkotásaiból.
- ❖ *A közoktatás és a kisebbségi oktatás helyzetéről az Európai Unióban és Ukrajnában* címmel tudományos konferenciát rendeztek a II. Rákóczi Ferenc KMF Esztergom termében.
- ❖ A II. Rákóczi Ferenc KMF-en felavatták Zrínyi Ilona mellszobrát, a Bolyai János Honvéd Alapítvány ajándékát.
- ❖ *Tannyelvpolitika a határon túli magyar felsőoktatásban* címmel, kárpátaljai felsőoktatási intézmények képviselői és magyarországi szakemberek részvételével beregszászi megbeszélést tartottak a beregszászi főiskolán.
- ❖ *A könyv utóélete* címmel, a II. Rákóczi Ferenc KMF és a magyarországi Szépirok Társasága szervezésében egyedülálló irodalmi este került sor a főiskola Esztergom termében. Az író-olvasó találkozó meghívott vendégei voltak: **Esterházy Péter**, **Závada Pál**, **Csaplár Vilmos**, **Tolnai Ottó**, **Mészáros Sándor**.

❖ Az Edoxia-20 Közalapítvány szervezésében játékonysági előadásra került sor Dunakeszin a II. Rákóczi Ferenc KMF javára. A műsoros est fővédnöke **Sólyom László**, a Magyar Köztársaság elnöke volt, aki hivatalában fogadta a közalapítvány vezetőit, valamint a főiskola képviseletében **dr. Orosz Ildikó** elnök asszonyt és **Soós Kálmán** rektort.

Május

❖ A munkácsi Szent Márton Székesegyházban több mint 160 résztvevővel megrendezték a 12. Kárpátaljai Katolikus Ifjúsági Találkozót, amelynek főelőadója **Losák István** rahói plébános volt.

❖ Gáton emléknapot tartottak a 80 évvel ezelőtt született és 30 éve elhunyt **Kovács Vilmos** tiszteletére. Az iskola falán elhelyezett emléktáblát **Román Erika**, az intézmény igazgatója, **Kovács Gábor**, a költő fia és **Lórincz Béla**, a község polgármestere leplezte le. **Dupka György**, a MÉKK elnöke **Kovács Vilmosra** mint költőre, íróra és polgárjogi harcosra, **Barzsó Tibor**, az *Együtt* olvasószerkesztője mint barátira és kollégára emlékezett. Ugyanezen a napon lezajlott a középiskola diákjai körében meghirdetett szavalóverseny.

❖ Vidékünk egyik legnevesebb tudósa, a száz éve született **Fodor István** biológusprofesszor tiszteletére egykori kollégái emlékülést rendeztek Budapesten. A rendezvényen jelen volt a tudós fia, a Kaliforniában élő **ifj. Fodor István** egyetemi tanár is.

❖ Kettős ünnepség zajlott le a nagymuzsalyi református gyülekezetben: a templom- és lelkeszszenelés. A hívek kitartó gyűjtésének köszönhetően kívül-belül felújított templomban **Estók István** lelkipásztor tette le az esküt.

❖ A II. Rákóczi Ferenc KMF-en meghirdetett nyílt napon az érdeklődőket tájékoztatták az idej felvételi rendjéről, a főiskolai életről és bemutatták nekik a tantermet, az intézmény kollégiumát.

❖ Ungváron, a Kárpátaljai Nemzetiség Központban a MÉKK megrendezte a XIV. Ungvári Művészeti Napokat. Megnyitó beszédet mondott **Dupka György**, ezt követően a **Kocsis Ágnes** és **Bilák Vitália** alkotta tiszapéterfalvai *Brilliant-duó* hegedűjátéka hangzott el. A továbbiakban az érdeklődők megtekinthették **Réti János** festő- és grafikusművész egyéni tárlatát, valamint az Intermix Kiadó gondozásában megjelent új könyveket, köztük *Ma kiáltatok* címmel egy újabb válogatást **Kovács Vilmos** verseiből. **Barzsó Tibor** szerkesztő beszámolt a szerző szépprózai műveinek készülő kiadásáról. **Zselicki József** ismertette *Hír* című verskötetét és elmondta néhány versét, **Zubánics László** beszélt *Víz tükrére történelmet írni...* című, helytörténeti témájú kötetéről és bemutatta **Pilipkó Erzsébet** *Ütköző identitások* című monográfiáját. A rendezvényen jelen volt és bemutatkozott az *Új Vetés* című antológia három Együtt-nívódíjas szerzője: **Bakos Kiss Károly** költő, **Lengyel János** író és **Kovács Gábor** esszéista, valamint **Papp Magda** társelnök vezetésével a Kárpátaljai Szövetség küldöttsége.

❖ Nagyszőlősen megrendezték a II. Kárpátok-Tisza Konferenciát, amelynek résztvevői aláírták a Tisza Chartát, azt a dokumentumot, amely nemzetközi egyezményként a Kárpátok-Tisza régió természetvédelmi, infrastrukturális és turisztikai fejlesztésében az érdekelt országok közös fellépését és érdekérvényesítését szorgalmazza.

❖ **Kodály Zoltán** életét és munkásságát bemutató tárlat nyílt az Ungvári Néprajzi Múzeum kiállítótermében.

❖ A Magyar Köztársaság főkonzulátusának szervezésében Ungváron vendég szerepelt a világhírű debreceni Kodály-kórus.

❖ A közelmúltban elhunyt **Tóth Lajos** festőművész tiszteletére emlékkiállítás nyílt a II. Rákóczi Ferenc KMF Esztergom termében.

Június

❖ Az Ukrán Képzőművészek Nemzeti Szövetsége kezdeményezésére, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás támogatásával Kijevben kiállítás nyílt **Glück Gábor**, a neves kárpátaljai festőművész alkotásaiból.

❖ A Beregi Ünnepi Hét rendezvénysorozat keretében emléktáblát avattak **Hunyadi János** tiszteletére a Beregszászi Kossuth Lajos Középiskolában, megnyitották a beregi a és a vásárosnaményi régió képzőművészei, ezen belül **Bökényi Anna** és a Bereg Alkotóegyesület munkáit bemutató kiállítást, a járási könyvtárban lezajlott író-olvasó találkozon **Dupka György** bemutatta az Intermix Kiadó legújabb kiadványait, találkoztak és műsort adtak a Beregszászi Nyugdíjasok Petőfi Sándor Egyesülete és a testvér-nyugdíjasklubok tagjai, és előadást tartott a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti színház társulata.

❖ *A magyar fájdalom versei és dalai* címmel adott közös műsort a trianoni békeszerződés aláírásának 87. évfordulóján a beregszászi nyugdíjasklub és az Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház gyermekstúdiója.

❖ **Kocsis Károly**, az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének főmunkatársa, a Miskolci Egyetem tanszékvezetője vezetésével 40 fős küldöttség kereste fel a történelmi nevezetességekről ismert kárpátaljai településeket. A vendégeket Ungváron **Dupka György**, a MÉKK elnöke tájékoztatta a kárpátaljai magyarság helyzetéről.

❖ **Bagu Balázs** nyugdíjas tanár, néprajzkutató kezdeményezésére, a MÉKK és Beregszászi Járási Közoktatási Osztály szervezésében megtartották a Kárpátaljai Gyermekjátékok I. Szemléjét a Bányai Középiskolában.

❖ A Budapesten lezajlott 78. Ünnepi Könyvhéten a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete 342 új kiadványt kínál az érdeklődő olvasóknak, közte a **Dupka**

György által vezetett Intermix Kiadó könyveit: **S. Benedek András** Készülődés. *A kárpátaljai magyar írás* című irodalomtörténeti esszéjét, **Füzesi Magda** *Szöttes pirossal, feketével* című kétnyelvű verskötetét, *Ma kiáltsatok* címmel egy válogatást **Kovács Vilmos** költészetéből, **Zselicki József** *Hír* című verskötetét, **Zubánics László** *Víz tükrére történelmet írni... című helytörténeti témájú kötetét, Pilipkó Erzsébet* *Ütköző identitások. A kárpátaljai magyar katolikusok etnikai és vallási identitásának vizsgálata az 1989-es változások kapcsán* című monográfiáját. A könyvhéten jelen volt és dedikálta könyvét **Balla D. Károly**, **Berniczky Éva**, **Nagy Zoltán Mihály** és **Lengyel János** író, valamint **Bakos Kiss Károly** költő.

❖ A Város Napja alkalmából *Beregszász diszpolgára* címet kapott **Heckó György**, az Egyedi Ötletek Ukrainai Akadémiájának elnökhelyettese és **Beregszászi Olga** művésznő, **Ljubov Percjuk** költőnőt pedig *Pro Urbe-dijjal* tüntették ki.

❖ A beregszászi járási Nagyberegen a falunap alkalmával másodszor rendeztek szöttesfesztivált.

❖ Öt kárpátaljai civil szervezet, a Magyar Oktatásért Szülők és Pedagógusok Tanácsa, a Magyar Oktatásért Alapítvány, a KAMOT Jótékonyági Alapítvány, a Magyar Iskolaigazgatók Fóruma és a Magyar Ifjúságért Jótékonyági Szervezet kezdeményezésére létrejött a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Egyeztető Tanács.

❖ A Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása, a MÉKK és az UMDSZ szervezésében megyeszerte folytatódik annak a projektnek a megvalósítása, amelynek keretében magyar nemzeti zászlót kapnak az önkormányzatok és a civil szervezetek. Legutóbb Nagybégányban és Mezőváriban került sor a települések címeres zászlójának, illetve a nemzeti lobogó átadására.

❖ Ungvár, Munkács és Beregszász után a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusa szervezésében Técsőn is megrendezték a 800 éve született, Európa-szerte ismert és tisztelt Árpád-házi **Szent Erzsébet** életét bemutató kiállítást.

Július

❖ Az Ungvári Bábszínházban megrendezték a VI. Nemzetközi Gyermekbarát Fesztivált. Megnyitó beszédet mondott **Herczog György**, a megyei oktatási főosztály vezetője, a gyermekereget üdvözölte **Gajdos István**, az UMDSZ elnöke és **Horváth Sándor** író.

❖ Tiszapéterfalván 12. alkalommal rendeztek népzene-, néptánc-, és kézműves tábort, ahol esténként táncház várta a nyaralókat. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház Gyermekstúdiója előadta **Molnár Ferenc Pál utcai fiúk** című művének színpadi adaptációját, a református templomban játékonysági koncertet tartottak, amelynek bevételét a helyi művészeti iskola javára ajánlották fel a szervezők.

❖ A Técsői Református Líceumban mintegy 200, többek közt romániai, szlovákiai és magyarországi fiatal részvételével lezajlott a 12. Kárpát-medencei Diáktalálkozó.

❖ A Rákóczi-szabadságharc első győztes csatájára emlékeztek a Tiszaujlak határában álló Turul-emlékműnél. A KMKSZ szervezésében lezajlott ünnepségen magyarok és ruszinok százai vettek részt. Többek közt beszédet mondott **dr. Fónagy János** országgyűlési képviselő, a FIDESZ–MPSZ budapesti elnöke és **Kovács Miklós**, a KMKSZ elnöke. A rendezvényen jelen volt **Sziklavári Vilmos**, a Magyar Köztársaság ungvári főkonzulja, **dr. Orosz Ildikó**, a KMPSZ elnöke, **dr. Soós Kálmán**, a II. Rákóczi Ferenc KMF rektora.

Dolhán a Rákóczi Szövetség Beregszászi Városi Szervezete és a Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség tartott megemlékezést.

❖ *Az Európai Unió kívül és belül* címmel, hagyományosan a KMKSZ és a magyarországi Pro Minoritate Alapítvány rendezte meg a 15. Kárpátaljai Nyári Szabadegyetemet, ezúttal a Szinevéri-tónán.

❖ Kétnapos hivatalos magyarországi látogatása alkalmával **Viktor Juscsenko** ukrán államfő tárgyalásokat folytatott Sólyom László köztársasági elnökkel, Gyurcsány Ferenc miniszterelnökkel és Szili Katalinnal, az Országgyűlés elnökével. A tárgyalások napirendjén szerepeltek a kárpátaljai magyarságot érintő kérdések: a diplomák kölcsönös elismerése, a magyar oktatás helyzete, problémái, az anyanyelvű felvételizés lehetőségének megteremtése, a vereckei honfoglalási emlékmű ügye.

*❖ **Kovács Vilmos** születésének 80., halálának 30. évfordulója alkalmából emlékkonferenciát rendeztek a beregszászi Bereg könyvesboltban. Jelen volt és beszédet mondott **Dupka György**, az Intermix Kiadó igazgatója, **Zubánics László** helytörténész, **Pomogáts Béla** irodalomtörténész, **Vári Fábrián László** költő, **S. Benedek András** költő, művelődéstörténész, **Barzsó Tibor**, az *Együtt* olvasószerkesztője, **Nagy Zoltán Mihály** író, valamint **Kovács Vilmos** életműve tisztelőinek egy csoportja, köztük **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész, **Fodor Géza** költő, **Csanádi György**, a Beregi Hírlap nyugalmazott főszerkesztője, akik saját élményeik felelevenítésével egészítették ki az elhangzott előadásokat, valamint **Bartha Gusztáv** író. A konferencia részvevői Gáton megkoszorúzták **Kovács Vilmos** emléktábláját.

❖ Másodszor rendezték meg a Kárpátaljai Könnyűzenei és Képzőművészeti Fesztivált Tiszapéterfalván. A nagyszabású, több ezer érdeklődőt vonzó rendezvényen magyarországi és kárpátaljai zenekarok adtak színes műsort, a kézműves mesterségek hagyományörzői pedig két sátorban mutatták be a szötteseket, művészi himzéseket, festett porcelán- és üveg-

edényeket. A fesztivál programkoordinátora a beregszászi **Komlós István**, a főszervező **Tóth Bálint** és **Albók Eduárd** volt. A rendezvényre ellátogatott **Gajdos István**, az UMDSZ elnöke, **Zubánics László**, az UMDSZ OT elnöke és **Dupka György**, a MÉKK elnöke.

❖ 80. születésnapja alkalmából tisztelői a megyei könyvtárban köszöntötték **Balla László** író, költőt, a *Kárpáti Igaz Szó* egykori főszerkesztőjét.

❖ **Gyurcsány Ferenc** magyar miniszterelnök vidékünkre látogatott és megbeszéléseket folytatott a kárpátaljai érdekvédelmi szervezetek, egyházak vezetőivel. **Viktor Juscenko** ukrán államfővel közösen

Munkácson megnyitotta a város nagy szülöttje, **Munkácsy Mihály** alkotásainak kiállítását. Az államközi tárgyalások befejezése a magyar miniszterelnök Beregszászba érkezett, ahol a város vezetőivel találkozott és részt vett az OTP Bank fiókjának megnyitóján.

❖ A KMPSZ támogatásával, **Kész Barnabás** helytörténész és felesége, **Kész Rita** néprajzszakos főiskolai tanár szervezésében megrendezték a 12. Történelmi Jurtatábort Salánk határában, amelynek alkalmával bemutatták a magyar honfoglalás- és középkori emlékeket. A több mint 70 tagú tábor felügyeletében részt vállalt a II. Rákóczi Ferenc KMF diákjainak egy csoportja is.

D. GY.

ÚJ KÖNYVEK

Megjelent:

Kovács Vilmos: **Ma kiáltsatok.** Válogatott versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007.*

Kovács Vilmos: **Holnap is élünk.** Regény, 3. kiadás. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007.*

S. Benedek András: **Készülődés. A kárpátaljai magyar írás.** Irodalomtörténeti esszé. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007.*

Pilipkó Erzsébet: **Ütköző identitások. A kárpátaljai magyar katolikusok etnikai és vallási identitásának vizsgálata az 1989-es változások kapcsán.** Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007.*

Kovács Elemér: **Beregszászi tükrök. Barangolás a Vérke-parti városban.** Útikönyv. *KárpátInfo Könyvek, PoliPrint, 2007.*

Előkészületben:

Becske József Lajos: **Átkozott szerepben.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Bakos Kiss Károly: **Legyen vers.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Bagu Balázs: **Hosszú lábú golya...** Bányai gyermekjátékok. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Lusztig Károly: **Töredékek.** Publicisztikai írások. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

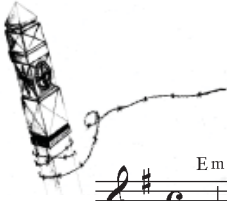
Weinrauch Katalin: **Ezüst barka.** Versek és mesék gyerekeknek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

SZERZŐINK

Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalú
Bartal Klári (1940) Székesfehérvár
Bartha Gusztáv (1963) Nagybereg
Becske József Lajos (1965) Visk
S. Benedek András (1947) Budapest
Dupka György (1952) Ungvár
Czébely Lajos (1951) Visk
Crowson, Paul (1968) Kiskunhalas
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Ferenczi Tihamér (1941) Badaló
Fodor Géza (1950) Dercen

Ivaskovics József (1950) Ungvár
Kádas Katalin (1946) Nyíregyháza
Korpa Tamás (1987) Debrecen
Kovács Vilmos (1927–1977)
Lengyel János (1973) Beregszász
Sz. Molnár Ferenc (1986) Zápszony
Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi
Penckőfer János (1959) Beregszász
Pomogáts Béla (1934) Budapest
Szennyes Andrea (1985) Jánosi
Vári Fábrián László (1951) Mezővári

E számunkat Kádas Kati munkáival illusztráltuk

SZÉL HÁTÁN

BARTAL KLÁRI VERSE

IVASKOVICS JÓZSEF ZENÉJE

1. Szél há-tán a-lu-szom, Nap-su-gár-ral ké-lek, Fe-nyök só-ha-já-tól Éj-sza-ka se fé-lek.

Kő mel-lett le-rogy-va I-mád-koz-ni tud-tam, Ví-zek sut-to-gá-sát Ér-tet-tem, hal-lot-tam.

Kő mel-lett le-rogy-va I-mád-koz-ni tud-tam, Ví-zek sut-to-gá-sát Ér-tet-tem, hal-lot-tam.

Csillag hull-lá-sa-kor Ma is szé-pen ké-rek, Har-minc pénz-e-kért én Hi-tet nem cse-ré-lek.

Csillag hull-lá-sa-kor Ma is szé-pen ké-rek, Har-minc pénz-e-kért én Hi-tet ___ nem cse-ré-lek.

1. Szél hátán aluszom,
Napsugárral kélek,
Fenyők sóhajától
Éjszaka se félek.
Kő mellett lerogyva
Imádkozni tudtam,
Vizek suttogását
Értettem, hallottam.

Ref.:

Csillag hullásakor
Ma is szépen kérek,
Harminc pénzekért én
Hitet nem cserélek.

2. Borúm nem növelte
Felhők vonulása,
Bűvöletbe ejtett
Hópolyhek varázsa.
Virág ébredését
Örömmel csodáltam,
Kóborló vadaktól
Rosszat sose vártam.

Ref.:

Csillag hullásakor
Ma is szépen kérek,
Harminc pénzekért én
Hitet nem cserélek.

ŐSZI ELÉGIA

*Hull a vadgesztenye.
Barna és meztelen,
mint vetkőző lányok
nyári ruhából kifésülő teste.
Egy fruska gondolat ül mellém nesztelen.
Megnézzük egymást. Ő hallgat, én várok.
Megérinti arcom hajával az este.*

*Hull a vadgesztenye.
A betonszalagon apró morzejelek.
Vajon mit üzenbet az ősz a télnek?
Hogy a díszfa-élet
meddő és esztelen?
Csodálkozva néz rám egy ismerős gyerek.
Lehajtom fejem, felnézni nem merek.*

*Hull a vadgesztenye.
Ülök és hallgatom, hogy kopog a járda.
Ülök s latolgatom, vajon mit vesztene
a világ, ha mindent előlről kezdene?
Millió év múlva milyen utat járna?
Hull a vadgesztenye, hull, s kopog a járda.*

*Hull a vadgesztenye.
Vajon hogy vesznek el
a nyomtalan úrben más, messzi világok?
Elér-e még hozzánk,
s vesszük-e még basznát,
mit pusztuló elméjük utolszor kiáltott?
A tömegsírokon nyílnak a virágok.*

*Hull a vadgesztenye.
Sobasem lesz tele
a szalag, sosem lesz kész az üzenet.
S mégis, ha felnézek a csillag-világra –
Mintba csak utolszor, már én is üzenek.
Hull a vadgesztenye, hull, s kopog a járda.*

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

1944

*Órjög a nagyvilág, vonulnak
vert hadak
lombveszejtő őszben csüggedt
zászlók alatt.*

*Asszonyok sóhaja felbősen
kesereg,*

*gyötör a rettenet bámész
tekintetet.*

*Bámul csak a gyermek,
könnyezik*

az anyja,

*mikor a sereget ijedten
faggatja:*

*– Hová, édes lelkem, miért
mentek messze,
magunk védelmére visszatérés
lesz-e?*

*Megáll egy sebesült pihenni
keveset,
lócára hanyatlik a kiskapu
mellett.*

*Hívja a gyermeket, neki
magyarázza,*

*értsen belőle mind, aki
körülállja:*

*– Hány éves vagy, öcskös? Én
csak huszonhárom,
de a jövődőben arcomat
nem látom!*

*Jön a muszka, akit semmi
meg nem állít,
vele hadakozva elveszünk
egy szálig.*

*Nem térhetünk mi már vissza
többé soha,*

*új idő jön rátok, rútvörös
mostoha.*

*Befészkei magát, teremt más
világot,*

*amilyet köztetek senki még
nem látott.*

*Szépen hangzó szavak, pompás
ígéretek*

*lepleznek majd abban szörnyű
rémtetteket,*

és aki a valót világgá

kiáltja,

lesz a jussa tömlőc vagy

bolondok háza...

*Elhallgat a honvéd, sebláz gyöttri
testét.*

*Asszonyok kérlelik: – Egy kis tejet,
tessék,*

*kútvíz-bűvösével gyógyítja
a lázat!*

Oldalszalonnából kéttenyérsnyit

vágnak,
 hozzá jó kenyeret, azt is bőven
 mérve,
 minek láttán könny fut a honvéd
 szemére.
 Hálálkodik balkan, aztán nyögve
 felkel:
 tovább kell mennie az űzött
 sereggel.

*

Híre-hamva nincs már
 a vánszorgó hadnak,
 róla csak a fájó emlékek
 maradtak.
 Borul a házakra sűrű sötét
 este,
 bogy a falu népét még inkább
 rettentse,
 mint az ifjú honvéd bús
 jövődölése,
 ami hajít okot
 elkeseredésre,
 égő félelemre másnap
 reggeltől,
 mikor a megszokott világrend
 összedől.

Ringó bölcső mellett, kiságy szélén
 ülve
 kicsordul befelé sok anyának
 könnye,
 rebegve álmra buzdító szép
 mesék,
 féltve a jövődőt, titkolva
 a veszélyt.
 S kik a legbölcsőbbek, mikor
 a baj beüt,

öreg atyafiak összedugják
 fejüket,
 komorulnak ráncsal ékeskedő
 arcok,
 szájról szájra szállva
 a vélemény
 barsog:

– Lelketlen hatalmak főbenjáró
 vétke
 zúdít veszedelmet az ártatlan
 népre!
 Magas hivatalban megkergül az
 ember,
 akar többenél többet
 vérben forgó
 szemmel,
 dül benne a bírvágy más nép
 országára,
 pedig annak mindig szenvedés
 az ára.
 Fiaink a fronton tán mind
 odavesznek
 – a mi gondjainkra marad
 özvegy, gyermek!

*

Az ébredő új nap bátortalan
 fénye
 vést jósló jelekkel kúszik fel
 az égre:
 végig a faluban dübörög
 az utca,
 lovakon, gépeken özönlik
 a muszka.
 Nem ácsorog senki most
 a porták előtt,

szobák mélyén kuksol suttyó
gyerek, felnőtt,
gyöngye vályogfallal övezett
homályban
hiszik parány létük Isten
oltalmában.

Törékeny a remény, paták alatt
senyved,
csak így lehet hinni az Úrtól
kegyelmet.
Könyörgő pillantás
száll fel
az imával:
– Ne veszejts el, Urunk,
idegen kéz
által,
botorul ellened bármiben
vétettünk,
vérkiserkedésig
vesszőzd meg
a lelkünk,
sújtson ítéleted szent nagy
baragvással,
csak ne hagyj elveszni
idegen kéz
által!

*

Elszállnak az imák, rebbenő
nyugalom
dereng félelemtől megviselt
arcokon.
Október hónapja merül
idő-mélyre,
Erzsébet készül már
eljövetelére,
szűztiszta hófátylát szövik

égi rokkák,
kopogós hajnalok a fagyot
meghozzák,
mikor a kisbíró
fürgén pergő
dobja
támaszt újabb okot
a riadalomra:
– Közhírré tétetik, parancsba
adatik,
minden férfi, aki a faluban
lakik,
tizennyolc évestől kereken
ötvenig
a hatóság színe elé
idéztetik!
Hozzanak magukkal
báromnapi
étket,
mert lesz dolga bőven a sok
férfikéznek.
Lerombolva gyáarak, hidak és
vasutak,
újjaépíteni kell azt mind
magunknak!

Szigorú a parancs, ellenkezést
nem tűr,
akárki előle kibújva
menekül,
sújt rá paragrafus bármi
rejtekhelyen,
hadbírótság előtt kell hogy majd
feleljen,
és lehet fiatal vagy akár
nagyapa,
büntetését rájuk a törvény
kiszabja:

*mind, aki parancsot
megszegni
nem átal,
bevégni életét
dörgő sortűz
által!*

*Tovább áll a hírnök egy
utcasarokkal,
ott is kikiáltja a hírt
sebbel-lobbal.
Felzúdul a falu, sírnak
az asszonyok,
a férfinép szintűgy sértetten
háborog:
– Semmit nem romboltunk,
a földdel volt dolgunk,
vetés-aratásban sokat
robotoltunk,
bármit a háború lerontott,
tönkretett,
nem vagyunk mi abban felelős
részese!*

*Amúgy meg láthatja bárki, hogyba
nem vak:
maradt itt jóformán csak kiskorú
meg agg.
A legények, apák sokan
besorozva,
egy se jókedvében került
ki a frontra.
Ezért hát idézést a batóság
küldhet
három ígért napra csábítva
bennünket:
nem megyünk sehová, nyakunkon
a család,*

*semmibe se vesszük új urak
parancsát!*

*

*Hiszi igazságát kislegény,
nagyapa,
legyint csak mindenki ama
három napra,
de mikor plakáton, féltucatnyi
helyen
ugyanazt olvassák ékes
anyanyelven
– rogygan hitük térde, elakad
a szavuk,
nagy rémület szárnya
csapja meg
a falut:
a kisbíró hangja ugyan
elenyészett,
dúl helyette írás lelki
békességet.*

*– Maradjunk, emberek, vagy
mégis elmenjünk?
Muszáj eldönteni, melyik a jobb
nekünk!
– összegubancolva a választás
gondja,
omlik a kemény dac puha
porhalomba.
Hevít az indulat egy izgága
ifjút:
– Hiszen csak három nap,
fél lábón
kibírjuk!
Mordul az öregek
gyanúja,
aggálya:*

– Ha csak annyi lenne – de ki
garantálja?

Felvágva már nyelve, nem bátrál
a legény,
süvit a szájából ijesztő
vélemény:

– Éppen kendtek mondják,
nem tréfálnak
ezek,
komolyan gondolják azt az
ítéletet,
buta konokságért
kiszabják
könnyedén,
amit akarbatnak
kendtek, de
sose én.
Golyó legyen jussom
bitvány
árokszálon?
Nem kérek én abból,
hiszen
alig éltem!

Koppan a szó súlya, megüti
az elmét,
nincsen szemben vele
keményebb
bölcesség.
Öreg atyafiak összesúgnak
balkan:
– Ennek a fiúnak nagyobb
igaza van!
Nagyobb igaza van, mégis
ágaskodik
a sértett önérzet koponya-
magosig,

amíg rá nem bólint
apraja és
nagyja:
aki csak érintett, elmegy
három napra.

*

„Jó” példával elől egy rongy
falubeli,
aki másnap reggel siet
jelentkezni:
– Én vagyok az első, régi
kommunista,
kezdődjék nevemmel
az önkéntes lista!
Tisztelem a törvényt, kivált
ezt az újat,
jómódot ígér az minden
nyomorultnak!
Igaz, hogy a robot, az
nem való nekem
– de másokat bajtok, erről
kezeskedem!

Beírják a nevét, utána
a többbit.
Berec bá' a listán százharminc-
ötödik,
ő a legöregebb, ötvennél több
ötlet,
és azt magyarázza, fia helyett
jött el:
– Tudjátok, három volt, kettő
odaveszett,
ennek az egynek már megkegyel-
mezzenek!
Amúgy sincs tizenennyolc, hűja
annak pár nap

– megyek én helyette építő
munkásnak.

Az írnoknak mindegy, állhat be
a sorba,
cipel hátizsákot degeszre
pakolva.

Aztán búcsúzkodnak elbiza-
kodottan:

– Háromnapi munka nekünk
meg se kottyan,
vihetnek bennünket bármilyen
robotra,
süvölvény korunktól hozzá
vagyunk szokva!
Menjetelek hát baza, asszonyok,
gyermekek,
ne hulljon hiába értünk
a könnyetek!

Már a menetoszlop indulásra
várva,
mikor egy atyafi rágyújt
víg nótára.

Szépen szálló dallam talál
méltó társra,
ível a magyar szó égnek
magasába:
szerető integet a kaszonyi
hegyről,
darumadár szárnyal, visz bírt
a kedvestől...
Elbűvöl a nóta akkor is, ha
látják:
őket már
fegyveres katonák
vigyázzák.

*

Apostolok lován mennek
Beregszászig,
Bégánynál a dallam topánja
elvásik,
hallatszik már csupán talpak
dübögése,
fáradt szemek néznek csillagtalan
égre,
csak a dac világol belül
a lelkekben,
egy-egy biztató szó az ajkából
serken:
– Sebaj, kedves komám, úgyse
visszakozhatsz,
már csak az a fontos,
sose legyen
rosszabb!

Az arдай begytől egy ugrás
a város,
túl a kisvasúton hópiberaj
szálldos,
szép Erzsébet-estén mintha
áldás dölne
a macskakő-útra finom leplet
szőve.
Csakhogy letaposva a fehérség
frissen,
évődő szava most senkinek se
nincsen.
Ifjú is, öreg is áhítózza
várja:
érkezzenek már meg végre
valahára.

Megtorpannak immár nagy komor
ház előtt,

*abol idegen szó vezényel
 pihenőt,
 de csak néhány percre, míg
 a kaput nyitják,
 megismerik aztán az épület
 titkát:
 egymás hegyén-bátán gunnyaszt
 a sok férfi,
 a sötét szobákba be sem lehet
 férni,
 marad a folyosó, annak
 hideg köve,
 arra telepednek bénán
 ücsörögve.*

*

*Munkál a fáradtság, száll
 szemükre álmom,
 elbever a fejük vedlett
 hátizsákon,
 és bár zsibbad a láb, fájás
 gyötör hátat,
 feledtet gyötrelmet gyönyörű
 varázslat –
 De mikor a legszebb álmoképek
 jönnek,
 örök durva hangja
 máris zajjal
 csörtet:
 – Ébresztő, ébresztő, sorakozó
 gyorsan,
 percen belül álljon mindenki
 a sorban!*

*Jámbor jószág módján felriad
 a tömeg,
 van, aki még csak a szemét se
 törli meg,*

*kábán cibelődvé sorjáznak
 a placcra,
 várakoznak melán az újabb
 parancsra.
 De előbb a listák, falvak szerint
 írva:
 van-e vagy nincsen
 a darabszámnak
 híja?
 Számolnak az örök, jelentik
 nagy hévvel:
 valóság és lista gyönyörűen
 stimmel.*

*Állnak az emberek vigyázdba
 dermedten,
 a számlálás alatt csak a szemük
 rebben:
 – Minek ez a céció, minek
 a fegyverek,
 ennyire féltik tán a munkás-
 kezeket?
 Adják ki a munkát, lássunk
 végre neki,
 hiszen azért jöttünk, gyárat
 építeni,
 vagy ha kell, vasutat, olyan
 mindegy nekünk,
 csak ne hagyják tétlen a mi dolgos
 kezünk!*

*Néma gondolatnak
 ha lenne is
 hangja,
 naiv kívánsággal senkit
 meg nem hatna –
 Nagy csillaggal vállán lóarcú
 parancsnok*

kiált egészen más, szigorú
parancsot:
indulás zárt rendben, az útirány
Szolyva,
érkezés éjfélig a gyűjtő-
táborba,
és aki a sorból
bármilyen okkal
kilép,
varjak viszik baza
annak
balálbírét!

*

Világos a beszéd, felbőz
tekintetet,
letaglózva cammog Munkácsig
a menet.
Fordul ott a szempár öreg
várfalakra,
régie dicsőségéből a bástyák mind
rakva,
de a rontó idő foga nyoma
rajtuk,
károgva köröznek fölöttük a
varjúk.
Meddig állhatnak még, csak
az Isten tudja,
bitorló idegen már azok
lakója.

Néma messzeségben elenyész
a látvány,
feljajdul fájdalom tépett lelkek
húrján.
És már fordul az út bideg
napkeletnek,

melynek két oldalán tar fák
ijesztgetnek
életlombbüllással,
reménytelenséggel,
fásult lelki békét
dúlva zordan
széjjel.
Szalmaszállként lobban
az erős hit
lángja,
kétség csizmatalpa az elméket
hágja.

Lélek tápláléka ha megy
veszendőbe,
kiürül az ember, lesz csak test
belőle,
melynek gyomra kordul, meggyötri
az éhség,
és csak hátizsákban leli
eleségét.
Merülnek hát kezek a zsákba
könyékig,
felkutatva annak ízekkel telt
mélyit,
s eltelve azokkal megcsik
a csoda:
kizöldül a télben
létük ága-boga!

Mert ha tele a has, feszíti
az inget,
jobban bírja a láb, fürgébb
a tekintet –
Visszatérül a bit, abba
kapaszkodva
nyúlik már nagyobbra lépteiknek
hossza.

*Emelve lelkeket óvó
szárnyaira
felzúg az ajkakon bálaadó
ima,
és mire az égen csillag
haldokolna,
előttük a tábor – lent a völgyben
Szolyva.*

*

*Vibarlámpa sápadt fényénél
az árnyak
szögesdrótból ácsolt kapu előtt
állnak
ágyra, szalmazsákra bebocsátást
várva.*

*Hajtaná fejét mind akár
kőpárnára,
hogy a megtett útnak elviselt
gyötrelme
édes álom által lenne
elfelejtve
– de az írnok hozza, olvassa
listáját,
s őket egyesével újra
megszámlálják.*

*Hosszú a tortúra, bukik
a félbold már
a horizont alá sötét
begyhalomnál,
mikor a drótkapu mögöttük
bezárva.
Mennydörög a parancs
továbbindulásra,
dübög a puskatus görnyedő
bátakon,*

*habzik az új örök szájából
szidalom –
istállókba hajtják őket, mintha
nyáját,
amely engedelmes,
jajszóval se
lázad.*

*Rideg falak között búzló
mély sötétség
idézi fortyogó pokolnak
rémképét:
botlanak a lábak heverő
testekbe,
amelyek felnyögnek
kegyelemért
esdve,
mikor téved a talp valaki
mellére.
Dől szitok-zuhatag bőtorukúan
mérve,
könyörgő fobászok, ádá
káromlások
kérik az oltalmat, üvöltenek
átkot.*

*Állnak az „újoncok” dermedt
bámulatban,
mintha fából volna, lábuk
mozdulatlan,
csak a lelkek lombját üti-tépi,
rázza
a fetregő testek szörnyű
báborgása,
melynek sötét szárnya csapkodja
az eget,
ám ballgat az Isten, marad
a rettenet:*

kőből vetett ágyon
fekve, ülve,
állva
láttat vészmadarat
az igazak
álma.

*

Eljön másnap reggel, zúdul
a hideg fény.
Testek közt a bodály póre
kövezetén
ürülékből balmok, vizelet-
patakok,
játszik a fény rajtuk csúfos
csillanatot,
ébreszt embereket hajcsár
ordítása,
aki kelni nem bír; felsegíti
társa,
összekapaszkodva indulnak
a placcra,
abol várakoznak egyre
sokasodva.

Dideregve motyog egyikük
a sorban:
– Uramisten, bolond vagyok vagy
csak voltam?
Akárbogy számolom ittletünk
napjait,
az ígért háromból ez már
a harmadik,
letelik estére ez is
munka nélkül,
bát én azt gondolom, itt valami
készül,
becsaptak bennünket, forralnak
valamit,

mert ezek szívében a gonoszság
lakik!

Rábólint a társa mélyen
szégyenkezve:
– Miért is hallgattunk a szép
ígéretre,
mi lesz itt a sorsunk, Isten a
tudója,
lett vón' inkább jussunk
gyilkosok golyója.
Szenderegénék akkor
békén
már a sírban,
nem kellene félnünk attól, ami
itt van.
És ami lehet még,
lesz csak mindig
rosszabb,
vagyunk már prédái
baragvó
gonosznak!

Megakasztja a szót prémbundás
parancsnok,
ki a sorok előtt
érces hangon
barsog.
Fordít cingár tolmács beves
dörgedelmet,
aki azt hallgatja, még inkább
megdermed:
náci ellenségnek titulálva
bámul.
Nyögnek a sóhajok
elöl,
oldalt, hátul,
érzékelve penge-élét

*a gazságnak,
amitől a jámbor lélek is
fellázad,*

*de csak gondolatban bátor
szóvá tenni:
– Háborút szenvedtünk, elég
nekünk ennyi,
gyűlölködő köztünk
egy sem igen
akad!
Miért esnének térdre
mások bűne
alatt?
Fiaink a fronton
ha lőttek is
rátok,
visszalövdözött bőszi ármádiátok!
Vétkesek vagyunk mi, az áldott
föld népe
– miért kárboztattok minket
szünetre!*

**
Elvonul a főtiszt, vele
indulatja,
kemény parancsokat maga mögött
bagyva:
hogy ne legyen látvány csúfságos a
szemnek,
hótisztára nyalva legyenek a
termek!
Minden új érkezőt terelni
fürdőbe!
Régiék csoportját fáért
az erdőre,
vízért a folyóra! Szerszámmal*

*ellátva
menjen a maradék latrina-
ásásra!*

**
Nyírfavessző-seprű vödör hideg
vízzel
a fagyott mocsokkal ugyan debogy
bír el.
Sikálhatják buzgón, a kövön
szétkenten
visszafagy a szennylé még abban
a percben.
Marad a bűz, terjeng, bozzászokik
az orr,
nagy figyelmet arra senki nem
pazarol,
mert ha éjjel tilos menni
latrinára
– szükségét az ember úgyis bent
csinálja.*

*A táborigyűző összes
tartozéka
pár hordóból katlan, nyersfa sír
alatta,
nincs aki felszítsa, áll
a „fürdőmester”
indulattal telten szemben
a tömeggel,
s bődül, ahogy kifér torkán
a durva szó:
– Itt vagytok, gazfickók, hát akkor
harasó!
Előbb a göncöket
fertőtlenítőbe,
aztán kaptok vizet cserpákkal
egy főre!*

Nincsen apelláta, vetkőznek
 a foglyok,
 próbálják lemosni magukról
 a mocskot.
 Kevés abhoz a víz, ami éppbogy
 langyos,
 összezárt tenyérrel emelve
 az archoz
 nembogy áldott hóvel frissen
 gőzölögne,
 elhűl egykettőre jegesen
 hűvösre.
 Hideg a beton is, deresek
 a falak
 – egészséges köztük atyafi
 nem marad.

Vánszorog más csoport fel
 a hegyoldalon,
 várja őket ölfa, hatalmas nagy
 halom.
 Kemény mázsza súllyal két méter
 darabja,
 jobbra-balra inog az ember
 alatta,
 emel hát a gyöngébb vékonyat
 a vállára,
 de lesújt a hajcsár botja,
 ordítása:
 – Disznó! Kak tyebe nye sztidno,
 job tvaju maty?^{*}
 Fogjál csak, vigyél csak vastagot,
 nagyobbbat!

Nem messze a folyó, annak hátán
 léket

parancsszóra vágnak fényes
 fejsze-élek.
 A megtelt lajt előtt a tábor tíz
 foglya
 vonszolja a terbet, a másik tíz
 tolja,
 és ez semmiség csak ama
 szörnyűséghez,
 amit a lajt száján kiömlő víz
 végez:
 ráfagyva a nyakra, bitvány
 ruházatra
 csontrepesztő hideg a testet
 áthatja.

A latrinák helyén ásó, lapát,
 csákány
 próbálja erejét a fagy
 szilárdságán.
 Keményen visszaüt minden
 dübödtt csapás,
 két mély gödröt itt a csoport
 izzadtan ás.
 Mellüket, hátukat kiveri
 verejték,
 lucskosan borítva mindannyiuk
 testét
 előbb dideregtet, aztán gerjeszt
 magas lázat,
 vetve őket sorban kórházi
 vaságyynak.

A tábori kórház nevében
 önmaga,
 fűtetlen helyiség, nincsen
 gyógyszerzszaga.

^{*} Nem szégyelled magad, b... anyád? (A szerző fordítása)

Botcsinálta orvos, két-három
szanitéc
hallgatja örvendve betegek
hörgését.
Egyenrubát visel mind
a köpeny alatt,
bogyan is szánnák meg
az atyafiakat,
így hát a betegnek nem marad
reménye,
hogy a kezük közül kikerülhet élve.

*

Napokat hord a szél hóval
kavarogva,
vegetál a tábor
sok-sokezer
foglya.
Lappadt hátizsákba már hiába
nyúlnak,
morzsa sincs már abban ébes
nyomorultnak.
Muszájságos kínnal mobón
nekiesnek
fagyott répafejből főzött híg
levesnek –
Jön aztán az undor, hasnak
csikarása,
hajtja a foglyokat ki
a latrinára,

abol fagyos deszka szolgál ülökéül,
annak magasából a gyöngébb
leszédül,
zuban jajszó nélkül alá
a mélységbe,

tarjagos mocsokba fullad sivár
léte.
És eszelős szemmel a társak
csak állnak,
dermedve mindabány béna
sóbálványnak,
végül ajkuk ballat fásult
bölcsséget:
– Többé már nem szenved – ő a
szerencsésebb...

Kevés a fagy, foglyok éhe-
szomjúsága,
arat a tifusz is
vastag rendet
vágva,
ifjak élet-szálát kaszája
naponta
metszi el hiánnyal síró
gyertyacsonkra.
Szívósabb az idős, kákabélű
ember,
viseli a sorsát nagy
önfegyelemmel,
nem csábítja kínja
bármi kétes
löttyre,
inkább tűr éhséget gyomra
mennydörögve.

*

Sokszor három napot
megél, aki
még él,
szakad rájuk este
poklosan
sötét éj.

Nem érik meg sokan a várt
virradatot,
bodályonként reggel
tíz-tizenkét
halott
hever a világgal végképp
megbékélve,
száll iszonyat már csak
az élők szemére.
S vigyorog a hajcsár: – Lis tolyko
duenadcaty?
Eto malo, ocseny malo, job tvaju
maty!

Fa- és vízbordásra nincsen
igás jószág,
de a holttesteket lófogaton
bordják,
vetik tömegsírba, mintba
darab ölfát.
Vékony rétegben a földet rájuk
húzzák,
s ahol egy fagyott kar
mered fel az égre,
letöri az ásó szörnyű csapást
mérve –
Mert a parancs adva drákói
eréllyel:
sűrűn összerakva
bullából
több fér el!

*

Fogy a tábor népe, nincs, aki
segítsen,
de mikor azt hinné, elbagyta

az Isten,
jönnek az asszonyok, anyák és
nővérek,
cipelnek otthorról vágyott eleséget.
Örök szuronyára ügyet sem is
vetve
állnak a kapunál neki-
keseredve,
szeretteik nevét kiáltva
zokognak:
– Kedves férjem, drága fiam,
bátyám,
hol vagy?

A hívó szó előtt nincsen
drótakadály,
tiltott zónák fölött szárnyasan
tovaszáll,
érinti a fület édes
zenéjével,
megütődve figyel a szólított széjjel:
– Való vajon mindez, vagy örült
káprázat
bozza ide hangját az
édesanyámnak,
kedves asszonyomét, hajadon
húgomét,
akiktől elvალaszt ijesztő
három hét?!

Repdes a hír, terjeng, bizonyossá
érik,
sietnek a foglyok a nagy placcon
végig
látni, megölelni ki-ki
a rokonát,

^{*} Csak tizenkettő? Ez kevés, nagyon kevés,
b... anyád! (A szerző fordítása)

de sorfalat állnak előttük
katonák,
gyűlölettel töltött villogó
fegyverek
szegülnek parancsra örömük
melléne:
– Vissza, átkozottak, mars vissza
a placcra,
csomagját mindenki a szálláson
kapja!

Odaveszett reményt egymás
látására
gyógyít az eleség, babár
megdézsmálva
kerül a címzetthez, mert hogy
annak javát
örök és hajcsárok mobón
felzabálják –
Torzulnak az arcok
ünnepi
mosolyra,
beosztják az étket,
föltett kincs a morzsa.
Hálatelten szemek bittel
sugaraznak:
mégis van értelme
minden kelő napnak!

*

Otthoni ízektől friss
erőre kapva
magabízón várnak az új
virradatra,
remélik a csodát, létük menedékét,
kibúzzák magukat,
jusst se járnak

kétrét.
Honnan is tudhatnák, még csak
nem is sejtik,
fordul sorsuk másképp,
rosszabbra,
mint eddig:
megírva a lista, transzport két
nagy útra
– gyalogosan indul
a hágókon túlra.

„Biztató” a parancs,
munkát ígér végre...
Szánalmas a foglyok sápadt
röbögése:
– Éppen a legjobbkor, ostoba
sátánok,
akik tetterönket kiszípoloz-
tátok
bitvány répalével, faggyal,
betegséggel!
Most kéne dolgos két kezünknek
munkája,
mikor vagyunk vetve csúfos
döghalálra?!

Hiába a lista, bujkálnak
a foglyok
oltalomnak véelve
a fertőző blokkot,
undorral izolált rübesek
szállítását,
ahová a hajcsár
nem teszi be
lábát.
Lapulnak sebek közt a fertelmes
bűzben

*létesély gondjában mélyen
elmerülten –
Van, aki maga is rühösséget színlel
ujjközökbe kapart, szappan-kente
sebbel.*

*Nincs menekvés másnak,
sok-sok fogolytársnak,
felsorakoztatva
már a placcon
állnak,
dörgő parancsszóra a kapu
kitárva,
meglódul a tömeg, senki se néz
hátra,
eszélős tekintet vetül csak
előre,
a Jóisten tudna olvasni
belőle
– de tán más a dolga
szemének, kezének,*

*hívei kínjának azért nem vet
véget.*

**
Megtörve a remény, porrá zúzva
végleg,
vacogtat hiánya
áldott melegének.
Vánszorog a transzport egyre
napkeletnek,
szemben az ősökkel, akik hont
szereztek.
Veszve már az ország, a büszke
nemzetség,
barbár hitű horda
hozta el a vesztét.
Őrzi még az emlék
fényeit
a múltnak
– holt vigasszal aztán
azok is
kihunynak.*